

UNIVERZITA KARLOVA

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Osobnost jezuitského kněze Rudolfa Duška SJ na pozadí dvou totalit

The Life and Work of the Jesuit Priest Rudolf Dušek SJ
Against the Backdrop of Two Totalitarian Regimes

Diplomová práce

Vedoucí práce:

doc. ThDr. Kamila Veverková, Ph.D.

Autor:

Bc. Jana Poncarová

Praha 2019

Poděkování

Děkuji vedoucí práce, doc. Kamile Veverkové, za cenné rady a připomínky, všem, kdo mi poskytli informace o p. Duškovi, za jejich čas a ochotu, a své rodině za všeobecnou podporu.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci „Osobnost jezuitského kněze Rudolfa Duška SJ na pozadí dvou totalit“ vypracovala samostatně. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Jana Poncarová

Anotace

Práce si klade za cíl představit život a dílo člena jezuitského řádu, kněze a intelektuála Rudolfa Duška SJ, dosud zachycené jen formou kratších rozhovorů v tisku. Rudolf Dušek byl vězněn v období Protektorátu a perzekuce řeholních řádů jej zasáhla i v období komunismu. Úkolem práce je zachytit podrobnosti o jeho životě a smýšlení pro budoucí generace a použít jeho osud jako případovou studii pronásledování řeholních řádů a kongregací dvěma totalitními režimy.

Klíčová slova

Rudolf Dušek; jezuitský řád; moderní československé dějiny; perzekuce řeholních řádů

Annotation

The aim of the thesis is to introduce the life and work of Rudolf Dušek, member of the Jesuit order, priest and intellectual, so far presented only through shorter interviews. Rudolf Dušek was imprisoned during the Nazi occupation and during the communist rule. The thesis strives to capture detailed information about his life and thought for future generations and to use the story of his life as a case study about the persecution of religious orders and congregations during two totalitarian regimes.

Keywords

Rudolf Dušek; the Jesuit order; modern Czechoslovak history; persecution of religious orders

Obsah

Úvod	1
1. Církevní řády	3
1.1 Historie církevních řádů	3
1.2 Rozdělení církevních řádů	4
1.3 Řád Tovaryšstva Ježíšova – jezuité	5
2. Perzekuce řádů za II. světové války a po únoru 1948	11
2.1 Politická a náboženská situace po I. světové válce	11
2.2 Období od hospodářské krize k nástupu fašismu	12
2.3 Období II. světové války	14
2.4 Období po osvobození	17
2.5 Období komunistické diktatury	19
3. P. Rudolf Dušek	29
Závěr	59
Seznam zdrojů	60
Přílohy	63

Úvod

Cílem této práce je představit život a dílo Rudolfa Duška SJ, dosud zachycené jen formou kratších rozhovorů v tisku, například v časopise *Jezuité*. Rudolf Dušek, člen jezuitského řádu, kněz a intelektuál, byl v období Protektorátu vězněn na Pankráci a v Terezíně a perzekuce řeholních řádů jej zasáhla i v období komunismu, kdy prošel řadou věznic. Cílem práce je zachytit podrobnosti o jeho životě a smýšlení pro budoucí generace a použít jeho osud jako případovou studii pronásledování řeholních řádů a kongregací dvěma totalitními režimy, které poznamenaly dějiny Československa ve 20. století.

Téma práce jsem si zvolila proto, že jsem k P. Rudolfu Duškovi měla po většinu života blízký vztah a provázel mě samotnou i naši rodinu mnoha důležitými okamžiky. Dosud však nevznikl podrobný záznam o jeho pohnutém životě, myšlenkách a postojích a v současné době je poslední možnost mluvit s pamětníky, kteří ještě pamatují například jeho věznění v padesátých letech. Zároveň je mi blízké téma církevních dějin ve dvacátém století a ráda bych tímto dílem přispěla k rozšíření paměti o životě církve za dvou totalitních režimů.

V první části práce nastíní vývoj církevních řádů a jejich klasifikaci a dále se zaměří na dějiny řádu jezuitského, zejména pak na jeho působení v českých zemích a významné osobnosti. Práce shrnuje perzekuci řeholních řádů v období nacistické okupace a dále pak za komunistické totality, opět se zřetelem k Tovaryšstvu Ježíšovu. Zmiňuje též proměny vztahu církve a státu. V závěru se dotýká obnovení a činnosti jezuitského řádu po pádu komunistického režimu v roce 1989 a proměny společenské situace co do religiozity. Druhá část práce přináší vůbec první podrobnou rekonstrukci života a působení Rudolfa Duška SJ a zaznamenává jeho inspirativní životní osud, myšlenky a postoje. Příloha obsahuje vybrané fotografie z archivu rodiny Rudolfa Duška i Tovaryšstva Ježíšova, dopisy z mírovského vězení, přepis některých promluv a úvah Rudolfa Duška a kompletní vzpomínky příbuzných, přátel a spolupracovníků na Rudolfa Duška.

V první části práce v oblasti historie nacistické a komunistické totality a perzekuce církví jsem čerpala převážně z děl V. Vaška, V. Vlčka, S. Balíka a J. Hanuše. V druhé části, která se již přímo týká osobnosti P. Duška, jsem vycházela zejména z prací J. Regnera, člena Tovaryšstva Ježíšova, který se životem a dílem P. Duška podrobněji zabýval, i z rozhovorů s přáteli, rodinnými příslušníky Rudolfa Duška, členy jezuitského řádu, sester Řádu sv. Voršily, z rodinného archivu a z archivu Tovaryšstva Ježíšova.

Práce by následně mohla být vydána v podobě brožurky pro potřebu rodiny a přátel, případně Tovaryšstva Ježíšova; přinesla skutečně velké množství materiálu, proto by pak

mohla být nabídnuta některému z křesťansky orientovaných nakladatelství, které publikace podobného typu a zaměření vydávají. Již nyní projeví o rozšířenou podobu práce zájem někteří spolupracovníci, rodinní příslušníci i zaměstnanci archivu české provincie Tovaryšstva Ježíšova.

Práce přináší kritický rozbor života a díla R. Duška na základě archivních materiálů. Je založena na studiu vybraných pramenů a její rámec tvoří propojení analýzy pramenného materiálu s poznatky z odborné literatury.

Vzhledem k tomu, že práce je zaměřena na řád Tovaryšstva Ježíšova a konkrétně na osobnost jezuitu R. Duška, budu v práci hovořit o církvi především se zřetelem k církvi římskokatolické, ostatní křesťanské konfese zmíním pouze okrajově.

Jak uvádějí Hanuš a Balík, pokud mluvíme o církvi, je důležité si uvědomit, že tím rozumíme všechny její vrstvy – církevní představitele od kněží po biskupy, členy řeholí a kongregací, inteligenci vysloveně katolickou či s katolickou vírou sympatizující a pak samozřejmě veškerý věřící lid. Je vidět, že církev je organismus, který má nesmírně složitou a bohatou vnitřní strukturu – zcela ji proniknout a postihnout všechna fakta je téměř nemožné v dobách klidných. O to obtížnější je pak zpracovat a objektivně posoudit události let ve znamení dvou totalit – nacistické a komunistické. Příslušnost k církvi a začlenění do jejího společenství nelze dost dobře srovnat s členstvím v jakékoli jiné organizaci. Stát se katolíkem neznamená jen přijmout křest a být zapsán do církevní matriky, ale jde především o upevňování názorů a zaujímání postojů, jež se týkají všech oblastí – politické, sociální i kulturní (Hanuš, Balík, 2007, s. 5).

Vzhledem k tomu, že P. Dušek prožil svůj život na pozadí mnoha historických událostí, chci představit jeho osobnost právě v tomto kontextu.

1. Církevní řády

1.1 Historie církevních řádů

V našich (i světových) církevních dějinách měly a mají své nezastupitelné místo mužské i ženské řády a kongregace. Jejich život v klášterech přispíval především k prohloubení křesťanské víry. Nezastupitelná role spočívala v tom, že prostřednictvím klášterů byla rozvíjena a předávána kulturnost a vzdělanost. V řeholním životě byla a je podstatná komunita – společný život křesťanů. Pravidla konkrétního společenství jsou dána řeholí, která je formulována zakladatelem řádu či kongregace. Mnohá řeholní společenství poskytovala péči chudým a nemocným, tedy lidem nejvíce potřebným.

Již od středověku řády zakládaly u obtížných brodů a na vrcholech průsmyků útulky, ve kterých mohli poutníci dostat pomoc, péči a občerstvení. Od 19. století pak křesťanské řády zakládaly domy pro umírající – např. v Londýně a dalších částech Velké Británie, mimo jiné v Irsku (Nytrová, 2007, s. 94). Vznik nejstarších klášterů u nás můžeme datovat do období vzniku pražského biskupství kolem r. 973 (Pekař, 1991, s. 21). Jedná se o klášter sv. Jiří na Hradčanech, dále klášter v Břevnově, sázavský klášter se slovanskou bohoslužbou a následovala řada dalších (Winter, 1940, s. 18).

Osud církevních řádů v českých zemích byl velmi pestrý: období rozkvětu ve 13. a 14. století a v době barokní střídají období nepříznivá a mnohdy i tragická – příkladem může být vraždění řeholníků a plenění kostelů a klášterů za husitských válek, násilnosti za třicetileté války nebo období vlády císaře Josefa II., kdy docházelo k rušení mnohých církevních řádů. Dalším perzekucím musely řády čelit za druhé světové války. Mnoho řeholníků prošlo nacistickými žaláři, koncentračními tábory a někteří byli popraveni či zemřeli na následky krutého mučení.

Období od konce druhé světové války do února 1948 lze kvalifikovat v rámci českých zemí jako dobu poklidného soužití mezi církví a státem. Život řádů se nesl ve znamení poválečné obnovy. Velmi paradoxní je fakt, že mnozí duchovní a řeholníci, kteří byli za německé okupace vězněni pro své nesmlouvavé morální a vlastenecké postoje, byli brzy opět uvězněni, a to po komunistickém puči v r. 1948.

Následovalo čtyřicet let komunistické diktatury a především padesátá léta a první polovina let šedesátých se nesla ve znamení perzekucí a tvrdých represálií namířených nejen proti duchovním a řádům, ale i představitelům inteligence a demokratických politických stran, členům organizací jako Sokol a Junák, příslušníkům II. odboje, zejména těm, kteří bojovali

v armádách západních zemí, a dalším skupinám obyvatel. Spjoval je odpor k nadcházející totalitě a představovali hrozbu pro komunistický režim. Mezi řeholníky, kteří perzekuce nacistů i komunistů krutě pocítili, byl vedle dlouhé řady dalších také jezuita R. Dušek (Vlček, 2003, s. 21-23), jehož osud je hlavním tématem této práce. Perzekucím za nacismu i komunismu se zaměřením na řád jezuitů a na osobnost R. Duška se budu podrobně věnovat v dalších částech práce.

1.2 Rozdělení církevních řádů

Vzhledem k množství řádů a kongregací působících u nás i ve světě se nabízí otázka, proč jich je tolik a čím a proč se od sebe tolik liší, když všechny skládají sliby poslušnosti, čistoty a chudoby. Řeholní řády katolické církve mají společný původ ve výzvě o následování Krista, ale roli zde hraje rovněž odpověď na různé dějinné výzvy (Mikulášek 1994, s. 3).

Velice rozvětvená skupina římskokatolických společenství zasvěceného života se dělí podle církevního zákoníku (Codex Iuris Canonici) na řeholní instituty zasvěceného života, sekulární (světské) instituty zasvěceného života a společnosti apoštolského života. Řeholní instituty (řády) představují nejstarší podobu zasvěceného života. Jsou spjaty s nejpřísnější askézí, trvalými sliby a řeholním oděvem, který symbolizuje oddělenost od světa (Vojtíšek, 2004, s. 39).

- *Mnišské řády* (benediktini, cisterciáci a trapisté) navazují na život křesťanských poustevníků, kteří žili v samotě a ústraní. Zaměření těchto řádů je kontemplativní, rozjímavé.
- *Řády řeholních kanovníků* (premonstráti) byly zakládány od 11. století a jejich členové byli a jsou kněží, kteří žijí v komunitě.
- *Rytířské řády* (johanité, němečtí rytíři a zaniklý řád templářů) vznikly v období bojů ve Svaté zemi po r. 1099, kdy byl Jeruzalém poprvé dobyt muslimy. Členové řádů tedy kromě duchovní činnosti plnili vojenské poslání, chránili poutníky, pomáhali nemocným a chudým, vykupovali otroky z muslimského zajetí.
- *Žebravé řády* (františkáni) začaly vznikat od 13. století a vyznačovaly se záměrnou chudobou a životem z milodarů.
- *Řády řeholních kleriků* (jezuité) se objevily 16. století a od řádů řeholních kanovníků se odlišovaly tím, že společné modlitby byly poněkud redukovány ve prospěch praktických činností.

- *Ženské řády* jsou ve většině kontemplativní, zaměřené na modlitbu a rozjímání a je v nich přísně dodržována klauzura, tedy odloučení od vnějšího světa. Ženské řády často vznikaly jako tzv. druhé řády, které byly doplňujícím článkem mužských komunit (benediktinky, premonstrátky, klarisky, dominikánky).

Některé řeholní instituty mají apoštolské zaměření. Znamená to, že oproti např. kontemplativním řádům nežijí jejich členové v přísné klauzуре a mlčenlivosti, ale vykonávají určitou službu ve světě. Hovoříme o tzv. kongregacích, s nimiž se setkáváme již v 17. století, rozvoj pak nastává v 19. století a dnes tvoří většinu u ženských řeholních společností. (Vojtíšek, 2004, s. 40). Jedná se o novější způsoby řeholního života, přičemž rozdíl mezi kongregacemi a řády je právní. Odlišnost je ve slibech nových členů – řeholníci skládají tzv. slavné sliby a kongregace věčné sliby. Rozdíly mezi oběma typy slibů jsou dnes prakticky setřeny. Hlavní činností mužských i ženských kongregací (redemptoristé, boromejky) je působení v oblasti školství, zdravotnictví a v sociálních sférách (Ježková, 2013, s. 11–15). Představitelé sekulárních institutů nemusejí žít ve společných komunitách a nepoužívají odlišný oděv, skládají však většinou doživotní slib chudoby, čistoty a poslušnosti. Společnosti apoštolského života zase neskládají sliby, ale žijí ve společenství a někdy nosí společný oděv (Vojtíšek, 2004, s. 40).

1.3 Řád Tovaryšstva Ježíšova – jezuité

Řád jezuitů (SJ – Societas Jesu) byl založen Španělem Ignácem z Loyoly (1491-1556) v r. 1534. Od počátku se členové řádu zaměřovali na náročné exercicie (duchovní cvičení), kázání, výpomoc v duchovní správě a činnost sociální, ale především na školství, a to na gymnázia a univerzity (Vlček, 2003, s. 47). Ve své době byly jejich pedagogické metody velmi moderní a pokrokové. Jezuitské školy prosperovaly nejen v celé Evropě, ale i v Latinské Americe a v Asii. Jezuité poskytovali vzdělání bezplatně, a to nejen katolíkům, ale rovněž studentům jiného vyznání. Při školách byly zřizovány konvikty – internáty pro mládež. Na vysokých školách mohli učit pouze členové řádu.

Jezuitská spiritualita je rovněž neodmyslitelně spojena s termínem *missio* – misie, a to zvláště ve smyslu šíření víry v nekřesťanských oblastech. Od počátků působení řádu se misionáři vydávali do neprozkoumaných zemí, přičemž nejúspěšnější v misijním díle bylo působení v Jižní Americe (Ježková, 2015, s. 259-260). Členové jezuitského řádu projevovali

vždy absolutní poslušnost papeži, vynikali zájmem o vzdělání, kulturu a sdělovací prostředky (Vojtíšek, 2004, s. 41).

Vzhledem k tomu, že Tovaryšstvo mělo velmi přísná kritéria při výběru svých členů a kladlo na ně vysoké požadavky v přípravě asketické, duchovní i vědecké, byl zde výborný předpoklad k tomu, aby se řád pokusil v době reformační získat zpět ztracené katolické pozice v Evropě (Winter, 1940, s. 126). V letech 1618-1648 totiž probíhala třicetiletá válka, poměrně komplikovaný konflikt, který vznikl jako vyvrcholení sporů mezi římskokatolickou církví (katolická liga v čele s Habsburky) a stoupenci reformace (protestantská unie v čele s Švédskem, Dánskem a Nizozemím) spolu s bojem o evropskou nadvládu. V rámci třicetileté války byla 8. 11. 1620 svedena bitva na Bílé hoře u Prahy. Střetla se v ní císařská katolická vojska proti stavovské armádě. Císařští zvítězili a výsledek bitvy pak na 300 let ovlivnil osud českého národa. Význam bitvy byl tedy značný: „Spojené státy českorakouskouherské, jež chtěly vytvořit odboj a jež měly být protestantskou velmocí, byly zničeny a katolická monarchie domu rakouského pevně založena“ (Pekař, 1991, s. 109).

Podle vztahu k církvím a náboženským společnostem se státy rozdělují na konfesijní a sekulární (světské). V rámci konfesněprávního systému byl od r. 1620 v rámci habsburské nadvlády v našich zemích katolický konfesijní stát, období mezi r. 1848-1860 je označováno jako období přechodné a následuje etapa světského státu, a to až do r. 1948. Od tohoto roku až do r. 1989 se hovoří o ateistickém ideologickém státu a od r. 1990 probíhá obnova státu světského (Tretera, 2002, s. 11- 53).

Po skončení třicetileté války se jezuité snažili o obnovu katolické církve, získávali mnoho bohatých mecenášů, evropští panovníci si z řad jezuitů volili své zpovědníky a rádce. Výlučné postavení jezuitů, jejich bohatství a moc – to vše vedlo k tomu, že se proti řádu vznášelo velké množství kritiky. V 18. století tato nevole vyvrcholila a papež Klement XIV. pod tlakem evropských panovníků jezuitský řád v r. 1773 „na věčné časy“ zrušil (řád Tovaryšstva Ježíšova ale fakticky nikdy zcela nezanikl a v roce 1814 jej papež Pius VII. celosvětově obnovil). V době zrušení měla česká provincie více než 1 000 členů (Ježková, 2015, 262).

Někteří katoličtí kněží začali vlivem nového dějinného pohledu hledat cesty, jak hlásat křesťanskou zvěst odpovídajícím (resp. novým) způsobem. Osvícenské myšlení se v našich zemích rozšířilo za panování Marie Terezie a svého vrcholu pak dosáhlo v období vlády jejího syna Josefa II. Postihnout všechny jevy typické pro toto období není snadné, ale důležitým znakem je bezesporu snaha vymezit církvi nové místo. Pro církve končí její nadvláda (ideová i faktická) a je v ní viděn nástroj státu. Tento pohled můžeme označit za

extrémní, ale církev tak byla nucena vyrovnávat se s novou dobou a s novým, kritickým dějinným pohledem. (Veveřková, 2010, s. 9-10). Za panování Josefa II., jak už bylo zmíněno, dosáhly snahy o reformu katolické církve v duchu církve původní svého vrcholu, protože se tento pokus nazývá josefinismem (Winter, 1945, předmluva, s. VII). Josef II. ve svých reformách navázal na svou matku Marii Terezii (reformy se týkaly všech oblastí života – hospodářství, školství a samozřejmě také církevní oblasti). Josef II. ještě více zpřísnil dohled nad církví, zasahoval i do liturgie. Určil neděli, kdy se má slavit výročí posvěcení kostela, omezil počet církevních svátků, určoval počet svící, které se smí rozsvítit, a dokonce vydal zákaz pohřbívat zemřelé v rakvích kvůli úsporám dřeva. Jelikož se mu ale dostalo značné kritiky, a to i od blízkých lidí, zákaz odvolal.

Oproti tomu zákonodárné toleranční akty můžeme pokládat za snahu o spravedlivější uspořádání církevních záležitostí, i když se jednalo o toleranci omezenou. Tolerančním patentem z r. 1781 byly v českých zemích povoleny evangelické církve augsburského a helvétského vyznání a také církev pravoslavná. Příslušníci uvedených církví jsou označováni pojmem „akatolíci“. Postavení katolické církve je v celém tolerančním období prioritní, i když je svázáno státním zákonodárstvím (Tretera, 2002, s. 20-21). V oblasti církevních reforem je nejhojněji diskutované rušení klášterů, které začalo v květnu 1784. Josef II. byl veden myšlenkou užitečnosti a byl přesvědčen, že mnoho klášterů, zvl. rozjímavých a žebravých řádů, je zbytečných. V Čechách a na Moravě bylo zrušeno 39 mužských a 16 ženských klášterů, v rakouských korunních zemích muselo kláštery opustit 7 354 mnichů a jeptišek. Z prodeje klášterů a jejich zařízení se získalo cca 15 milionů zlatých. Výnos ze zrušených klášterů byl základem pro tzv. náboženský fond, který měl být použit na výstavbu farní správy (Winter, 1945, s. 119). Panovníkovi Josefovi II. nešlo tedy a priori o cílené protináboženské tažení, ale snažil se spíše o vmanévrování církve do služeb státu. Po zrušení jezuitského řádu se zasadil o vyvlastnění řádového majetku. Z něj byl pak vytvořen zvláštní fond, který byl určen k finančnímu zajištění školské reformy. (Taraba, 1999, s. 80 – 83).

Důvodem příchodu jezuitů do Českého království byla neutěšená situace katolické církve na počátku druhé poloviny 16. století. V zemi bylo katolíků poskrovnu a kněží nedostatek. Představitelé kléru nevynikali vzdělaností a lid se vyznačoval náboženskou lhostejností. Kapitula u sv. Víta požádala v r. 1522 Ferdinanda I. Habsburského o pomoc s obnovou arcibiskupství a založení vzdělávací akademie, která by byla vedena nově vzniklým jezuitským řádem. V témže roce bylo vybráno dvanáct mladých mužů, kteří splňovali nároky co do nadání i mravních kvalit a ti byli posláni do Říma, kde se měli na jezuitských školách a pod vedením Ignáce z Loyoly formovat coby čeští představitelé řádu.

V r. 1554 požádal Ferdinand sv. Ignáce o dvanáct členů jezuitského řádu pro Prahu (Buben, 2012, s. 173-174). Přípravou akce byl pověřen Petr Canisius (1521-1597), který požádal sv. Ignáce, aby do Čech vyslal muže „ozbrojené svatou trpělivostí a planoucí žádostí mnohého utrpení, kteří by zasívali nyní se slzami a klidili později s radostí“ (Buben, 2012, s 175). V počátečním období tvořili tedy jezuitskou komunitu cizinci. Jednalo se o čtyři Belgičany, dva Nizozemce, dva Němce, dva Švýcary, jednoho Itala a jednoho Slovince. Nejmladšímu bratrovi bylo devatenáct let, nejstaršímu čtyřicet dva. Z dvanácti jezuitů bylo šest kněží, tři scholastikové a tři laici. Předtím, než se vydali na cestu do Čech, přijal jezuitu papež Pavel IV. a před tím, než jim udělil apoštolské požehnání, jim řekl: „Jděte, posílám vás jako beránky mezi vlky, abyste šli a přinesli ovoce a užitek váš, aby zůstal. Časové jsou nebezpeční a zlí. Bude vám snáseti od jinověrců a rozkolníků mnohá pronásledování. [...] Avšak mějte srdce! Kristus zvítězil a bude s vámi!“ Vybraní jezuité se pak vydali v r. 1556 do Čech, které se netěšily příliš dobré pověsti. Začátky byly těžké: nevyhovující bydlení, nedůvěra, podezírání, předsudky, neznalost jazyka, apod. Řídili se však instrukcemi samotného sv. Ignáce, které zněly: nevyvracet bludy, ale zaměřit se na vzdělávání, vyhýbat se planým disputacím, které by vedly ke zbytečným sporům, do škol přijímat všechny bez ohledu na vyznání, naučit se českému jazyku, věnovat se skutkům lásky k bližnímu mimo dům, nehledat své věci, ale věci Kristovy (tamtéž, s. 175-176).

V r. 1623 vznikla první samostatná česká jezuitská provincie. Po příchodu do Prahy sídlili jezuité v bývalém dominikánském klášteře sv. Klimenta a zde založili kolej, která se stala základem slavného Klementina. V našich zemích si činnost jezuitů spojujeme s rozvojem barokní kultury a na druhé straně s již zmíněnou násilnou rekatolizací v 17. a 18. století (Vojtíšek, 2004, s. 41). Negativní obraz o působení jezuitů u nás byl vytvořen v 19. století a Jirásek ho svým románem *Temno* a postavou pátera Koniáše ještě umocnil. Zvláště pak filmové zpracování tohoto románu se stalo nástrojem prorežimní demagogie, která tak účelově zamlžovala a zkreslovala historické skutečnosti v souladu s komunistickou propagandou. Zásluhy Josefa Steplinga (1716-1778), Bohuslava Balbína (1621-1688) či Josefa Dobrovského (1753-1829) nemůže nikdo zpochybnit, ale jejich příslušnost k jezuitskému řádu se často cíleně opomíjela nebo byla záměrně zamlčována (Ježková, 2015, s. 262).

Zrušením řádu v r. 1773 byla ukončena činnost české jezuitské provincie. Někteří bývalí jezuité odešli do diecézní správy, někteří do vojska či do výslužby. Většina se znovuobnovení řádu již nedočkala. Jelikož byl řád vnímán jakožto hlavní rekatolizační činitel, k obnově řádového života v Čechách došlo relativně pozdě. Poté, co byla činnost řádu v r.

1814 celosvětově obnovena, se návrat jezuitů do českých zemí stal předmětem sporu českého zemského sněmu. Úsilí po obnově se podařilo v 60. letech 19. století, a to konkrétně v litoměřické diecézi. V Bohosudově byla v r. 1853 otevřena kolej s gymnasiem a chlapeckým seminářem. Následovaly další koleje a rezidence a v r. 1928 vznikla československá provincie, ta byla pak vlivem nastupujícího fašismu r. 1939 změněna na českou provincii. Na základě Mnichovské dohody došlo k oddělení některých domů v rámci zabraných území – např. v Bohosudově, Děčíně, Doupově. Opavě a Těšíně. V období Protektorátu Čechy a Morava byl proti katolické církvi a jezuitskému řádu veden systematický boj. Němci zabírali jezuitské rezidence, zakazovali časopisy, následovalo zatýkání a věznění. Po skončení druhé světové války se jezuité snažili o obnovu řádového života. Zabývali se opět vzděláváním, redigováním časopisů, exerciciemi, a to až do února 1948. Důležitou úlohu měl jezuitský časopis *Katolík* – list pro kulturu a život víry, v jehož článcích se pranýřovaly zločiny poválečného vývoje a také byly otištěny vize dalšího vývoje směrem k další totalitě. Redaktorem periodika byl P. Kajpr, který pak zemřel v komunistickém žaláři. Celé komunistické totalitní období přežívali členové jezuitského řádu v diaspoře. Mnoho jich působil v zahraničí – např. v Římě, kde se věnovali akademické činnosti, působili jako spirituálové české koleje *Nepomucenum* a pracovali rovněž ve vatikánských sdělovacích prostředcích (Buben, 2012, s. 184-188 a 193).

Po období normalizace přišel v listopadu 1989 pád komunistického diktátu. Od r. 1990 se zvolna začal obnovovat komunitní život. Jezuité se vraceli na působiště a zakládali nová. V současné době má řád na celém světě 20 tisíc členů a je tak nejpočetnějším mužským řádem na světě. Na území České republiky působí v této době jen několik desítek jezuitů (asi 90), kteří žijí v sedmi komunitách: v Praze, Brně, Olomouci, Českém Těšíně, Kolíně, na Velehradě a Svatém Hostýně. Zabývají se především pastorační prací mezi studenty a ve farnostech, vyučují, dávají duchovní cvičení a působí v médiích (tamtéž, s. 194).

Z řad jezuitů vzešla řada osobností, které podávaly výjimečné výkony v mnoha oblastech. Mnozí jezuité vynikali hned v několika různých oborech – např. Athanasius Kirscher (Němec, 1602-1680), který vynalezl laternu magiku, megafon, znakové písmo pro hluchoněmé a je rovněž autorem první mapy oceánských proudů. Dalším představitelem je Francesco Lana-Terzi (Ital, 1631-1687). Vymyslel secí stroj, vyučovací metody pro slepce či konstrukci balónu a vzducholodě. Významnou osobností jezuitského řádu byl i Pierre Teilhard de Chardin (Francouz, 1881-1955), myslitel a vědec, který se zabýval geologií a paleontologií. Český jezuita Ignác Raab (1715-1787) byl barokním malířem, podílel se na výzdobě chrámů i řádových domů. V hudbě vynikal Šimon Brix (1693-1723), který působil

jako regenschori v kostele P. Marie před Týnem. Významnou a uznávanou osobností jezuitského řádu 20. století byl Tomáš kardinál Špidlík (1919-2010), který v 50. letech studoval v zahraničí a do vlasti se nemohl vrátit (Ježková, 2015, s. 261-262). Současný papež František (1936), vlastním jménem Jorge Mario Bergoglio, je rovněž členem jezuitského řádu (Ježková, 2015, s. 261).

Jako každý řád mají i jezuité svou strukturu a organizaci. Tovaryšstvo se dělí na *provincie* a několik provincií pak tvoří tzv. *asistenci*. Pro vzdělávání slouží *koleje*, v jejichž čele stojí *rektor*. Menší domy se nazývají *rezidence* a představený je *superior*. Každý člen řádu náleží k nějaké komunitě, kterou vede *představený*. Jezuité nenosí vlastní řeholní oděv, oblékají se jako kněží té země, ve které žijí. Heslem řádu je „Omnia ad maiorem dei gloriam“ (Vše pro větší slávu Boží). Znakem řádu jsou písmena IHS s křížem a třemi hřeby. Písmena IHS jsou středověkou zkratkou, kterou písaři zkracovali Ježíšovo jméno – IHESUS, význam se ale dá též vyložit jako zkratka Jesus Hominum Salvator – Ježíš Spasitel lidí. Ježíšovým monogramem jezuité označovali kostely, sídla, ale také knihy a liturgické předměty. Uvnitř řádu se zkratka IHS vykládá též jako Iesum Habemus Socium – Ježíše máme za společníka. Některé mužské řády mají i své ženské větve, ale u jezuitů tomu tak není. Přesto vznikly ženské řehole, které jsou inspirovány spiritualitou sv. Ignáce z Loyoly. Jedná se Congregatio Jesu – anglické panny, sestry Sacré-Coeur a Společnost sester Ježíšových (tamtéž, s. 267-268).

Málokterý z řádů budil a ještě dnes často budí takové množství emocí a pozornosti, jako právě Tovaryšstvo Ježíšovo. O působení jezuitů bylo napsáno veliké množství knih, ve kterých nejdeme uznání a obdiv, ale také žárlivost a nenávisť. Ani jeden z řádů katolické církve nebyl tolik pomlouván a pronásledován, jako právě jezuité (Buben, 2012, s. 505 a 514).

2. Perzekuce řádů za II. světové války a po únoru 1948

2.1 Politická a náboženská situace po I. světové válce

Klima nově vzniklé samostatné republiky v r. 1918 nebylo pro katolickou církev vzhledem k protirakouským náladám právě příznivé. Hájek uvádí, že po rozpadu rakousko-uherské monarchie došlo v českých zemích k zajímavému jevu, který do té doby v českých církevních dějinách nenastal, totiž k tzv. přestupovému hnutí. Velké množství členů římskokatolické církve přestupovalo do jiných církví nebo do bezkonfesí. V rakousko-uherské říši byly vládnoucí kruhy spjaty historicky i zájmově s římskokatolickou církví. U většiny prostých lidí představoval panovnický rod a katolická hierarchie jednu rovínu. Co bylo rakouské, to bylo katolické, a naopak. Po pádu monarchie pak mnozí svůj odpor směřovali rovněž proti katolické církvi, která, jak už bylo zmíněno, byla považována za jejího hlavního spojence. (Hájek, 1969, s. 16). Dokladem této situace byla hesla typu: „Pryč od Říma“ (rovněž název reformátorského hnutí vycházejícího z české moderny) nebo „Zúčtovali jsme s Rakouskem, zúčtujeme s Římem“ (Winter, 1940, s. 282). Proticírkevní nálady můžeme vidět i v hromadných akcích, jako bylo např. v listopadu 1918 stržení Mariánského sloupu v Praze na Staroměstském náměstí. Proti katolickému duchovenstvu byly vedeny rovněž individuální inzultace, během bohoslužeb byli kněží napadáni, vyháněni z veřejné dopravy, apod. Kritika se nesla např. na svěcení zbraní během války, diskutovalo se rovněž o umístění křížů ve školních třídách. To vše přispívalo ke zhoršování obrazu církve v očích veřejnosti (Jindrů, 2010, s. 18).

Problematické přestupového hnutí věnoval pozornost také novinář F. Peroutka, který říká, že z přestupových možností se nejvíce v budoucnosti projevila možnost zůstat bez vyznání. Poukazuje na snahu prezidenta Masaryka probudit a oživit opětovně náboženskou otázku, ale uvádí také, že orientace českého prostředí už směřovala jinam. „Katolicismus v Čechách, jak se zdá, nebude poražen některým jiným vyznáním, nýbrž nevěrectvím. To však bude hledět uložit protestantismus s ním do jednoho hrobu. Jednoho dne budou obě tyto konfese nuceny k spolku proti společnému nepříteli, ať dnes chtějí nebo nechtějí. Budou – bez ohledu na odstíny – hájit společný pojem boha proti světu, který nebude už chtít jej znát“ (Peroutka, 1991, s. 275).

Uvnitř duchovenstva samého se řešilo rovněž mnoho problémů. Pražským arcibiskupem byl v době převratu P. Huyn. V inkriminovanou dobu byl právě v Chebu a pod vlivem zpráv, které přicházely z Prahy, se do hlavního města již nevrátil a uprchl do Říma. Vedoucí úlohy se v církevních záležitostech ujal spolek Jednota katolického duchovenstva.

Spolek byl veden J. Š. Baarem, X. Dvořákem a dalšími představiteli „Katolické moderny“. K Jednotě se přihlásilo na 90 % kléru a na jaře v r. 1919 vypracoval výbor spolku návrh na obrození katolické církve, který byl předán papeži Benediktu XV. Požadavky byly následující: zřízení českého patriarchátu, rozšíření církevní samosprávy a možnost laické spolupráce, úprava práva patronátního a obsazování far, návrh na liturgii v mateřském jazyce, úprava kněžských studií a zdobrovolnění celibátu. V případě nesplnění požadavků hodlali někteří kněží z řad katolické církve odejít. V září 1919 se stal pražským arcibiskupem F. Kordač, který nebyl zastáncem změn a Jednotu v lednu 1920 rozpustil. Někteří radikálně smýšlející kněží církev opustili, J. Š. Baar a X. Dvořák zůstali katolíky (Winter, s. 282-283).

8. ledna 1920 vznikla Církev československá (od r. 1971 Církev československá husitská), jejíž základnou se stalo 61 kněží a 200 000 věřících. O vzniku církve byly vedeny hojné debaty, možno říci i boje. Bylo totiž nutné vyřešit otázku, zda bude lepší připojení k nějaké již existující církvi, či se vydat zcela novou, vlastní cestou. Skupina, která byla více konzervativní, doporučovala jít směrem k východní tradici a vytvořit autokefalní (samostatnou) Československou pravoslavnou církev. Pak ale zvítězil pokrokový směr dr. K. Farského (1880-1927), který působil v Plzni jako profesor náboženství a jehož cílem bylo vytvořit církev zcela novou, která by byla v souladu s atmosférou v českém národě po vzniku republiky a odpovídala tak duchu doby (tamtéž, s. 283). Do r. 1930 dosáhl počet členů této církve 800 000. Vojtíšek uvádí, že tato církev měla v nové Československé republice značný ohlas a naplno se zkonsolidovala v r. 1924, kdy se stal patriarchou již zmiňovaný K. Farský (Vojtíšek, 2004, s. 52).

V r. 1918 se v nově ustaveném Československu také spojily Evangelická církev augsburského vyznání a Evangelická církev helvetského vyznání a z obou církví vznikla Českobratrská církev evangelická. K této církvi se hlásilo asi 150 000 občanů (tamtéž, s. 69-70).

2.2 Období od hospodářské krize k nástupu fašismu

Nejúspěšnějším obdobím meziválečného Československa jsou léta 1923 – 1929. Hospodářství celkově prosperovalo. Parlamentní systém respektoval velký počet politických stran a rovněž hodnotu jednoho každého voličského hlasu. Neumožňoval sice sestavení stabilní vlády, ale zároveň nedocházelo na politické scéně k rozkolísání. Značnou autoritu měl prezident Masaryk, který měl nejbližší k sociální demokracii, ale podporovali ho také národní socialisté, k jejímž členům patřil ministr zahraničí E. Beneš.

Ve druhé polovině 20. let došlo k poklesu nezaměstnanosti na 1 %, v r. 1926 vstoupili do vlády sudetští Němci a zdálo se, že vše je tak, jak má být. Opak byl pravdou – nevyřešený národnostní problém pod povrchem stále doutnal a bylo jen otázkou času, kdy vzplane naplno. Slovensku scházela autonomie, mnozí obyvatelé byli proti myšlence jednotného československého národa, problematický byl postoj mnohých Němců a Maďarů. Na počátku 30. let měla Československá republika asi 15 miliónů obyvatel: zhruba 52 % bylo české národnosti, 23 % německé, 18 % slovenské, 4,5 % maďarské, 3% rusínské a necelé 1 % polské. Soužití představitelů jednotlivých národností nebylo zcela bez problémů, ale k větším konfliktům docházelo jen výjimečně.

V r. 1929 propukla světová hospodářská krize, která pak Československo naplno zasáhla v letech 1931 – 1933 a napětí mezi národnostmi se přiosťřilo. Nejvíce byly krizí postiženy oblasti, ve kterých převažovalo německé obyvatelstvo (průmyslové oblasti Sudet), a značný dopad byl i na Slovensku. Zde pak získával velký vliv katolický kněz A. Hlinka, z jehož iniciativy vznikla ľudová strana. V oblastech s převahou německého obyvatelstva zase získávala sympatie Sudetoněmecká vlastenecká fronta, kterou založil K. Henlein. Tuto stranu pak začalo podporovat sousední Německo, ve kterém se v r. 1933 stal kancléřem A. Hitler, jež se netajil se svým expanzním plánem na vytvoření Velkoněmecké říše. Na konci r. 1935 se vzdal funkce prezidenta T. G. Masaryk, kterého nahradil E. Beneš. Díky obratné kombinaci diplomatických prostředků a hrozby možného válečného konfliktu se Hitlerovi podařilo následně zastrašit západní velmoci a 29. září 1938 byla za účasti Itálie, Francie a Velké Británie podepsána v Mnichově dohoda o připojení Sudet k Německu. Tzv. druhá republika neměla dlouhého trvání, 15. března 1939 začalo oficiální obsazování Čech a Moravy německými okupačními vojsky, o den později podepsal Hitler na Pražském hradě výnos o zřízení Protektorátu Čechy a Morava (Čornej, 1999, s. 114-118).

Co se týká vztahů mezi církví a československým státem, lze konstatovat, že poměry byly napjaté. K odluce církve od státu sice nedošlo, ale zákony o škole a o manželství platné ve starém Rakousku byly ještě více přiosťřeny a pro katolickou církev měly tím více nepříznivý dopad. Závislost církve na státu zůstala stejná dle zákonů z května 1874. Současně se mezi katolíky rozvíjely snahy (bez ohledu na příslušnost k politickým stranám) katolické církvi pomoci. Patří sem české liturgické hnutí v emauzském klášteře, snahy dominikánů a františkánů a organizační hnutí jezuitů, kteří hodlali založit Institut pro křesťanskou filosofii a sociologii na vysokoškolské úrovni (Winter, 1940, s. 284).

Po vzniku republiky, jak už bylo zmíněno, došlo k tzv. přestupovému hnutí (Winter hovoří o odpadlickém hnutí), při němž 800 000 lidí přestoupilo do nové Církve československé a 700 000 zůstalo bez vyznání (tamtéž).

V období první republiky (1918-1939) československé právo uvolnilo církve ze státního područí a lze konstatovat, že poměry pro církevní svobodu byly nakonec mnohem příznivější, než tomu bylo v austrokatolicismu (Tretera, 2002, s. 35).

2.3 Období II. světové války

Nacistickou okupací bylo obyvatelstvo naší země rozděleno po stránce nacionální a rasové. Český národ, vnitřně mnohvrstevnatý, prožíval v době ohrožení pocit a vědomí sounáležitosti. Aktivní účast v odboji nebyla sice vysloveně masovou záležitostí, ale také otevřené kolaborantství bylo spíše okrajovým jevem. Fašistická brutalita vedla v českých zemích k značným ztrátám na životech, na majetku a zasáhla krutým způsobem do osudů miliónů lidí. Okupace a válečné události se staly zkouškou vitality celého národa. Snahu aktivně vyjádřit odpor k nacistické zvládnutí a přispět vlastními silami k boji za svobodu můžeme vidět napříč společenskými vrstvami, společenskými proudy a také církevními a náboženskými společenstvími. Vedle římskokatolické církve i všechny evangelické církve a denominace, církev československá, pravoslavná a další „prožívaly pod hrozbou perzekuce (židovská komunita přímé likvidace) dobu zásadních vnitřních i vnějších změn, tříbení a zkoušky věrohodnosti své víry a životní praxe“ (Stříbrný, 2000, s. 78-80).

S nástupem fašismu se změnil význam slova právo. Rovnost lidí a občanských práv v původním slova smyslu skončila. Přestalo platit přikázání lásky ke všem, přestalo platit respektování jiné rasy kromě germánské, protože pouze ta „zaručovala štěstí a mohla naplnit poslání německé říše“ (Jindra, 2018, s. 8). Zájmy jednotlivce musely ustoupit zájmu celku. „Nová doba zřetelněji postavila křesťany před úkol vyjasnit si, nakolik jsou duchovně a lidsky zralí, vnímaví vůči národu a občansky odpovědní. Křesťané měli jedinečnou možnost ukázat, že jsou bratry všech lidí, a tím plně rozvinout Božskou vertikálu s lidskou horizontálou“ (tamtéž).

Církevní politika byla za protektorátu usměrňována zejména Úřadem říšského protektora pro Čechy a Moravu. Vztahy mezi církvemi a státem patřily do kompetencí ministerstva školství a národní osvěty (MŠNO). Nacisté, potažmo jejich represivní složky, svou pozornost zaměřovaly právě na církve, protože v nich spatřovaly možné světonázorové protivníky. Bezpečnostní služba (SD) a tajná státní policie (gestapo) po vymezení kompetencí

v r. 1937 stanovily, že SD bude mít na starost obecné a zásadní náboženské otázky a gestapo se bude věnovat případům, u kterých se dá předpokládat nutnost policejního zásahu. V Praze a Brně byly proto zřízeny v úřadovnách gestapa samostatné referáty.

V období okupace byla míra perzekucí ve své intenzitě proměnlivá. Výrazným zásahem byla 1. září 1939 akce Albrecht I. Šlo preventivní zatýkácí akce, kterou provedlo gestapo na území Protektorátu Čechy a Morava v září 1939 a při níž bylo zatčeno více než tisíc osob a do tzv. ochranné vazby byl vzat rovněž větší počet kněží. V září 1941 byl v Berlíně uspořádán aktiv, kterého se účastnili církevní referenti z řídicích úřadoven gestapa. Projednávaly se další postupy proti církvím. Heydrich potvrdil, že nacistická ideologie je neslučitelná se „světonázorem náboženských odpůrců“ a řekl, že praktické a konkrétní kroky, jimiž se bude čelit protistátní činnosti náboženských protivníků, musí být skryty za promyšlenou a pružnou taktiku (Jindra, 2018, s. 8-9).

Na území protektorátu začaly platit nové zákony, které negativně dopadaly na chod církví – zákon o právu spolčovacím, zavírání vysokých škol, zrušení studia na teologických fakultách, nařízení o vyvěšování vlajek a vyzvánění zvony, jazykové předpisy, zákaz vydávání tiskovin, zabírání budov, rekvizice zvonů, atd. (Fialová, 2008, s. 64).

Za všechny vězněné a perzekvované během okupace můžeme zmínit příběh Josefa Cukra SJ, který je v mnohém podobný osudu jeho spolužáka a spolubratra R. Duška a dostatečně ilustruje míru strádání duchovenstva. J. Cukr se narodil v r. 1917, tedy ve stejném roce jako R. Dušek. V r. 1936 nastoupil do noviciátu v Benešově u Prahy a v r. 1944 byl nacisty zatčen. Byl odvezen do vazby na Pankrác, kde absolvoval brutální výslechy. Byl krutě mlácen a fackován, byly mu vyraženy zuby. Poté byl sedm měsíců vězněn v koncentračním táboře v Terezíně. Sám o pobytu v Terezíně řekl: „Ta hrůza se nedá popsat. Po třech měsících pobytu zůstávaly z dospělých mužů čtyřicetkilové kostry potažené kůží. [...] Terezín, to byl neustálý a nesmírný hlad. Ráno jsme dostali neslazenou kávu z žaludů a jeden krajíc chleba a to bylo na celý den všechno. Večer zase polívku, tzn. brambor rozvařený ve vodě nebo jenom voda z kopřiv. Dřeli jsme dvanáct hodin denně. Na Richardu¹ jsme v podzemí kopali tunely a rozšiřovali štoly pro dílny, kde se měly vyrábět Hitlerovy tajné zbraně V2“ (Vlček, 2006, s. 31-37). P. Cukr dále uvádí, že musel ráno hlásit počet vězňů, který se díky vysoké úmrtnosti stále měnil, a poté mrtvé vynést a zabalené v prostěradle odvézt ke spálení. 27. 1945 února pak proběhl v Praze soud a P. Cukr byl s dalšími jezuiti odsouzen na 16 měsíců. Byl poslán na kopání rašeliny do Bavorska, ale díky vězeňskému lékaři, kterého znal z Bohosudova, byl

¹ Richard – soustava tří bývalých vápencových lomů, ve kterých fašisté vybudovali podzemní továrny na výrobu zbraní. Pracovali zde odsouzení z tábora v Terezíně, Litoměřicích i totálně nasazení.

uznán za neschopného práce a poslán zpět na Pankrác. Tento lékař i nadále nad P. Cukrem držel ochrannou ruku a tím mu zachránil život. Kdyby byl totiž poslán zpět do Terezína nebo do jiného tábora, byl by zcela určitě vzhledem ke zdravotnímu stavu zemřel (tamtéž, s. 36-37).

V období nacismu byly církve od března 1939 jedinými institucemi, které byly vnitřně svobodné. Během druhé světové války církve v českých zemích utrhly citelné ztráty mezi duchovními, kteří se v řadě případů zapojili do protifašistického odboje. Za všechny můžeme jmenovat velmi známý případ poskytnutí úkrytu parašutistům v pravoslavném kostele sv. Cyrila a Metoděje v Praze po atentátu na říšského protektora Heydricha v r. 1942. Odvetou byl soud s představiteli Pravoslavné církve a biskup Gorazd, faráři V. Petřek, V. Číkl a předseda rady starších J. Sonnevend byli odsouzeni k trestu smrti zastřelením v září 1942. Další obětí byl např. katolický kněz F. Štemberka zastřelený v červnu 1942 v Lidicích nebo farář Církve československé J. Bendl popravený v r. 1943 v Osvětimi – Březince (Tretera, 2002, s. 40-41).

V období protektorátu prošlo nacistickými věznicemi mnoho katolických duchovních a řeholníků. V koncentračních táborech bylo vězněno 122 duchovních z Československa, 76 katolických duchovních zemřelo, z tohoto počtu bylo nejméně 23 řeholníků. Mezi nejvíce pronásledované patřili benediktini z pražských Emauz, dominikáni, jezuité, milosrdní bratři a premonstráti z Nové Říše (Vlček, 2003, s. 21-22). Z české jezuitské provincie byli čtyři členové vězněni v koncentračním táboře v Dachau: Alois Koláček (1929-1970) 5 let, František Němec (1907-1975) 4,5 roku, Anton Stahl (1891-1956) 1 rok a Adolf Kajpr (1902-1959) 4 roky. Robert Albrecht (1907-1942) byl popraven v Berlíně a na Pankráci zemřeli Antonín Malimánek (1916-1945) a František Vlk (1904-1945). Během totálního nasazení zemřel novic Jiří Stavěl (1922-1943). Před osvobozením bylo v koncentračních táborech, vězeních a vazbách 26 jezuitů (mezi nimi i R. Dušek, který byl vězněn v Terezíně). Někteří jezuité sloužili v západní armádě: Bohumil Boček (1904-1969), Hugo Vaníček (1906-1995), Josef Vaněčka (1912-2000), Antonín Veselý (*1912), Jan Krajcar (1915-1992) a František Waligora (1908-1993). Po válce byl několika členům jezuitského řádu (z toho dvěma in memoriam) udělen Válečný kříž 1939 – nejvyšší československé vyznamenání (Vaško II, 1990, s. 141). Válečný kříž obdrželi např.: Rudolf Dušek, Antonín Zgarbík, Vojtěch Bartoš, Antonín Blažek, Jan Formánek, Adolf Kajpr, Alois Koláček, František Němec a Vojtěch Pešek (Vodičková, 2005, s. 123).

Jak už bylo zmíněno, rovněž věřící Církve československé (husitské) i členové ostatních církví se zapojovali do odbojového hnutí a přinášeli oběti. Co se týká duchovních

CČS(H), 32 jich bylo dlouhodobě vězněno, 8 jich zemřelo. Celkem 130 duchovních se zapojilo do různých forem protinacistické rezistence, což je 39 % všech duchovních, kteří ve válečných letech působili ve farní správě (Jindra, 1918, s. 475).

V Českobratrské církvi evangelické postihla násilná perzekuce asi deset procent duchovních: ve vězení či koncentračním táboře skončilo šestnáct duchovních včetně diákonů, z nich tři byli popraveni, jeden zemřel na skvrnitý tyfus. Za symbolickou tečku za útrapami těžkých šesti válečných let lze považovat poselství 9. synodu ČCE v prosinci r. 1945: „Buďme tedy lidmi pravdy a spravedlnosti. Nedejme se uchvátit duchem mstivosti a hrubé odvety. Hrůzy, které na lidstvu i na nás byly spáchány, nemějme za příklad, ale za výstrahu. Řešme nejbolestivější problémy spolužití národů v duchu humanity, v Duchu Kristově, jenž ani v soudech nedovoluje, aby bylo zapomenuto na milosrdenství“ (Fialová, 2008, s. 56). Jak se ukázalo později, zkoušky, které připravil nacistický režim, byly předeherou, která vyvrcholila za několik let v hrůzách komunistického totalitního režimu.

2.4 Období po osvobození

Vlivem poválečného vysídlování Němců pocítily některé církve zákonitě oslabení a snížený počet věřících. Velmi bolestivým jevem byla zloba a pomstychtivost některých Čechů, jež vyústila v násilnostech proti českým Němcům a jen několik evangelických duchovních po vzoru Přemysla Pittera našlo v sobě odvahu proti takovému jednání protestovat (Vojtíšek, 2004, s. 26).

V českém prostředí měli komunisté značné množství přesvědčených stoupenců. V poválečném období jich velmi obratně využili ke svým účelům a cestě k moci. Posloužil jim k tomu nejen sociální radikalismus, ale i podsouvání představ jednoduchého a rychlého řešení všech společenských problémů, nekritický obdiv k Sovětskému svazu na straně jedné a na straně druhé nesmiřitelný odpor ke všemu německému a ke všem domnělým i skutečným kolaborantům, zrádcům – prostě ke všem nepřátelům (Stříbrný, 2000, s. 78).

Při pohledu zpět lze konstatovat, že poválečný vývoj v obnoveném Československu byl ovlivněn skutečností, že až na několik západních okresů osvobodila naši zem Rudá armáda. Po stránce geografické, historické i kulturní středoevropský stát tradičně orientovaný na západ se tak dostává do sféry východního – sovětského bloku. Předznamenáním této situace bylo již to, že po jednání v Košicích, kde byl podepsán 5. 4. 1945 tzv. Košický vládní program, prezidenta Beneše nedoprovázeli na cestě zpět domů čeští vojáci, ale jednotka NKVD. Košický vládní program by se mohl v podstatě nazývat moskevský, protože se na

něm dohodly londýnská i moskevská reprezentace již na jednáních v Moskvě na konci března 1945. O poválečném uspořádání v osvobozeném Československu zde jednali za Moskvu komisař V. M. Molotov, vicekomisař A. Vyšinskij a velvyslanec V. A. Zorin, za československou stranu byl přítomen E. Beneš, J. Masaryk a Z. Fierlinger (Vaško I, 1990, s. 13).

Košický vládní program zavedl dva termíny – Národní fronta a lidová demokracie. Národní fronta měla spojit politické a sociální směry angažovaných za okupace. Pojem lidová demokracie je vlastně pleonasmus – lidová vláda lidu. Naznačuje se zde rozdíl mezi demokracií tradiční, západní, buržoazní a mezi novou demokracií lidovou, třídní, která bude de facto postavena na vládě komunistické strany. Demokraticky smýšlející lidé si byli vědomi skryté hrozby, která se v uvedených dvou termínech dala tušit. Nicméně byla tady naděje, že národ v duchu masarykovské demokracie situaci dokáže usměrnit (Vaško I, tamtéž).

Výsledky moskevských jednání však popřely samou podstatu demokracie – z dalšího politického života byly vyřazeny pravicově orientované strany, zejména před válkou nejsilnější strana agrární a povolena byla strana komunistická, národně socialistická, sociálně demokratická a Československá strana lidová, jejíž členové byli téměř výlučně katolíci. Vaško si klade otázku, zda měla u nás v rámci poválečné situace demokracie vůbec nějakou šanci. Odpovídá, že demokratičtí účastníci moskevského jednání si mysleli, že ano. Ujistil je o tom sám Stalin, který na rozloučenou pronesl: „Já vím, že mezi Čechoslováky je ještě sem tam nedůvěra k nám. Ale já vám pravím, že tu smlouvu, kterou jsme s vámi uzavřeli, že budete nezávislí, svobodní a že my se vám do vnitřních věcí míchat nebudeme, tu smlouvu dodržíme. Jak si to uděláte, tak to budete mít“. Brzy však bylo zřejmé, jakým směrem se vývoj v naší republice bude ve skutečnosti ubírat (Vaško I., 1990, s. 13-15).

V několika měsících po skončení druhé světové války se zpět domů vraceli z různých částí Evropy vojáci, političtí vězni, lidé nasazení na práci v Německu i emigranti. Navraceli se také duchovní. V prožitém utrpení většina z nich posílila svůj charakter a našla moudrost, pokoru a nekompromisnost. Mnozí z nich se zakrátko ocitli opět v internacích či ve vězení, tentokrát komunistických. Někteří ale válečné hrůzy neustáli s čistým štítem a z důvodů zjištěných či z vděčnosti osvoboditelům se nechali vmanévrovat do pozic, ve kterých by se křesťan a navíc duchovní neměl ocitnout. Nebylo jich sice mnoho, ale o to více byl jejich hlas slyšet (Vaško I, 1990, s. 21).

2.5 Období komunistické diktatury

Únorovým převratem nazýváme sérii událostí, které započaly 17. února a vedly k úplnému převzetí moci v naší zemi komunisty. Toto dění bylo završeno 25. února, kdy prezident Beneš přijal demisi nekomunistických ministrů a doplnil vládu kandidáty, kteří byli navrženi komunisty. V rámci příslušnosti k tzv. sovětskému mocenskému bloku započalo období komunistické totality – tedy nesvobody, útlaku a ekonomického úpadku, což vedlo k mohutné vlně emigrace. Komunistický převrat v r. 1948 vyvolal ihned vlnu spontánního odporu proti totalitnímu režimu se snahou obnovit v naší zemi principy svobody a demokracie. V rámci politického vývoje naší země byly tyto snahy označeny jako Třetí odboj. Na rozdíl od dvou předchozích (odboj protirakouský v letech 1914 – 1918 a odboj protinacistický v letech 1939 – 1945) působil Třetí odboj nikoliv v období válek, ale paradoxně v období míru (které bylo ovšem nazýváno studenou válkou) a chybělo zde podobné centrální vedení (Majer, 2003, s. 8).

S. Drobny, předseda Konfederace politických vězňů, uvedl: „Naši budoucnost po únoru 1948 zaplavily vlny komunistického teroru, který zničil demokracii, zruinoval hospodářství a snažil se nahradit v člověku transcendentní morální základ poslušností k příkazům strany. Postavili jsme se proti a hájili jsme naše ideály svobody. Ozbrojené složky režimu se snažili zlomit odboj za každou cenu. Koncentrační tábory se zaplnily novodobými otroky. Ani šibenice nezažály. Ať již v kriminále, či později na svobodě jsme se nevzdali a každý podle svých možností dále vzdoroval a připravoval se na budoucnost“ (Drobny, 2003, s. 7).

Problematické vztahy mezi státem a církvemi nezačaly ze dne na den po únorovém převratu, nastolení komunistického totalitního režimu předcházely tzv. režim pretotalitní (období 1945-1948). Komunistický převrat v r. 1948 byl mezníkem v postavení církví v oblasti práva i v celé společnosti. Nově nastolený režim byl k církvím, a zvláště ke katolické církvi, v podstatě nepřátelský, a to navzdory Ústavě z května 1948, ve které byla deklarována svoboda vyznání a svědomí a rovněž svoboda shromažďovací a spolčovací. Důležitá byla rovněž úprava, podle které jsou si všechna náboženská vyznání rovna, a také zde byla uvedena možnost být bez vyznání (Kuklík et al., 2011, s. 133). Komunisté se pak ve svých proticírkevních postupech inspirovali církevní politikou z období vlády Marie Terezie a Josefa II. – jednalo se např. o zákaz procesí a poutí, rušení klášterů, zákaz styků řeholí se zahraničím, podrobení teologické literatury cenzuře a mnoho dalších proticírkevních opatření, zákazů a omezení (Balík, Hanuš, 2013, s. 15). Co se týká církví a náboženských společností,

oběti přinesli věřící ze všech církví, ale nejrazantněji proti komunistickému puči vystupovala katolická církev. Protestantské církve nebyly ve svých postojích tolik vyhraněné, proto se od nich ani nedalo očekávat, že by rázným způsobem na únorový převrat reagovaly. Jednalo se o mlčení, reakce nejednoznačné a různě interpretovatelné a některé postoje byly i vysloveně odmítavé (Piškula, 2011, s. 19). V podobném duchu se vyjadřuje i Fialová, která uvádí, že v době převratu protestantské církve byly v podstatě státem tolerované a otevřená perzekuce v 50. a 60. letech byla namířena zejména proti církvi katolické. Církve, které se hlásily k české reformaci, se totiž zpočátku komunistickému režimu zdály užitečné k prezentování národního dědictví v duchu husitských tradic. Svou strukturou a menším počtem věřících se režimu jevily jako méně nebezpečné a snadněji ovladatelné (Fialová, 2008, s. 62-63). Oficiální reakci lze nalézt u dvou největších nekatolických církví u nás, tedy v Církvi československé husitské a Českobratrské církvi evangelické. V Ústřední národní správě CČSH získala v r. 1945 vedení komunistická buňka a z toho vyplývala prokomunistická orientace Ústřední národní správy CČSH. Jako první pak 26. února 1948 na převrat reagoval biskup M. Novák a vyjádřil v pastýřském listu mimo jiné vděčnost Gottwaldovi za „stranicky prozíravé vedení lidu“. Českobratrská církev evangelická si od politických událostí února 1948 držela větší odstup, k čemuž věřící vyzvala synodní rada dopisem z 20. února. V následném dopise Gottwaldovi, který podepsali synodní senior J. Křenek a synodní kurátor A. Boháč, se píše sice o kladném stanovisku k vládě, ale celkově je styl dopisu daleko méně ideologicky zaměřený a jeho obsah lze různě interpretovat. Přestože protestantsky orientované církve výrazně nedávaly najevo odpor vůči komunistické nadvládě, první reálné dopady přišly záhy a měly dopad na všechny církve (Piškula, 2011, 19-20 a 24).

Pokud srovnáváme intenzitu perzekucí v katolické církvi a u mužských řádů v jednotlivých zemích východního bloku, lze konstatovat, že české země patřily k zemím s nejmenší náboženskou svobodou a že právě v českých zemích byl počet internovaných a uvězněných duchovních a řeholníků jedním z největších (Vlček, 2003, s. 17). Již během r. 1947 docházelo ke sledování některých významnějších církevních představitelů a osob spojených se životem církve, které měly kontakty s cizinou a představovali pro komunisty potenciální nepřátele (tamtéž, s. 26).

Po komunistickém převratu měly církve stále nezávislost v tom smyslu, že nebyly včleněny do Národní fronty, což by komunisté velmi rádi udělali, protože by tak církve přešly do jejich vlivu. Těžko se ale hledal způsob, jak to prakticky provést, protože co se církví a náboženství týče, neměli komunisté s takovým fenoménem politické zkušenosti. Opět hovoříme zejména o katolické církvi, protože byla nejvíce početná, jednotná po stránce

ideové i organizační, nadnárodní a s vedením mimo stát. Proto se právě katolická církev stala pro komunistický režim nepřitelem číslo jedna. Otevřený boj jí však komunisté hned nevyhlásili, protože prostřednictvím církve hodlali prosadit své politické zájmy a chtěli, aby se církev stala pro nový režim jakousi „fasádou“. „Církev se tak ocitla v náročné situaci. Měla se pokusit o modus vivendi se státem, který se netajil záměrem zlikvidovat v dohledné budoucnosti ji i náboženství“ (Vaško II, 1990, s. 13). 25. února 1948 vyšel v tisku proslav arcibiskupa J. Berana s názvem „Nemlč, arcibiskupe, nesmíš mlčet!“, který vyjadřoval Beranův názor a postoj k politické a společenské situaci a nabádal k zodpovědnosti a dodržování právního řádu (Balík, Hanuš, 2013, s. 71).

V období od března 1948 do března 1949 probíhala jednání mezi státem, který byl zastupován Ústředním akčním výborem Národní fronty a později pak tzv. „církvní šestkou“ (komise ministrů a členů ÚV KSČ) a katolickou církví. Ta byla zastoupena pražským arcibiskupem J. Beranem a poté i Š. Trochou, biskupem litoměřickým. Jednání však dle očekávání nepřinesla prakticky žádný konstruktivní výsledek. Ze strany církve byla jednání ukončena, přičemž bezprostřední příčinou se stalo nalezení odposlouchávacího zařízení na biskupské konferenci ve Starém Smokovci v březnu 1949. V dubnu pak byl vyhlášen nový směr církvní politiky, která se měla v následujícím období zaměřit na systematické pronásledování církve. Jako hlavní cíl si komunisté předsevzali církev ovládnout tím, že ji vnitřně rozloží, přeruší její spojení s Vatikánem a najdou ke spolupráci pokrokové kněze oddané státu. V další fázi pak měla vzniknout národní církev se silnou cyrilometodějskou orientací, která bude jako liturgický jazyk používat oproti latině jazyk národní a dalším plánovaným krokem bylo i tuto národní církev zlikvidovat, rovněž zničit řeholní společenství a ve finální fázi náboženství zcela vymýt a dospět tak ke společnosti, která bude zcela ateistická (Vlček, 2003, s. 30-31; Vaško II, 1990, s. 62).

O 10. červnu 1949 lze hovořit jako o mezníku ve vztazích mezi státem a církví. V tento den byla totiž založena tzv. Katolická akce. Šlo o prorežimní hnutí, které mělo za cíl vnést rozdělení a způsobit zmatek uvnitř církve – jak u duchovenstva, tak u laiků (Vaško II, 1990, s. 70). Proti hnutí se však vzedmula vlna odporu ze strany biskupů, kněží i věřících. Dne 15. června 1949 se čeští i slovenští biskupové sešli na tajné konferenci v Praze a vyjádřili nesouhlas nejen s Katolickou akcí, ale se všemi proticírkvními postupy a opatřeními. Byl sepsán pastýřský list, který bez obalu popisoval pravý záměr komunistického režimu a jeho praktiky. List měl být věřícím přečten v neděli 19. června, čemuž chtěli komunisté samozřejmě zabránit. Na kněze tak byl vyvíjen nátlak a vynucován slib, že pastýřský list ve

své farnosti číst nebudou. Nakonec byl list přečten zhruba jednou třetinou kněží (Vlček, 2003, 31-32).

Dalším krokem, který církvi výrazně uškodil, bylo 14. 10. 1949 přijetí dvou „církevních zákonů“ – jednalo se o Zákon o zřízení Státního úřadu pro věci církevní (SÚC) a Zákon o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností (Tretera, 2002, s. 46-47). SÚC, resp. jeho okresní a krajské pobočky, vykonávaly nad církví přímý dozor. V čele úřadu stál přednosta, který byl do r. 1953 současně ministrem vlády. Od zřízení v říjnu 1949 do 25. 4. 1950 byl přednostou ministr spravedlnosti A. Čepička (Balík, Hanuš, 2013, s. 29). Komunistický režim se snažil mnoha kroky omezovat náboženský život: cenzurou knih s náboženským obsahem, destrukcí církevního školství, zabíráním církevních budov, nucenou státní správou Charity, omezováním vzdělávání kněží a náboženského života pouze na kostely či odebíráním státního souhlasu pro výkon duchovní služby. Duchovní bez státního souhlasu byli nuceni vykonávat podřadná povolání, kněžím byly vypláceny mzdy jako státním zaměstnancům a přiznání mzdy bylo závislé na již zmíněném udělení státního souhlasu. Matriky byly převedeny z farních úřadů na národní výbory, byly zavedeny povinné občanské sňatky, pořádání peněžních sbírek a akcí (poutě, procesí, atd.) bylo podmíněno povolením místních úřadů (Vlček, 2003, 31-33). Podrobnosti o provádění státního dozoru nebyly však zákonem přesně a jasně stanoveny, a proto výklad a provádění bylo zcela na libovůli církevních tajemníků, a to zvláště co se týká udělování státního souhlasu. Církev tak neměla na rozhodnutí žádný vliv a bez právní opory se mohly jen těžko bránit (Dinuš, 2004, s. 10).

Na základě tzv. číhošťského zázraku zatkla StB 28. ledna 1950 faráře Josefa Toufara, který na následky brutálního vyšetřování 25. února zemřel. Chystaly se další tvrdé zásahy proti katolické církvi a zejména proti řeholním řádům, kterých v r. 1948 na našem území působilo 61, z toho 25 mužských (3 000 čl.) a 36 ženských (12 200 čl.). Celkový počet členů v různých řádech byl tedy cca 15 200 (Vaško II, 1990, s. 150). Vlček uvádí, že v r. 1950 u nás působilo asi 1503 řeholníků ve 26 řádech a patřilo jim 151 klášterů. Jezuité byli třetím nejpočetnějším řádem. V r. 1950 bylo v Čechách 251 členů řádu, kteří žili v Praze, Hradci Králové, Děčíně, Bohosudově, na Hostýně, Velehradě, Brně a v Opavě (Vlček, 2003, s. 44 a 47).

Vaško cituje ve své knize část z Kaplanovy stati *Církev a stát 1948-56 v Československu*. V článku se píše o tom, že 26. února 1950 Gottwald ohlásil jako hlavní úkol dne řešení likvidace mužských řádů. Následujícího dne plán církevního úřadu a Bezpečnosti o provedení centralizace řeholníků odsouhlasila církevní šestka. Zákrok měl být proveden ve městech i na venkově v noci a naráz. Ten samý den se návrh projednal rovněž na

ÚV. Předsednictvo se ale rozhodlo, že se nejprve připraví soudní proces s několika řeholníky, aby řády byly náležitě zkompromitovány a tím se připravila půda pro zahájení likvidační akce proti klášterům (Vaško II, 1990, s. 133).

15. března 1950 bylo zahájeno zatýkání řádových představitelů v Čechách a na Moravě. Současně byly prováděny zevrubné prohlídky předem vybraných klášterů. Opat premonstrátů B. V. Tajovský byl ve vazbě již od 30. ledna 1950 v souvislosti s číhošťským případem J. Toufara. Přibyli k němu další řeholníci z řad premonstrátů, redemptoristů, františkánů a dominikánů. Ve vazbě se ocitli rovněž tři jezuité: provinciál František Šilhan (1905-1985), František Mikulášek (1903-1993) a Adolf Kajpr (1902-1959). Státní bezpečnost pak dostala pokyn, aby vybrala deset zatčených řeholníků a bezodkladně je přichystala na soud. Konečný výběr obětí schválil Gottwaldův zeť A. Čepička. Vyšetřování řeholníků s použitím fyzického i psychického násilí měly v ruzyňské věznici na starosti dvě zvláštní skupiny vyšetřovatelů, které pracovaly podle pokynů velitele Státní bezpečnosti O. Závodského na základě usnesení ÚV (tamtéž, s. 133-134). Zatčení byli převáženi do Valdic nebo do pražské Bartolomějské ulice. Cílem vyšetřujících bylo co nejrychleji zlomit jejich odpor a donutit je k přiznání. K tomu sloužila korekce – temné místnosti bez topení. Řeholníci museli spát na holém betonu bez přikrývky, každou hodinu byli buzení, museli cvičit do úplného vysílení a přes den museli ve svých celách neustále pochodovat. Nedostávali jídlo a v některých případech ani pití. K tomu je nutné připočítat výslechy se zavázanýma očima, které trvaly i 36 hodin. Vyšetřovaným byly podávány halucinogeny – např. Scopolamin (Vlček, 2003, s. 63-64).

První zinscenovaný církevní monstrproces, „Machalka a spol.“, byl zahájen 31. března 1950. Obžalovaní byli v tomto, stejně jako i v dalších procesech, obviněni podle jednotné šablony ze zločinů velezrady, špionáže, podvracení republiky, přípravy ozbrojeného povstání a ukrývání zbraní, nařčení ze slepé poslušnosti Vatikánu a bojem proti Sovětskému svazu a lidově demokratickému zřízení. Řád jezuitů byl vinen už jenom tím, že to byl řád jezuitů: komunisté obratně využívali averze, kterou se již před staletími podařilo Čechům vštípit. Jezuité byli nařčení z toho, že jsou nepřáteli lidu a demokratického Československa a že napomáhali německým okupantům. Provinciál Šilhan byl označen za zrádce, štváče a rozvratníka (tamtéž, s. 134-141).

Přesné záznamy ze soudních procesů neexistují, magnetofonové záznamy nejsou, stenografické záznamy nebyly pořizovány a protokoly se sestavovaly většinou dodatečně. Nejednalo se ale o autentické výpovědi, nýbrž o formulace předem připravené vyšetřovacími skupinami. V procesech 50. let samozřejmě vůbec nezáleželo na zjišťování pravdy a hledání

objektivních informací a skutečností. Neposuzovala se vina či nevina obviněných, ale šlo jen a pouze o propagaci komunistické ideologie v rámci vykonstruovaných procesů. Dokazuje i to štvavý pamflet *Co se skrývalo za zdmi klášterů*, který vydalo v r. 1950 Ministerstvo informací a osvěty a který obsahuje výpovědi řeholníků zcela vytržených z kontextu (Vlček, 2003, s. 66-67). Rozsudek byl vynesen 4. dubna 1950. Všichni řeholníci byli shledáni vinnými. Tresty se pohybovaly od 9 let po doživotí. Nejnižší trest (pouze 2 roky) dostal člen premonstrátského řádu, který byl ochotný vypovídat podle připraveného scénáře. Jezuité byli odsouzeni následovně: provinciál F. Šilhan na 25 let těžkého žaláře, A. Kajpr na 12 a F. Mikulášek na 9 let. Odsouzení řeholníci byli z pankrácké věznice převezeni na Mírov, pak do Valdic, zpět na Pankrác, poté do Leopoldova - místo jejich věznění se často měnilo. Provinciál Šilhan byl propuštěn po 15 letech na amnestii v r. 1965, Kajpr zemřel po 9 letech věznění v Leopoldově dne 17. 9. 1959, Mikulášek si odpykal celý trest ve výši 9 let (Vaško II, 1990, s. 136-148).

Tento monstrproces způsobil značný rozruch, a to nejen v řadách věřících. Našli se i tací, kteří cílené komunistické propagandě a štvavé kampani podlehli a byli „pohoršeni nad chováním a zločiny“, kterých se řeholníci měli dopouštět. Rudé právo přinášelo na pokračování dopisy, v kterých pisatelé dávají najevo své rozhořčení a žádají nápravu a potrestání provinilých řeholníků. Kampaň s cílem zničit řehole začala vrcholit. Osm dní po skončení procesu dal Slánský jakožto generální sekretář strany pokyn krajským sekretariátům ke spuštění Akce K (K = kláštery), kterou započala likvidace řádů. První fáze se týkala pouze mužských řádů a byla zahájena v noci ze 13. na 14. dubna 1950. Zásah připomínal válečnou operaci a proběhl nečekaně a naráz v Čechách i na Slovensku. Ozbrojené jednotky SNB, Vnitřní stráže a Lidových milicí obklíčily kolem půlnoci kláštery, do kterých posléze vtrhly, poručily řeholníkům obléci se a shromáždit se na určeném místě. Poté jim bylo oznámeno, že jejich klášter byl na základě vládního dekretu zestátněn. Takový dekret ale vůbec neexistoval. Ještě před rozedněním byli řeholníci, kteří si mohli s sebou vzít jen pár nejnútnejší věci, převáženi a soustředěni ve velkých kláštorech např. v Broumově, Želivu či Oseku a na dalších místech (tamtéž, s. 149-153).

V první etapě Akce K bylo převezeno do internačních táborů 809 řeholníků, z toho bylo 197 jezuitů, kteří byli soustředěni v Bohosudově. Druhá část akce proběhla ve dnech 27. – 28. dubna. Řeholníci s ní počítali a byli na ni připraveni, proto vše proběhlo o poznání klidněji než v předchozí etapě. Výsledkem Akce K bylo 1164 řeholníků soustředěných v centralizačních kláštorech a 76 v táborech internačních. Celkem akce zasáhla 2 376 řeholníků a 219 řeholních domů (Vlček, 2003, s. 73 a 75).

Mezi hlavní internační kláštery v Čechách patřily kromě již zmíněného Broumova, Želivu a Oseka rovněž Bohosudov, Králíky a Česká Kamenice. Do internačních klášterů, což byly v podstatě koncentrační tábory, se dostávali zcela nevinní lidé, a to na základě pouhého administrativního postupu. Rozhodoval o tom Státní úřad pro věci církevní nebo krajské a okresní národní výbory. Lidé sem přicházeli bez obvinění, bez soudu a pochopitelně bez možnosti obhajoby. Internační pobyt lze přirovnat k vězení. Internace nejen že nebyla zdůvodněna, ale byla rovněž časově neomezena. Objekty byly pod dohledem ozbrojených složek ministerstva vnitra. Velení bylo v rukou příslušníků Státní bezpečnosti.

Přestože byla internace řeholníků odůvodňována „návratem k náboženskému poslání“, v rámci denního programu, který byl sestavován velitelstvím, nebyl pro denní řád jednotlivých řeholí téměř žádný prostor a podstata řeholního života byla veskrze ignorována. Každý den začínal sčítacími nástupy, v prvních týdnech byli internovaní zcela izolováni od vnějšího světa. Nesměli dostávat dopisy, balíčky, nesměli psát domů a měli zakázané návštěvy. Veškerá později povolená korespondence podléhala cenzuře, propustky k pohybu mimo vykázaný prostor se nevydávaly. Internovaní museli každý den s výjimkou neděle tvrdě pracovat, ale nedostávali žádnou mzdu. Jelikož internační tábory nespadaly pod věznice a právní řád vůbec internační střediska jakožto instituce neznal, nebyla zde jasně stanovená pravidla, nebyly zde korigující předpisy, a proto zde byl ze strany dozorců značný prostor pro libovůli a svévoli (Vaško II, 1990, s. 164).

Původně byli řeholníci rozdělováni do táborů podle jednotlivých řádů, později však docházelo ke snaze řeholní společenství rozdělit a záměrně rozbít. Co se týká jezuitského řádu, v rámci Akce K byli představení řádu odvezeni do Želiva, většina kněží do Králíků, čeští i slovenští bohoslovci do Bohosudova. Představitelé jiných řádů se s jezuitami nesměli stýkat, protože jezuité byli považováni za obzvláště nebezpečné (Vaško II, 1990, s. 166). V jezuitském klášteře v Bohosudově bylo po skončení Akce K více než 250 řeholníků, nejvíce jezuitů, františkánů a minoritů (Balík, Hanuš, 2013, s. 163). Klášter v Želivě, který původně patřil premonstrátům, byl jakýmsi „superinternačním“ táborem. Většina představených sem byla převezena v dubnu 1950, další pak byli sváženi postupně z internací v Čechách i na Slovensku. Táborem v Želivě bylo řeholníkům vyhrožováno a platil za kárný tábor. Byli sem posíláni „zvláště nebezpeční reakční“ řeholníci. Celkem zde bylo internováno cca 500 řeholníků z dvaceti různých řeholí, nejvíce bylo jezuitů, františkánů, salesiánů a redemptoristů (Vaško II, s. 167).

Komunistický režim našel i další způsob, jak nabourat řeholní společenství a využít bezplatně řeholníky jako pracovní sílu. Vedle centralizačních a internačních táborů to byly

jednotky PTP – Pomocné technické prapory. K tzv. „černým baronům“ byli odveleni, ti kteří si z pohledu komunistů nezasloužili držet zbraň a byli „politicky nespolehliví“. Mezi tyto „nepřátele režimu“ patřili např. kulaci, vojáci západní armády, členové šlechtických rodů a samozřejmě kněží a bohoslovci. Na počátku září 1950 byli všichni řeholníci (kněží i klerikové) ve věku do 18 do 35 let, kteří neprošli vojenskou službou, odvoláni ze soustředovacích středisek a po zhruba týdenním výcviku odvezeni k PTP v různých lokalitách. Různé a časté střídání, přemísťování a rozdělování probíhalo v nepravidelných intervalech, ale klíč a znaky logického uvažování zde nebylo možné najít (tamtéž, s. 166).

Řeholnice postihl podobný osud jako řeholníky, jen o půl roku později. Při tzv. Akci VŽK (vyklizení ženských klášterů), která nebyla provedena najednou jako Akce K, ale postupně od srpna do října 1950, bylo internováno cca 10 000 řeholnic a zlikvidováno 720 klášterů (tamtéž, s. 191). Na rozdíl od mužských řádů nebyly řeholnice od společenského života vyloučeny násilně a naráz, ale byly postupně vytlačeny do různých pečovatelských domovů a ústavů (Vlček, 2003, s. 82). Internace trvala do r. 1955, od té doby docházelo k postupnému propouštění. Od jara 1950 do jara 1968 prožili řeholníci a řeholnice ve vězeních a internačních táborech 43 000 let (Vaško II, 1990, s. 191).

Procesy skončené v prosinci 1950 (Zela a spol.) byly záminkou zásahu proti biskupům. Všech 17 jich ještě do konce r. 1950 bylo zbaveno úřadu a izolováno, internováno nebo uvězněno. Do uprázdněných farností se na místo odsouzených kněží dosazovali „poslušní vlastenečtí kněží“. Biskupská místa zůstala neobsazena a biskupské pravomoci vykonávali generální vikáři z řad „pokrokových kněží“ (Vlček, 2003, s. 36). V rámci dalších soudních procesů, které probíhaly až do r. 1960, se ve vězení octli i další kněží a řeholníci. Z jezuitského řádu: např. Vojtěch Pešek, Lev (Leo) Hipsch, František Kučera, Jan Formánek, Rudolf Dušek, Václav Pitrun, Josef Cukr, Antonín Zgarbík, který ve vězení zemřel 22. 1. 1965 (tamtéž, s. 22-23). Podrobný seznam všech vězněných jezuitů uvádím v příloze spolu s přehledem jednotlivých procesů, ve kterých byli členové řádu souzeni a odsouzeni a výši jejich trestu. Politické procesy se staly nejmarkantnějším rysem komunistické trestněprávní perzekuce a z praktik komunistického režimu v podstatě nikdy úplně nevymizely (ani v 60. letech). Jejich význam pak opětovně narůstal v období tzv. normalizace (Kuklík et al., 2011, s. 122).

U příležitosti 50. výročí vzniku ČCE se Šourek zamýšlí nad tím, že v dějinách nepředstavuje padesát let dlouhou dobu, ale lidé v našich zemích v nich prožili vzmachy i pády, naděje i zoufalství. Tři generace poznamenaly dvě světové války, revoluce a neklid, rozvrat tradičních hodnot. Ptá se rovněž, jak se v tomto období církev osvědčila, jak zvládala

zmíněné problémy a zda zůstala věrná povolání, ke kterému ji Pán určil (Šourek, 1969, s. 7). Také Vaško se poněkud provokativně, ale zcela logicky ptá, kde byla církev v r. únoru 1948 a zda byl její hlas v přelomových dnech dostatečně slyšet. Předkládá také dvě možné odpovědi. V první vyjadřuje názor, že i kdyby se církev hlasitěji vymezovala proti komunistické zvůli, lidé by stejně neposlouchali, byl by to patrně jen „hlas volajícího na poušti“. Pravděpodobnější je druhá možnost – i církev byla dezorientovaná a bezradná, jako všichni, kteří byli únorovým převratem zaskočeni (Vaško I, 1990, s. 251).

Komunistickému režimu se postupně podařilo získat některé křesťany ochotné ke kompromisům, ať už ze strachu či z naivity. Mezi lety 1951 a 1968 působilo Mírové hnutí katolického duchovenstva. Vzniklo se záměrem rozdělit duchovenstvo a vést ho k vyjádření loajality vůči státu. Toto hnutí bylo v r. 1971 nahrazeno Sdružením katolických duchovních *Pacem in terris*, které působilo až do r. 1989. V r. 1958 vznikla také tzv. Křesťanská mírová konference, v níž mohli katoličtí i protestantští duchovní vyjádřit svůj loajální postoj k režimem deklarované snaze o sociální spravedlnost a mír. V čele Křesťanské mírové konference stanul evangelický teolog J. Lukl Hromádka, jehož angažovanost v tomto směru skončila po r. 1968, protože se neztotožnil s tím, jakým směrem se ubírá vývoj v Československu.

Nicméně se v období totality křesťanům navzdory státnímu dohledu i lidem ochotným ke kompromisům podařilo zorganizovat otevřený odpor namířený proti duchovní i politické nesvobodě. Příkladem tohoto odporu je např. protestní hnutí *Nová orientace*, jež vzniklo v Českobratrské církvi evangelické v r. 1963. Když v r. 1977 vznikla *Charta 77*, připojili se k ní ve značné míře rovněž katolíci i českobratrští evangelíci. Mnoho křesťanů se účastnilo tzv. bytových seminářů. V r. 1987 se římskokatolická církev odvážila vyhlásit *Desetiletí duchovní obnovy*. Velmi zajímavou postavou katolické církve byl František kardinál Tomášek (1899–1992), který se od počátečního opatrného vztahu k režimu posunul ke značné osobní statečnosti a stal se jedním ze symbolů svobody (Vojtíšek, 2004, s. 27-28).

Nevšedním fenoménem se v období totality v rámci ilegální křesťanské činnosti stala tzv. skrytá církev. Tato tajná organizace byla vytvořena na konci 60. let zásluhou kněze a později i biskupa F. M. Davidka. Ve skryté církvi byly vysvěceny desítky kněží a několik biskupů. Z pohledu samotné církve však byly některé aktivity hodnoceny jako sporné, diskutabilní či přímo negativní. Proto po r. 1989 nebyli všichni duchovní skryté církve automaticky zařazeni do oficiální církevní struktury. Skrytá církev, byť v omezené míře, působí proto stále. Po revoluci v r. 1989 nastalo období velkého nárůstu nejrůznějších aktivit doposud působících církví a začalo se rozvíjet ekumenické hnutí. Toto hnutí mělo tradici již

z období první republiky a bylo posilováno zejména během náboženské nesvobody v období komunistické diktatury. Vzhledem ke společnému osudu pronásledování si k sobě nacházeli cestu představitelé různých církví. Výsledkem je např. ekumenický překlad Bible. Církev mohly začít působit v dosud nepřístupných oblastech, např. ve vězeňství, armádě, v médiích, atd. V České republice jsou křesťané menšinovým náboženstvím, tvoří méně než 30 % obyvatel a jejich počet podle statistik klesá (tamtéž, s. 125).

Tretera konstatuje na základě porovnání výsledků podle posledních tří sčítání obyvatel ubývání členů v církvích a uvádí zdůvodnění tohoto trendu: čtyřicetileté potlačování víry a náboženského života a z toho vyplývající ateizace, která setrvačností stále pokračuje a dále pak konzumní způsob života, který je patrný u blahobytných západních zemích. „Lépe situovaní lidé, zejména ti, kteří patřili k vládnoucím skupinám v bývalém totalitním režimu, nejví zpravidla tendenci změnit svůj převážně negativní vztah k církvím a podporovat je. Pokání a náprava, ba pouhé připsuštění individuální nebo společné viny na persekucích v minulosti je pro většinu lidí neznámou morální kategorií“ (Tretera, 2002, s. 10). I přes tato nepříznivá fakta lze říci: „Kristova církev není ostrovem, o který se vlny okolního světa rozbíjejí nebo který podemílají. Podle určení Pána je solí, která proniká pokrm, jsou v něm zcela rozpuštěna a přece zachovávají svou chuť a svébytnost, nenápadná a přece nepostradatelná, nesloužíc sobě, ale stále pohotová k pomoci a záchraně člověka i světa“ (Šourek, 1969, s. 7).

Jedním z těch, kteří prošli oběma totalitami, ale nepatří ke jménům, která se v souvislosti s persekucí jezuitského řádu zmiňují nejčastěji, jako například F. Šilhan a A. Kajpr, patří i Rudolf Dušek. Na rozdíl od řady spolubratrů se Rudolf Dušek dožil pádu komunistického režimu a aktivně se zapojil do obnovy řádu a jeho působení ve svobodné společnosti.

3. P. Rudolf Dušek

Fotografie 1: P. Dušek v r. 2003. Zdroj: archiv M. Duška

Rudolf Dušek se narodil 20. listopadu 1917 v pražských Nuslích v katolické rodině. Jeho otec, ředitel soudní kanceláře, Jan Dušek (1867-1949) působil v Katolické akci a rovněž byl předsedou Rady katolíků v Nuslích. Matka Anna Dušková, roz. Bergmannová (+1957), byla v domácnosti. Duškovi měli v Nuslích vlastní čtyřpatrový činžovní dům č. p. 584, který byl ozdoben reliéfem Sixtinské madony. Rudolf měl tři starší sourozence: bratra Jana (1899-1912), který zemřel ve 13 letech na záškrt, bratra Karla (1901-1987) a sestru Annu (1902-1976).

Díky otcovu bratrovi Antonínovi (1865-1950), který působil jako kněz v Chotěšově u Libochovic a později jako probošt v Mělníku, měl Rudolf od dětství blízko k duchovnímu životu. Po absolvování obecné školy se stal studentem osmiletého Arcibiskupského gymnázia, které bylo spravováno jezuitským řádem, a posléze se pod vlivem svého strýce hodlal vydat na kněžskou dráhu.² V roce 1936 úspěšně odmaturoval a společně se svým spolužákem Janem Formánkem (1917-2000) vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova. Jeho touhou a cílem bylo stát se profesorem na gymnáziu a chtěl se také věnovat duchovním cvičením. To byl také důvod, proč se rozhodl vstoupit právě do jezuitského řádu. To, co od noviciátu očekával, se splnilo. Zkušený novicmistr P. Leopold Škarek (1874-1968) vedl novice v duchu myšlenky sv. Ignáce – osvojit si velkomyslnosti s tím, že velkomyslnost Boží se nedá překonat. Dá se říci, že dvouletá duchovní cvičení byla absolvována v denní praxi, kdy jednotlivci pomáhalo společenství stejně smýšlejících mladých mužů (Poncarová, 2007).

Sám P. Dušek k otázce svého vstupu do řádu uvedl, že do jezuitského řádu vstoupil z toho důvodu, že za svých studií na klasickém gymnáziu poznal členy řádu docela zblízka.

² Informace poskytl Pavel Poncar (*1963), prasnovec P. Duška, na základě rukopisných poznámek Karla Duška (1901-1987) dochovaných v rodinném archivu. Praha 16. 3. 2019.

Svému učitelskému i kněžskému povolání se věnovali s láskou - nechyběla jim ani erudice a rozhled, ani takt a humor, a u všech byla zřetelně patrná především solidnost a věrnost svému povolání. Nikdo z nich nepatřil do kategorie lidí neupřímných, úlisných, prohnaných a proradných, do kategorie intrikánů, kterým by každý účel světil a legalizoval ty nejspínavější prostředky. Samozřejmě, že každý měl také své lidské slabiny, ale byli si svých drobných chyb vědomi a snažili se jich zbavovat. P. Dušek zmínil další, pro křesťany velmi zásadní, skutečnost – věřící člověk je přesvědčen, že duchovní povolání do řádů, ke kněžství, apod. podněcuje a dává sám Bůh. Toto Boží pozvání může člověk pochopitelně přijmout, nebo odmítnout. P. Dušek zdůraznil, že Bůh nechce člověku nic diktovat nebo nařizovat, každý se má rozhodnout naprosto svobodně a dodal: „Já sám nelituji, spíše mě to těší, že jsem Boží pozvání přijal“ (Roedl, 1991 s. 1).

P. Dušek si byl vědom, že stále existují vůči Tovaryšstvu Ježíšovu jisté předsudky a reagoval na ně s lehkou ironií s tím, že je rád, když se otázky, které dostává, týkají přímo jeho osoby a nikoliv řádu jako takového, protože pak není nucen podávat obhajobu, ani vést polemiku, ani z pocitu ohrožení přejít do protiútoky, protože by to nemělo smysl. Neodpustil si však jednu perličku: „Časopis 100+1 (č. 9/1991) věnuje jezuitskému řádu celé 4 stránky. Sám název reportáže obráží rozšířené hodnocení řádu – *Nejspornější a nejtajemnější*. A v závěru článku se dozvídáte, že si prý vlivný kardinál Ratzinger stěžoval generálnímu představenému: ‚Asi tučet jezuitů nám dělá v církvi problémy‘. Představený P. H. Kolvenbach (1928-2016) prý na to odpověděl: ‚Ale to je úžasné! Pouhý tučet z pětadvaceti tisíc!‘“ (tamtéž).

Cesta P. Duška ke kněžství však nebyla vůbec snadná a přímočará. Nejprve absolvoval dvouletý noviciát v Benešově (14. 8. 1936 – 14. 8. 1938) a poté pokračoval v tříletém studiu filozofie na jezuitském Filozofickém institutu (1938 - 1941). Studium filozofie ho vcelku bavilo, ale nejvíce ho oslovily přednášky z oboru psychologie, kterou vyučoval P. Šilhan (od r. 1945 provinciál jezuitů). Název závěrečné práce, kterou P. Dušek zpracoval, byl *Teorie vůle Jana Lindworského*. V r. 1941 odešel P. Dušek na Velehrad a začal působit na tamním gymnáziu jako prefekt nejmladších žáků, měl na starost primány a sekundány (1. 9. 1941 – 30. 6. 1942). Chlapci byli ubytováni v konviktu – internátu a ve volném čase se mohli věnovat hudbě, divadlu, sportu a dalším aktivitám. P. Dušek rovněž vyučoval latinský jazyk, a to i navzdory faktu, že neměl odpovídající kvalifikaci středoškolského profesora. Jeho znalosti a vědomosti byly ovšem pro výuku žáků primy a sekundy více než dostačující. S koncem školního roku 1941-1942 byla ukončena i činnost gymnázia (Regner, 2012, s. 25).

V letech 1942-1944 studoval v Praze teologii na Theologickém arcibiskupském institutu. Univerzita již byla v té době zrušena a rovněž jezuitský dům byl obsazený. Proto se mladí jezuitští studenti odstěhovali na Strahov k premonstrátům, kde jim poskytl ubytování opat S. B. Jarolímek a kde mohli pokračovat ve svém studiu pod vedením několika starších spolubratrů. Dogmatiku a morálku přednášel např. P. Antonín Lepka SJ (1905-1990) a na další předměty pak studenti docházeli do diecézního učiliště ke františkánům při kostele Panny Marie Sněžné, kde přednášelo mnoho známých profesorů – např. Merell, Konůpek, Bogner, aj. (Regner, tamtéž).

Po druhém roce teologického studia byl P. Dušek na Strahově 22. července 1944 zatčen spolu s dalšími spolubratry gestapem. Dostal se do tzv. „Pečkárný“,³ kde sídlil vrchní tajemník gestapa Kurt Oberhauser, který proslul tvrdostí a sadistickými sklony. P. Dušek i další studenti byli obviněni z toho, že poslouchali zprávy zahraničního rozhlasu, tyto zprávy dále šířili a tím se dopouštěli pobuřování lidu. P. Duška nejprve věznili a podrobovali výslechům v Praze na Pankráci a posléze byl převezen do koncentračního tábora v Terezíně (de facto se nejednalo o koncentrační tábor v pravém smyslu slova, ale o věznici gestapa, která byla určena politickým vězňům, když přestala stačit kapacita věznice na Pankráci). Soud se konal ve Strakově akademii a soudní spis obsahoval u jeho jména poznámku RU: Rückkehr unerwünscht – návrat nežádoucí (Regner, 2006, s. 31).

V Terezíně nebyl prakticky dodržován žádný řád a vládla zde naprostá zvůle dozorců. Před smrtí P. Duška zachránil fakt, že po roce jeho věznění v Terezíně II. světová válka skončila. V této době byla jeho váha pouhých 40 kg. Pobyť v Malé pevnosti ho těžce zdravotně poznamenal, po návratu (7. 5. 1945) se léčil a zotavoval z revmatismu a zvláště pak ze skvrnitého tyfu, který se v Terezíně vyskytl v souvislosti s naprosto katastrofálními hygienickými podmínkami (tamtéž). P. Cukr ve svých vzpomínkách uvedl, že po osvobození Prahy se začalo ihned s obnovou a zařizováním koleje u sv. Ignáce a mezi nemocnými spolubratry, kteří se vraceli z koncentračních táborů, byl i P. Dušek, kterého šest týdnů „nosil na rukou jako dítě“, protože byl nemocný a trpěl horečkou (Doležal, 2006, s. 62). Vzhledem ke zdravotním problémům musel být P. Dušek hospitalizován a po návratu z nemocnice odjel na doléčení ke svým rodičům. Ti mezitím prodali pražský dům v Nuslích a zakoupili řadový domek v Mělníku, kam se přestěhovali za strýcem Antonínem. V domácím prostředí se P. Dušek zotavoval zvláště v péči své sestry Anny, které všichni říkali Anči.⁴

³ Petschkův palác v Praze na Novém Městě, v letech 1939 – 1945 sídlo gestapa.

⁴ Informace poskytla Hana Poncarová, roz. Dušková (* 1935), neteř P. Duška. Praha 3. 2. 2019.

K tomu, jak nacistické věznění ovlivnilo jeho vnitřní život, později P. Dušek uvedl, že kdysi četl povídku, ve které se autor pokouší vžít do situace umírajícího venkovana. Když mu ubývalo sil, připadalo mu to, jako by postupně něco ztrácel, něco ze sebe samého. Jako se z cibule sloupává jedna vrstva za druhou, zůstává pak už jen to podstatné, vlastní já. Funkční obaly už splnily svou funkci a to, čím se člověk za života obaloval, ztratilo teď svůj význam. Už za pobytu v terezínské Malé pevnosti tak P. Dušek prožíval situace, ve kterých začal vidět v člověku především vlastní lidské jádro. V Terezíně denně viděl židovské komando, které na žebřinovém voze svázelo mrtvá těla vězňů. Těla měla jedinou náležitost: visačku s číslem. „Pohřební vůz byl plný lidí, táhli jej lidé. A na voze byl vždy člověk. Ani hrana mu nezvonila, protože v tu chvíli zvonila všem lidem“ (Roedl, 1991).

Česká provincie nutně potřebovala kvalitní a dobře vzdělaný kněžský dorost. Z toho důvodu poslala ke konci roku 1945 své mladé bohoslovce do Anglie, kde měli dokončit svá teologická studia. Odjezd bohoslovců se uskutečnil ve dvou skupinách – první odletěla z Prahy Ruzyně 15. listopadu 1945, druhá skupina jela vlakem přes západní Evropu v prosinci. Rovněž P. Dušek po své nezbytné rekonvalescenci absolvoval rychlokurz anglického jazyka a v prosinci r. 1945 pak odjel s již zmíněnou skupinou ostatních bohoslovců do Anglie. Cesta byla velmi složitá. P. Jan Lang (1919-2007), bohoslovec ze stejné skupiny, ve svém dopise ze 17. prosince 1945 zaznamenal zážitky: autobus odvezl skupinu mladých jezuitů nejprve do České Kubice, ale jelikož žádný vlak již ten den nejel, celníci bratrům nařídili vrátit se do Domažlic a pokračovat v cestě druhý den ráno. Následujícího dne dopoledne v 9 hodin opustili vlast, v Brodě nad Lesy přesedli na rychlík a v 19 hodin dorazili do Norimberku. Elektrikou jeli na nádraží do Fürthu a čekali do 5 hodin do rána na rychlík do Frankfurtu, kam přijeli v 11 hodin. Zde učinili nezbytnou hygienu a v 16 hodin pokračovali vlakem do Kolína nad Rýnem. Následovně pokračovala skupina jezuitů rychlíkem ve 14 hodin s kratšími či delšími zastávkami přes Gladbach, Maastricht, Brusel do Ostende, pak parníkem do Doveru a konečně odtud rychlíkem do Londýna. Následující den ráno konečně pak dorazila do koleje v Heythrop. Celá anabase trvala 14 dní (Mikulášek, 1994, s. 49-50).

Po této strastiplné cestě zahájil P. Dušek spolu s dalšími spolubratry studia na Heythrop College u Oxfordu – tedy na univerzitě, která měla od svého vzniku v r. 1614 silnou provázanost s řádem Tovaryšstva Ježíšova. 12. září 1946 zde přijal kněžské svěcení a rok poté se vrátil zpět domů. V Mělníku u svého strýce také sloužil primiční mši svatou.⁵ Mezi lety 1947 a 1950 studoval v Praze na Karlově univerzitě jako řádný posluchač historie a latinský

⁵ Informace poskytl Pavel Poncar (*1963), prasnovec P. Duška, na základě rukopisných poznámek Karla Duška (1901-1987) dochovaných v rodinném archivu. Praha 16. 3. 2019.

jazyk. Rovněž měl na starost studentskou Mariánskou družinu a se svým spolubratrem Kajprem navštěvoval kroužek vysokoškolských studentů klasické filologie. Působil také coby výpomocný duchovní u sv. Ignáce (Regner, 2012, s. 27).

Na setkání s P. Duškem v těchto letech vzpomíná dr. Jan Charvát. Uvádí, že jako katolický skaut byl v první polovině r. 1947 pozván do Mariánské družiny v jezuitské rezidenci v Ječné ulici v Praze. Mariánské družiny studentů mají u jezuitů velmi dlouhou tradici. Družina v Ječné byla vedena P. F. Úředníčkem SJ (1911 - 1969), který byl za nějaký čas vystřídán mladým knězem P. R. Duškem z téhož domu. P. Dušek se ujal své úlohy s erudicí a optimismem, typický by pro něho velmi osobní přístup. Jak je u jezuitů obvyklé, i P. Dušek neustále studoval a vzdělával se. Pokud napomínal, např. když chlapci ministranti neuměli při mši dobře texty, činil to nepřímou a laskavě, ale tím spíše se všichni snažili příště všechno lépe zvládnout. Ve druhé polovině r. 1948 P. Dušek pomáhal studentům gymnázia vytvořit kroužek Katolické akce. Provolání s mottem „Táhnout za jeden provaz“ mělo v rámci komunistického režimu po únoru 1948 příchut' rebelie. Po únorovém puči byli následně řeholníci internováni, organizace Skaut a Sokol zrušeny, gymnázium na Vyšehradě, kde Charvát studoval, pro svůj buržoazní charakter také a studenti byli rozptýleni po různých školách v Praze.⁶

Do období mezi lety 1947-1950 se vrací P. Dušek v rozhlasovém rozhovoru s P. Kolářem SJ při vzpomínkách na již několikrát zmíněného jezuitu P. Kajpra:

Kolář: „V době, kdy redigoval časopis *Katolík*, žil Kajpr v domě jezuitů při kostele sv. Ignáce na Karlově náměstí. Spolu s ním tam tehdy nějakou dobu žil jezuita Rudolf Dušek.“

Dušek: „Bylo to r. 1947, kdy jsem se vrátil z Anglie. A tak právě jsem měl to štěstí, že jsem s ním žil nějakou dobu pod jednou střechou.“

Kolář: „Byli jste tu vlastně tak trochu vlastně kriminálníci? Vy jste byl před tím v nacistickém vězení a on také, ovšem on trochu déle...“

Dušek: „Je to přesně tak. P. Kajpr byl zatčen již několik roků před tím, my ostatní, hlavně studující teologie, teprve v červenci 1944. Ale byli jsme, jak říkáte, kriminálníci. To nás také trochu spojovalo v pohledu na dění v tehdejší Československu. Páter Kajpr se věnoval také

⁶ Informace poskytl Jan Charvát (*1933) prostřednictvím e-mailu. Visp, Švýcarsko 11. 2. 2019.

vysokoškolským studentům, kteří studovali obor jako já – klasickou filologii, měl s nimi takový kroužek, pohovory, a tam už jim ukazoval z toho širšího pohledu nebezpečí tehdejší totality.“

Kolář: „Já jsem prošel mnoho jeho textů z doby 45-48, on mluví např. o slovenské otázce, dokonce se zmiňuje o odsunu Němců. Zdá se mi, že byl nejpronikavějším myslitelem a novinářem právě v těchto společensko-náboženských otázkách.“

Dušek: „P. Kajpr se jevil skutečně jako velmi bystrý myslitel a vycházel z toho svého ryze křesťanského katolického přesvědčení, ale to mu právě umožňovalo, aby všechno viděl obecně, katolicky. A tak to bylo také v těch jednotlivých otázkách – odsunu Němců, nastupujícího komunismu a to všechno se pak, jak sám nejlépe víte, se projevovalo v časopise, který redigoval, *Katolíku*.“

Kolář: „Jak dlouho jste tady byli spolu v tomto domě?“

Dušek: „Spolu jsme byli od r. 47 do r. 50. A chtěl bych jen říci, že P. Kajpr sám osobně dělal na všechny lidi dojem člověka skromného, jako by se ani nehodil pro nějakou veřejnou činnost – třeba vystupovat ve sdělovacích prostředcích. Spíš tedy psal články, kázal a celým svým vystupováním projevoval velikou skromnost. A ještě jedné věci jsem si všiml – měl zásadu starých jezuitů *reverentia puero* – úctu k žákům, úctu k dětem. To ale nebyla jen úcta k mládeži, ale všeobecně k přesvědčení každého člověka. Např. když v r. 48 většina z nás říkala – to nebude dlouho trvat, komunismus za chvíli vezme za své, tak on tenkrát říkal – jen aby to netrvalo déle než protektorát.“

Kolář: „Takže viděl poměrně daleko. Jak to dopadlo potom v r. 50? Komunisté udělali v dubnu zátaž na řeholníky a v tomto domě shromáždili všechny jezuity z Prahy. Byl mezi nimi tehdy už také Kajpr, nebo to bylo nějak jinak?“

Dušek: „P. Kajpr byl souzen ještě dříve, než došlo k záboru v tomto domě. Byl souzen ve známém monstrprocesu s deseti řeholníky. Tento proces je velmi známý, dokonce po r. 89 visely plakáty s těmito řeholníky, jak jsou souzeni a odsouzeni k dost vysokým trestům.“

Kolář: „Nemáte na něj nějakou osobní vzpomínku?“

Dušek: „Jako osobní příhodu bych mohl uvést, jak mě P. Kajpr jako redaktor časopisu *Dorost* – tenkrát dokonce ilustrovaného – požádal, abych napsal něco o jezuitském scholastikovi – našem pozdějším světcí vlámského původu – Janu Berchmansovi. Napsal jsem tedy jeho životopis obvyklým způsobem a potom, když jsem ten článek četl i se svým podpisem, trochu jsem se divil – říkal jsem si: to jsem napsal trochu jinak! A v čem byl ten rozdíl? Když jsem psal, že tento světec jako student měl např. povinnost zametat chodby a že všechno dělal rád a s láskou, Kajpr poznamenal: ‚Jan Berchmans, když z poslušnosti zametal chodbu, nebyl o nic menší než Abraham, který šel ze země Ur do země zaslíbené.‘ Přidal tam poznámku, která tomu článku dala jiskru.“⁷

To, že si P. Dušek P. Kajpra hluboce vážil, dokládají jeho další slova, kdy ho označuje jako člověka mimořádně inteligentního, přímočarého a rovněž nesmírně zásadového kněze - takového, kterého člověk potká pouze jednou v životě (Doležal, 2017, s. 37).

Jako mnoho dalších duchovních a řeholníků byl také P. Dušek v r. 1950 komunistickým režimem znovu zatčen. V den vypuknutí akce K, kdy se začalo se zabíráním klášterů, tedy 13. dubna 1950, byl z důvodů přípravy na zkoušky u školských sester de Notre Dame v Praze v Krči a vyhnul se tak internaci. Poté, co se dozvěděl o likvidaci mužských klášterů, volil jako řešení úkryt, který trval dva měsíce. Nejprve se skrýval u školských sester a pak mu katecheta J. Kocábek zajistil úkryt v rodině Fingerlandových. Kocábek také P. Duška informoval o situaci v internačních střediscích. P. Dušek se chystal k útěku do zahraničí a hodlal v tom pomoci i dalším bratrům řeholníkům. Jeho úmysl byl však zmařen, protože 10. června byl cestou za domluveným převaděčem zatčen v Plzni na nádraží při náhodné perlustraci. Zatčení a věznění byli rovněž čtyři členové Fingerlandovy rodiny, která P. Duška ukrývala (Vlček, 2003, s. 199). P. Dušek po svém zatčení dokázal vzdorovat více než dva měsíce, a to přes značný psychický i fyzický nátlak. V srpnu 1950 však učinil doznání a v procesu, který se konal ve dnech 17. a 18. ledna 1951 před Státním soudem v Praze, jemuž předsedal JUDr. V. Siegel, byl za trestný čin velezrady, vyzvědačství ve prospěch Vatikánu a účastenství na podvodu, což byla výměna fotografie ve vysokoškolském indexu, odsouzen na 12 let odnětí svobody. Rozsudek byl potvrzen rozhodnutím Nejvyššího soudu 31. 5. 1951. Tento trest byl pak v rámci amnestie „snížen“ na 11 a půl roku. Společně s P. Duškem byly odsouzeny i další osoby, které mu poskytovaly pomoc a tím se provinily

⁷ Magnetofonovou nahrávkou se záznamem rozhovoru v ČR poskytl ze svého archivu Miroslav Dušek (*1948), synovec P. Duška. Praha 1. 2. 2019.

proti lidově demokratickému zřízení. Byla to Anna Fingerlandová(*1890), Alena Fingerlandová (*1924), Helena Fingerlandová (*1928), Antonín Fingerland (*1923), P. J. Kocábek (*1915) a MUDr. X. Hnátek (*1899). Souhrn jejich trestů byl 49 let odnětí svobody a další vedlejší tresty (Vodičková, 2005, s. 34).

K zatčení P. Duška se pojí i další svědectví J. Charváta. Uvádí, že P. Dušek byl z nějakého důvodu v onu „noc dlouhých nožů“ pryč a byl zatčen až po několika měsících. Někteří známí věděli o jeho plánovaném útěku a P. Dušek si dával pozor, aby nekontaktoval nikoho, o kom věděl, že je pozorován. Před domem, kde J. Charvát bydlel, hlídkovali již několik měsíců členové STB. Samotného Charváta zatkli až později. Vězněný byl v letech 1952-1953, pak dostal Zápotockého amnestii a šel do Karviné k 14. PTP. V roce 1968 pak odešel z republiky a dodnes žije ve Švýcarsku. Zajímavý je jeho postřeh, který vypovídá o vlivu věznění na lidské charaktery: „Jako bývalý vězeň dovedu posoudit charakter lidí v žaláři a obdivovat ty, kteří se neuchýlili ke kompromisům se zlem. Nebylo jich mnoho. Otec Dušek byl podle všech měřítek takovým charakterem. Statečný muž.“⁸

P. Dušek byl napřed vězněn na plzeňských Borech, odtud byl eskortován do Prahy na Pankrác, z Pankráce do Kolína a dále do Mladé Boleslavi. Nakonec skončil na Mírově, který byl považován za jedno z tehdejších nejkrutějších zařízení pro politické vězně a zde se také po osmiletém věznění dočkal propuštění. Červený hrad v Mírově poblíž Mohelnice sloužil svému původnímu účelu velmi krátkou dobu. Původně patřil olomouckému sídelnímu biskupovi, který ho dal postavit, ale od poloviny 19. století se stal místem nesmírného lidského utrpení. Nejprve po I. světové válce sloužil jako útulek pro vězně s tuberkulózou, pak zde za první republiky byla věznice a trestnice s pevně stanoveným řádem. Za II. světové války bylo na Mírově opět vězení pro politické delikventy. V r. 1948 byl Mírov pod vedením strážmistrů Červinky, Kohlíčka a Carboly připraven přijímat oběti komunistické perzekuce. Jeden z autorů hrůzného systému nekontrolovatelné manipulace s lidmi generál B. Reicin prosadil Mírov jako tábor nucených prací, který byl určen pro „osoby nepřátelské nastupujícímu režimu“. Jelikož zákon blíže nespecifikoval, co to znamená být osobou ohrožující výstavbu lidově demokratického zřízení, mohl být do tábora poslán prakticky kdokoliv. Mírovská pevnost se stala místem, kde bylo možné praktikovat zločinné metody, aniž by se o tom dozvěděla veřejnost. Po Červinkovi a Kohlíčkovi nastoupil posléze poručík Král, Mírov přebrala pod správu StB a režim se přiostrčil. Královým zástupcem se posléze stal Rusín podporučík Gelbič a spolu s dozorcí Krajčíříkem a Smrčkou se stali noční můrou všech,

⁸ Informace poskytl Jan Charvát (*1933) prostřednictvím e-mailu. Visp, Švýcarsko 11. 2. 2019.

kdo zažili jejich „péči“. V řadách dozorců se ale našli i ti, kteří se vězňům snažili pomáhat a ulehčit jim jejich svízelný osud – v r. 1953 však byla jejich činnost prozrazena a po procesu se ocitli sami v „jáchymovském pekle“ leckdy s těmi, kterým se snažili pomáhat (Šedivý, 2008, s. 55-57).

Spolu s P. Duškem bylo tehdy na Mírově asi 200 duchovních, např. františkán J. E. Urban, řeckokatolický biskup V. Hopko, redemptorista P. Mastylák, dominikán R. Dacík, biskupové S. Zela, L. Hlad nebo teolog O. Mádr. K jeho spoluvězňům patřil spisovatel F. Křelina i významný katolický básník J. Zahradníček. P. Dušek vzpomínal, jak spolu loupali cibuli v rámci zakázky jedné uzenářské firmy. Navzdory poměrům v mírovské věznici se snažili kněží denně sloužit mši. Propašované mešní víno a hostie měli ve skrýši pod podlahou a místo kalichu sloužila lžíce. Také pořádali přednášky na nejrůznější témata – P. Dušek např. přednášel filozofii. Rovněž při manuální práci na cele probírali různé otázky z teologie, filosofie, morálky i pastorálky.

Neteř P. Duška Hana Poncarová vzpomíná na to, jak jezdívала strýčka navštívit do Mírova. Povolení k návštěvě se vždy vztahovalo na maximálně dvě osoby. Muselo se vždy vyjet večerním rychlíkem z Prahy do Olomouce, aby se pak druhý den dopoledne stihl autobus, který do Mírova přijížděl v 11 hodin. Bylo to jediné spojení, kterého se dalo využít, aby návštěvy byly ve věznici včas. Stejně však všichni museli čekat 2-3 hodiny, než byla samotná návštěva umožněna. Se strýčkem tak mohli ve výsledku mluvit pouhých dvacet minut a samozřejmě pod dohledem vězeňské služby. Paní Poncarová si vybavuje, jak jednou jela za strýčkem spolu se svým budoucím manželem Václavem. Cesta byla velmi svízelná – jednu noc tam a druhou noc zpět. Ještě ke všemu oba tehdy pracovali v pohraničí. Manžela nakonec ke strýčkovi vůbec nepustili, protože nebyl příbuzný. Při rozhovorech se musela užívat pozměněná jména známých i kněží, kteří byli vězněni na jiných místech.⁹

Karel Dušek, synovec P. Duška, ve své pamětnické výpovědi uvádí, že nejstarší vzpomínky na strýčka si vybavuje z doby, kdy ho zavedl do skautského oddílu, který měl klubovnu v kostele na Skalce. Paradoxně pak ale P. Duška nejčastěji vídal v době jeho věznění na Mírově, protože ostatní příbuzní neměli peněz nazbyt a on měl jakožto zaměstnanec ČSD slevu, tudíž jezdil téměř zadarmo. Tak byl vždy jedním ze dvou, kteří měli povolení k návštěvě.¹⁰ I přes zdravotní potíže byl P. Dušek propuštěn na svobodu až na základě velké amnestie prezidenta Novotného v květnu 1960 (Vodičková, 2005, s. 34).

⁹ Informace poskytla Hana Poncarová, roz. Dušková (* 1935), neteř P. Duška. Praha 3. 2. 2019.

¹⁰ Informace poskytl Karel Dušek (*1939), synovec P. Duška. Praha, 15. 3. 2019.

V rodinném archivu se zachovaly tři dopisy P. Duška z mírovského vězení: z ledna 1959, z dubna 1959 a z ledna 1960.

Dopis z Mírova psaný 26. ledna 1959 sestře paní A. Svobodové:

Odesílá: Z. č. 128, Rudolf Dušek

„Drazí,
děkuji Vám, za milé přání k svátkům od drahého Karla. Víím, že jste všichni na mne vzpomínali a jsem Vám za to vděčný. Doufám, že se Vám někdy budu moci více odvděčit, než je to možné teď. Také já jsem na všechny mnoho vzpomínal. Denně večer se vracím ve vzpomínkách k Vám. Emilovi děkuji za zaslané peníze, právě mi přišly vhod. Jinak si však nedělejte se mnou starosti. Také Zaplat' Pán Bůh za zaslanou vestu, jistě stála hodně peněz; je velmi teplá.

Před několika dny jsem dostal dopis, v němž mi znovu přejete k svátkům. Také já jsem mnoho vzpomínal na Vás. Vánoce u Anči byly letos trochu smutnější, ale snad příště budete zase všichni pospolu. [...]

23. t. m. jsem též vzpomínal na našeho drahého zesnulého tatínka. Snad se jednou zase podívám na jeho hrob. Je to deset let, co od nás odešel, ale myslím, že vzpomínky na něho i drahou maminku nejsou ani dnes vybledlé. [...]

Do ochrany Boží Vás všechny doporučí

Váš Rudolf“

Dopis z Mírova psaný 20. dubna 1959 sestře paní A. Svobodové:

Odesílá: Z. č. 128/52, Rudolf Dušek

„Drazí,
děkuji za Váš poslední milý dopis z 3. dubna, kde mně Anči tlumočí Vaše blahopřání k svátku. Velmi mě těší, že na mne nezapomínáte a hledím se Vám odvděčit zatím svými vzpomínkami, zvláště večer. [...] Zasílám vždy křížek na čelo a těším se, že se jednou zase uvidíme. Poněvadž je ještě nebezpečí chřipky, nejsou zatím návštěvy povoleny. Jakmile to bude možné [...], napíšu Vám. Emilovi děkuji za pozornost, zaslané peníze, ale teď je nemohu přijmout, poněvadž sám si mohu něco vydělat. Kdyby bylo potřeba, napsal bych.

Jendovi a Haničce přeji k jejich jmeninám mnoho zdatnosti a síly a pravých úspěchů v životě. Jistě si už sami nejlépe uvědomují, že trvalých úspěchů dosahujeme jen trpělivou denní prací a snahou.

[...] i na ostatní naše drahé zesnulé často vzpomínám. [...] Myslím, že i Vy se k nim ve vzpomínkách často vracíte a tak si navzájem můžeme pomáhat.

Denně na všechny vzpomíná a do Boží ochrany Vás plně poroučí

Váš Rudolf“

Dopis z Mírova psaný 18. dubna 1960 sestře paní A. Svobodové:

Odesílá: Z. č. 128, Rudolf Dušek

„Drazí,

především Vám děkuji za milý dopis ze dne 13. 4. i za velikonoční přání k svátkům a k jmeninám a budu se snažit odvděčit se Vám co nejčastějšími vzpomínkami. [...] Velmi mne těší, že jste při výchově dětí pozorní na jejich projevy, správně je hodnotíte a – to je snad nejdůležitější – trpělivě jim ukazujete, jak ošklivá je taková zlost nebo tvrdohlavost a jiné na první pohled snad nevinné chyby, a na druhé straně, jak je to pěkné, když jsou přející, ústupní a vytrvalí v plnění svých drobných povinností. [...] Četl jsem v novinách, že Ústřední divadlo čs. Armády dává hru Domek z karet. Vystupují tam dvě dvojice mladých: Aljoši s Lídou a Nikolaje s Ninou. Umělec tam odsuzuje mladé lidi, kteří myslí jen na sebe a nedovedou dávat druhým. To sobectví je v každém z nás, ale záleží na tom, abychom mu nepodléhali. [...]

Zdraví Vás všechny a stále pamatuje

Váš Rudolf“¹¹

Ke svému věznění v období komunistické totality P. Dušek poznamenal, že padesátá léta v něm prohloubila pohled na člověka v jeho existenciální nahotě. Do cely mu totiž dávali udavače a provokatéry, kteří se mnohdy vydávali i za kněze. Na každém člověku ho proto zajímalo především to podstatné, jeho lidská důstojnost. P. Dušek hovořil o tom, že člověka udělal Bůh velkým, už když ho stvořil. Lidé se však někdy propůjčují k tomu, aby člověka ponížili, čímž ovšem podle P. Duška ponížují především sami sebe. Léta zkoušek ho také přivedla k tomu, aby byl stále více člověkem pro druhé, což se mu zcela evidentně bezezbytku dařilo (Roedl, 1991). Když se P. Dušek ocitl na svobodě, bylo mu, jak sám řekl, jako kdyby

¹¹ Dopisy P. R. Duška z 26. 1. 1959, 20. 4. 1959 a 18. 4. 1960 adresované sestře paní Anně Svobodové (1902-1976) poskytl z rodinného archivu Miroslav Dušek (*1948), synovec P. Duška. Praha 20. 1. 2019.

mu spadly okovy z rukou a byl vděčný Bohu za amnestii. Spolu s ním bylo v květnu 1960 propuštěno 160 kněží z celkového počtu 200. Když se navracel rychlíkem do Prahy, brzy si prý uvědomil, že svět není jen šedozelený, ale naopak krásně barevný (Poncarová, 2007).

P. Duška začala krátce po jeho propuštění z Mírova sledovat StB. Byl již částečně „rozpracován“ v rámci akce KARAS, která byla vedena OO MV ve Znojmě. Hlavním „objektem“ v rámci této akce byl B. Karásek, bývalý student teologie, spoluvězeň P. Duška. Byl v podezření, že pracuje v ilegální Křesťanskodemokratické straně. Do r. 1963 byl P. Dušek sledován OO MV v Praze 3 především v místě svého bydliště. V květnu 1971 navrhl major V. Bursík, který působil jako náčelník 3. oddělení 7. odboru StB v Praze, aby byl P. Dušek zařazen do IV. kategorie NO a byl na něj zaveden svazek (r. č. 121 654 Praha) pod krycím jménem RUDA. V té době P. Dušek působil v Dolním Ročově a trvalé bydliště měl v Praze na Kostnickém náměstí. 7. 12 1971 byl svazek předán oddělení StB v Praze 3. Jelikož byl P. Dušek pracovníčně značně vytížen, jeho pobyt v Praze se omezoval na minimum. Jeho chování (zcela nezávadné) tak bylo sledováno pouze v místě bydliště a jediným zdrojem informací pro StB tak byla domovnice E. Kocourová. Svazek byl definitivně ukončen a uložen do archívu 27. 7. 1984 (Vodičková, 2005, s. 34-35). V r. 1974 byl P. Dušek částečně rehabilitován a úplné rehabilitace se mu dostalo po sametové revoluci v r. 1989.

Po návratu z Mírova nemohl P. Dušek vykonávat kněžské povolání, jelikož mu byl odňat státní souhlas. V letech 1960-1968 byl zaměstnán v družstvu Drutěva. Toto družstvo vzniklo v r. 1950 a funguje dodnes. Bylo to první družstvo v naší republice, které umožňovalo osobám s různým typem postižení zařadit se do pracovního procesu. P. Dušek se stal vedoucím v chráněné dílně, kde se věnoval právě mládeži s postižením. O defektologii (jak se v té době nazývala dnešní speciální pedagogika) se intenzivně zajímal, a proto absolvoval dvouleté studium v oboru sociální práce, které bylo zřízeno pražským magistrátem a na jehož základě si doplnil kvalifikaci pro práci v sociální sféře (Regner, 2006, s. 32).

Státní souhlas pro výkon duchovní služby obdržel po tzv. Pražském jaru v r. 1968. V dalších několika měsících působil při kostele sv. Ignáce na Karlově náměstí v Praze, kde také v květnu 1969 složil s mnoha dalšími jezuitů při návštěvě tehdejšího generála Pedra Arrupeho slavné sliby. Celá akce se konala v rámci politického oteplení během tzv. Pražského jara a generál Arrupe se přijel na vlastní oči přesvědčit, v jakém stavu je potlačovaná jezuitská provincie v Československu (Buben, 2012, s. 194). P. Dušek dále pracoval v Košířích a v témže roce byl následně zaměstnán v Ústavu sociálních služeb v Horním Maxově u Jablonce nad Nisou. Ošetrovatelskou a pečovatelskou službu zde vykonávali Anglické panny, členky nejstarší řeholní kongregace, která si vzala za základ konstituci sv.

Ignáce z Loyoly. Místem dalšího působení se stal Leontýn u Křivoklátu. V tomto zámečku, který sloužil dříve ředitelství Státních lesů, logopedické škole i útvaru PTP, byl v r. 1964 zřízen Ústav sociální péče pro mládež. O těžce postižené se zde staraly členky Kongregace Milosrdných sester svatého Karla Boromejského – „boromejky“, které zde pracovaly až do roku 1982, kdy byly vystřídány civilními pracovníky. Na Leontýně pracoval P. Dušek do r. 1971, pak přešel do Dolního Ročova – mariánského poutního místa na Lounsku. Ročovská farnost patřila v rámci litoměřické diecéze do lounského vikariátu. V Ročově byla dětská psychiatrická léčebna, kde jako zdravotní sestry a vychovatelky pracovaly „voršilký“ – členky Řádu sv. Voršily. P. Dušek působil nejen v duchovní správě při poutním chrámu Nanebevzetí P. Marie, ale poskytoval duchovní služby také sestrám voršilkám a navíc působil v mnoha přilehlých vesnických farnostech (Regner, 2012, s. 27).

Své vzpomínky na P. Duška zachytily tři sestry z ročovské komunity, u nichž P. Dušek působil jako duchovní správce od r. 1971. Pečoval o jejich duchovní život až do r. 1986, kdy už jako důchodkyně byly poslány „dožít“ do Charitního domova v Jiřetíně pod Jedlovou.

Sestra Nives, která působila jako sakristiánka v bazilice Nanebevzetí P. Marie v Dolním Ročově, uvedla, že na P. Duška má jen ty nejkrásnější vzpomínky, protože to byl řeholník, který celý svůj dlouhý život věrně a oddaně sloužil Pánu. V těžkých dobách komunistického režimu uděloval nejen v rodinách svých přátel a příbuzných svátost křtu, manželství a vedl i ostatní církevní obřady. P. Dušek, jak se shodují i další pamětníci, se podle sestry Nives vyznačoval dochvilností a přesností. K oltáři při mši vycházel ze sakristie přesně s úderem věžních hodin. O prázdninách poskytoval duchovní cvičení dívkám z rodin příbuzných a známých. Zvláště večerních chvil využíval, aby si s nimi poseděl a duchovně je obohatil. Rády na něj i po létech vzpomínají. Řádové sestry byly napomínány, aby s dětmi v léčebně nemluvily o náboženských tématech, jak to slíbil primář psychiatrické léčebny, když dostal povolení přijmout řádové sestry jako zaměstnankyně pro péči o děti umístěné do léčebny. Jak ale sestra Nives uvedla, úplně mlčet se navzdory zákazům nedalo. K oslovení svěřených dětí využívaly sestry i návštěvy nádherného interiéru ročovského chrámu. Zájemce o prohlídku mnohokrát sám P. Dušek osobně provázel a poskytoval zajímavý výklad o historii poutního místa. Sestra Nives dodává: „Ochrana Boží byla s námi. Otec Dušek i já jsme byli šťastni, že můžeme sloužit Matce Boží na jejím poutním místě v Dolním Ročově.“¹²

¹² Informace poskytla S. Nives Folprechtová OSU (*1930) prostřednictvím e-mailu, Jiřetín pod Jedlovou 1. 3. 2019.

Ve vzpomínkách sestry Marie mne zaujalo, jak ona a sestra Laetitie jezdily s otcem Duškem v neděli na mše do kostelů poblíž Ročova a snažily se v nich uklízet, zdobit oltáře a odvážet, co bylo třeba na vyprání atd. Otcí Duškovi nebylo zatěžko pomoci i s těmito pracemi a někdy i umýval podlahy a schodiště. Měl vždy v kufříku víno a hostie spolu s potřebnými nádobkami ke sloužení mše svaté. Nikdy nezačal mši sv. se zpožděním – vyznačoval se velkou přesností – jako „pravý jezuita“. Zpěvy a modlitby s ním byly všem vždy velice milé a sestry se snažily také o navázání přátelství s tím málem lidí, kteří na mši chodili, z čehož měl P. Dušek vždy velkou radost, zvláště když se slavila ve farnosti pouť a kdy byla účast na bohoslužbě větší.¹³

Zajímavá je rovněž osobní výpověď řádové sestry Pavly, která si P. Duška mimořádně vážila pro jeho velkou duchovní vyzrálou, vzdělanou i pochopení pro svěřené duše. Zvláště oceňovala jeho účinná povzbuzení ve svátosti smíření, kdy P. Dušek dokázal člověka, kterého tížily nejrůznější výčitky svědomí, podržet a dodat mu potřebnou sílu. Sestra Pavla poznamenává, že P. Duška neviděla nikdy rozčileného ani nadmíru rozrušeného. Obdivovala jeho trvalý klid, sebeovládání, vcítění se do každého, milosrdný přístup ke každému bez rozdílu. Vážila si ho tím více, když se dozvěděla, že prošel německým koncentrákem i komunistickým vězením a doplatil na to natolik, že si pokazil žaludek a trávení do té míry, že byl odkázán dodržovat trvale velmi přísnou dietu. Řádové sestry se střídaly při přípravě dietního jídla a servírovaly sýry, vařené kuřecí maso nebo vaječný bílek, apod. P. Dušek nikdy neprojevil nespokojenost, netrpělivost, sebelítost.

Sestra Pavla působila také jako řidička a každou neděli vozila P. Duška spolu s některými sestrami po okolních kostelích lounského okresu, které byly většinou velmi opuštěné a zdevastované. To jej neodrazovalo, aby se v nich neudělal obstojný pořádek pro sloužení mše, přestože na ni leckdy nikdo nepřišel. Říkával, že je nutné, aby se v těch ateistických vsích sloužila Nejsvětější Oběť za všechny lidi, i když nepřítomné či nevěřící, a že vždy stojí zato mši svatou odsloužit. Jeho misijní horlivost byla neúnavná, přestože jeho zdraví bylo podlomeno a fyzicky byl velmi oslabený.

Sestra Pavla si podle svých slov dodnes velice váží povzbuzení „Duchovní život není nuda, ale úžasné dobrodružství“, které jí P. Dušek vlastnoručně napsal. „Po jeho přestěhování do pražské komunity jezuitů, když už pro pokročilý věk nemohl celou dobu při mši sv. stát, sloužil jí ještě z posledních sil u sv. Ignáce vsedě a pak už jen v jejich kapli kněžského domova. Byla jsem jí přítomna, když jsem po sametové revoluci přešla do našeho vráceného

¹³ Informace poskytla S. Marie Brzobohatá OSU (*1929) prostřednictvím e-mailu, Jiřetín pod Jedlovou 1. 3. 2019.

kláštera v Praze. Několikrát jsem jej při ní s jednou spolusestrou navštívila. Vždy si ještě udělal čas po mši, aby s námi chvíli pohovořil. Nakonec jsme byly spolu na jeho opravdu slavném pohřbu v přeplněném kostele sv. Ignáce. R. I. P.“¹⁴

Já osobně mám na P. Duška mnoho úžasných vzpomínek, vždyť jeho přátelství s naší rodinou se datuje již od r. 1971, kdy přišel z Leontýna do Dolního Ročova. Městys Ročov má dvě historické obce – Dolní a Horní Ročov, které jsou od sebe vzdáleny necelé dva kilometry. Z Loun do Ročova je to zhruba 15 km, duchovní správci u obou farností byli vždy v blízkém kontaktu. Jelikož můj tatínek prof. Jan Pobuda působil jako regenschori při kostele sv. Mikuláše v Lounech, sblížila se naše rodina s P. Duškem velice záhy a poté rovněž se sestrami voršilkami. Hned vedle ročovského barokního chrámu Nanebevzetí Panny Marie byla totiž v bývalých klášterních prostorách zřízena dětská psychiatrická léčebna a jak už bylo výše uvedeno, od r. 1966 zde bylo umožněno pracovat sestrám řádu sv. Voršily. Před tím sestry většinou pracovaly v textilních továrnách na Liberecku, takže práce v léčebně jim alespoň částečně poskytovala náplň jejich původního poslání. Sestry měly v Horním Ročově vyhrazen jeden dům v novostavbě, v přízemí byla v levé části kaple, naproti kuchyně s jídelnou. V horních patrech pak sestry bydlely. Vzpomínám si na sestru Immeldu (působila coby představená), na již zmíněné sestry Pavlu, Nives a Laetitii, ale také na Bibianu, Reconciliatrix (Věru) a řadu dalších. Sestra Prokopa byla tehdy již požehnaného věku, měla tváře červené jako jablíčka a byla výbornou kuchařkou. Dodnes si pamatuji výbornou chuť jejího bylinkového čaje. Vybavuji si, že všechny sestry zpívaly neskutečně krásně a neskutečně vysoko. Voršilky působily v ročovské léčebně 20 let. Ještě přes sametovou revoluci byl v Jiřetíně pod Jedlovou vybudován domov pro starší sestry a ročovské sestry tam odešly v r. 1986.

P. Dušek (mezi lidem obecným se mu důvěrně říkalo „Rudánek“), měl v Dolním Ročově určen jako faru dům, který se nazýval Borovna. Stručně řečeno, bylo to bydlení za trest. Velký dům s mnoha místnostmi byl prakticky nevytopitelný a pro jednoho člověka zcela nevyhovující. Vzpomínám si, že velmi často můj tatínek s manželem pomáhali P. Duškovi s různými opravami. V živé paměti máme zvl. kalamitu z doby těsně před revolucí, kdy mu na Štědrý den zamrzly odpady a práce, která na tatínka a manžela čekala, neměla pranic společného s vánoční poetikou. V r. 1976 jsem se pod vedením P. Duška připravovala na první svaté přijímání. Příprava probíhala u sester, tatínek mne vždy vyložil před domem a jel čekat na odpočívadlo mezi Ročovem a nedalekou obcí Třebocí. Nebylo totiž radno stát okatě

¹⁴ Informace poskytla S. Pavla Bučková OSU (*1949) prostřednictvím e-mailu, Jiřetín pod Jedlovou 1. 3. 2019.

přímo před domem sester, jelikož se auta kontrolovala a SPZ se pak nahlašovaly, stejně jako byla vozidla evidována při slavných mariánských poutích v srpnu. V určený čas jsem pak šla směrem k Třeboci tatínkovi naproti a jeli jsme domů. Vše mělo konspirační nádech, ale já jsem odmala věděla, že určité věci jsou tajné a nemám o nich nikde mluvit. Třídní původ jsem měla špatný, maminka byla z rodiny živnostníka a tatínek pocházel z rodiny středoškolského profesora. Navíc oba byli pedagogové, takže bylo nutné dbát opatrnosti a komunistické mocipány příliš neprovokovat. K prvnímu přijímání jsem přistoupila v kapli sester 26. června 1976. P. Dušek se stal zpovědníkem, rádcem a přítelem celé naší rodiny. Pak jsem se účastnila prázdninových pobytů u sester, které takto poskytovaly duchovní azyl děvčatům ze známých a příbuzných rodin. Duchovní cvičení a zpívání mne bavilo, ale sestry nás vedly i k ručním pracím a živě si vybavuji, jak nerada jsem vytvářela dečky z chemlonu (fenomén chemlon zachvátil v 70. letech naši republiku, vyrábělo se z něho vše od bačkor až po zmíněné ošklivé dečky a psy z opletých lahví). Výraz mého nadšení byl asi velmi čitelný, protože to sestry okamžitě poznaly a měly z toho velkou legraci.

1. května 1985 k nám domů přišel P. Dušek na návštěvu spolu se svým prasynovcem Petrem z Prahy s tím, že „právě dorazilo čelo prvomájového průvodu“. Tak jsem se seznámila se svým budoucím manželem a v červenci 1986 jsme se v mariánském chrámu v Dolním Ročově brali, oddával nás samozřejmě P. Dušek – teď už „strýček“. K sošce P. Marie na hlavním oltáři se šlo zezadu po schůdcích. Manžel tam po mši šel zhasínat svíčky, a jelikož měl navíc bílý svatební oblek, sestra Laetitie z toho měla velikou legraci a říkala sestře Nives, ať se jde podívat, že má na oltáři o anděla navíc. V červenci zde moji rodiče měli děkovnou mši u příležitosti své stříbrné svatby a v listopadu 1988 zde byla pokřtěna i naše dcera Petra. Pamatuji se, že byla značná zima a strýček měl křestní vodu ve speciálním „ohříváčku“, aby nebyla pro měsíc staré miminko příliš studená. Dceru pak P. Dušek připravoval na první přijímání v r. 1996 a na biřmování v r. 2003.

Strýček (nebo také pro všechny v příbuzenstvu „strejček“) byl člověk velmi skromný – a to v každém směru. Po prodělaném tyfu si navykl na velmi přísnou dietu a dodržoval ji po celý život. Na návštěvě vždy žádal o šípkový čaj – „co možná nejslabší“, často si ho i sám přinesl. Když si pak řádové sestry prohlížely fotografie z naší svatby, kde se P. Dušek zakusuje s obrovskou chutí do chodského koláče, nevěřily vlastním očím. Na faře vytápěl pouze jednu místnost, ve které měl pracovnu i ložnici. Vytápění je dost silné slovo, teplota v místnosti se pohybovala kolem 15 stupňů. Můj tatínek to nazýval „studným odchovem“. P. Dušek měl mnoho věcí v krabicích a nikdy je nevybalil. Když jsme se ho ptali na důvod, odpověděl, že je stále přichystaný se stěhovat. Mše začínal přesně „na vteřinu“, byla to jeho

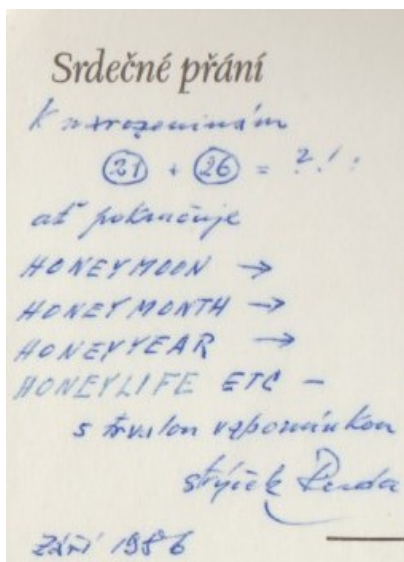
libůstka. Dobrou duší a pomocnicí byla P. Duškovi paní Třísková, která bydlela v Dolním Ročově v domku naproti faře a vzala si ho v rámci svého praktického přístupu pod ochranný dohled. Zároveň pomáhala v kostelnické práci, otevírala kostel návštěvníkům a dodávala pro kostel květiny. Dietní stravu a praní prádla měly na starost sestry. Akční rádius měl P. Dušek značný, neboť pod jeho správou patřily i kostely v blízkých obcích – v Třeboci, Kroučové, Pochvalově a Úlovicích. Zajížděl rovněž do Opočna, Lipna a Lipence a na Dřevíč. Ke všem kostelům musela být vedena požární kniha, s jehož vedením jsem pomáhala. S P. Duškem jsme také jezdili na výlety, např. na Leontýn, kde nám ukazoval své minulé působiště. Setkání s ležícími pacienty s mnohačetným postižením bylo velice smutné, ale P. Dušek i zde dokázal vidět Boha a jeho lásku. Společně jsme také navštívili Malou pevnost v Terezíně. P. Dušek nám ukazoval „barák“, ve kterém byl za během 2. světové války vězněn, našel i pryčnu, na které ležel. To vše bez náznaku jakékoli negativní emoce – bylo to pro mne až k neuvěření, s jakým vnitřním klidem procházel místa svého hrozného utrpení.

Veselejší byla setkání na Dřevíči u Kozojed v rakovnickém okrese. Na místě bývalého hradiště byla kaple sv. Václava, kde jsme s lounským chrámovým sborem pod vedením mého tatínka dvakrát zpívali na poutní mši. Na jednu z těchto poutí vzpomíná tehdejší členka chrámového sboru paní Radka Plachá, pro kterou bylo setkání s P. Duškem a jeho známým trabantem celoživotním zážitkem Měly totiž tu čest, že ji a další zpěvačku kamarádku Gitu Müllerovou vzal P. Dušek na Dřevíč svým trabantem LN 76-11. Seděly obě vzadu, protože P. Dušek bral s sebou ještě paní Purkytovou z obce Brloh, která seděla samozřejmě na straně spolujezdce. Pro obě zpěvačky to byl ohromný zážitek – v autě nebylo slyšet vlastního slova, byly celé vytřesené, ale samozřejmě vysmáté. Zlatý hřeb je ale čekal po odbočení z hlavní silnice na lesní cestu, kde byly vyjeté koleje. Plně naložený trabant do nich zapadl a nehodlal jet dál. Kola se protáčela a šterk odletoval. Poněkud tělnatější paní Purkytové až po chvíli došlo, že bude muset vystoupit, aby obě dívky zezadu mohly vylézt, protože trabant měl pouze dvoje dveře. Trosečníky nakonec zachránil můj tatínek, který jel za nimi a pomohl s vyprošťováním. Paní Plachá dodnes na svou první a také poslední jízdu trabantem vzpomíná.¹⁵

P. Dušek byl velmi háklivý na dodržování všech pravidel včetně těch silničních. Když někde jel s mým tatínkem, neustále ho upozorňoval na dopravní značky a kontroloval tachometr. Když zjistil, že tatínek jede rychleji, než by bylo záhodno, řekl vždy: „Pane profesore, to snad ne...“ Sám ale ve svém trabantu dokázal upalovat pěkně rychle. P. Dušek

¹⁵ Rozhovor s Radkou Plachou (*1966), členkou chrámového sboru, Louny 25. 4. 2019.

měl osobitý smysl pro humor. Měl rád legraci, ale nikdy jsem ho neslyšela hlasitě se smát, vždy se spíš šibalsky a potutelně usmíval. Vypravoval, že svého spolubratra P. Cukra oslovoval „Vaše Sladkosti“ a on mu na to odpovídal: „Hele, Dušku, nech toho!“ Před svátostí smíření nás pravidelně vyzýval: „Kdo se nebojí, může jít jako první.“ K narozeninám, které s manželem oba slavíme v září, jsme od něho v r. 1986 dostali velkou sklenici medu a k tomu následující „medové“ přání:

Když v listopadu 1997 slavil P. Dušek osmdesáté narozeniny, pronesl v závěru mše svaté v kostele sv. Ignáce v Praze po té, co přijal blahopřání od spolubratrů i celé farnosti: „Ještě než udělím požehnání (kázat už nebudu), jenom chci říci, že pokud se někdo toho věku nedožije, tak se nemusíte bát. Poněvadž nejhorší je sedmasedmdesátka – to jsou dvě kosy. Osmdesátka už je lepší, to je osmička a nula. A nula, jak moje děti vědí, neznamená nic. Čili mám osm let. Jenomže těch osm let musíme dát na lopatky a pak se nám objeví osmička na lopatkách – čili nekonečno.“¹⁶

V lounském chrámovém sboru zpívali lidé nejrůznějšího věku, rozličných profesí i vyznání a také lidé nevěřící. Po pravidelné zkoušce jsme se týden co týden scházeli na farním úřadě v Lounech na debatách s P. Duškem. Probírala se nejrůznější témata, každý se ptal na to, co ho zajímá, a všichni jsme se na tato setkání těšili. P. Dušek měl obrovský rozhled a nebylo tématu, ke kterému by neměl co říci. Ovládal kromě mateřského jazyka latinu, němčinu, řečtinu a italštinu. P. Dušek měl ve velké oblibě hudbu, rád a dobře zpíval, líbila se mi i tzv. Rytmická mše s kytarovým doprovodem. Jeho promluvy byly zajímavé, dokázaly

¹⁶ Magnetofonovou nahrávku se záznamem mše v kostele sv. Ignáce v Praze z 27. 11. 1997 poskytl ze svého archivu Miroslav Dušek (*1948), synovec P. Duška. Praha 1. 2. 2019.

zaujmout, oslovit a P. Dušek je nikdy nečetl, vždy je pronášel „spatra“. Nikdy nezapomněl zavolat, když měl někdo z naší rodiny svátek či narozeniny, ale jiné záležitosti zásadně po telefonu nechtěl řešit. V tomto ohledu telefonům nevěřil a vše důležité projednával až při osobním setkání. Měl vřelý vztah k dětem a dokázal si je získat. Když působil v Lounech, pořádal dětské mše svaté. Já jsem při nich četla komentáře, které měly děti připravovat na jednotlivé části liturgie. Bohoslužbu slova však P. Dušek nekrátil ani jinak neupravoval (jako např. P. Mareček na pražském Spořilově, jehož dětské mše byly vyhlášené). Když jsem se ptala proč, vysvětlil mi, že to není oficiálně povolené a platné a že si nebude podřezávat větev, na které sedí. Opět to ilustruje jeho zásadovost a dodržování pravidel za každých okolností. U P. Duška jsme měli útočiště od 70. let až do jeho smrti v r. 2012. Prázdné místo, které se jeho odchodem v životě celé rodiny vytvořilo, se již nikdy nezaplnilo.

Na ročovské období vzpomíná rovněž praneteř P. Duška paní Marie Hošková. Jako mnoho dalších příbuzných a přátel jezdila na „exerciční“ týdny k ročovským sestřím a pokaždé se zde setkala s novými mladými lidmi. Chodívali rovněž pomáhat s úklidem kostelů v okolí. Na ročovských pobytech se seznámila s rytmickými duchovními písněmi, které ji velmi zaujaly. Pomáhala často P. Duškovi s administrativou, konkrétně se zápisy o uskutečněných pohřbech a o bezpečnostních prohlídkách svěřených objektů nebo s vyřizováním osobní korespondence. V paměti jí rovněž zůstalo, že P. Dušek v zimním období na faře v Dolním Ročově vytápěl velmi střídavě jen některé místnosti, většinou jen svou kancelář, kterou používal i jako ložnici a pro hosty měl elektrický radiátor. Jelikož fara byla poměrně velická a P. Dušek často kontroloval všechny místnosti, naučil se odhadovat teplotu vzduchu s neobyčejnou přesností. „Strýček nikdy nezapomněl na naše jmeniny či narozeniny a vždy večer zatelefonoval, popřál každému a zdůraznil, že na nás všechny pamatuje ve svých modlitbách. Dále si vzpomínám, že vždy, když jsme někam spolu jeli autem, tak jsme se na začátku jízdy společně pomodlili. Tento zvyk praktikuji ve svém životě i já, když vyrazím na nějakou delší cestu. Ke strýčkovi jsem měla vřelý vztah, byl to opravdu neobyčejný člověk!“¹⁷

Mezi těmi, kterým P. Dušek pomáhal v duchovním životě, byli také jeho prasynovci Jan Dušek (1966) a jeho bratr Jiří (1969) Z období, kdy se Jan připravoval pod vedením P. Duška na biřmování (asi v r. 1980 nebo 1981), pochází i úsměvná historka. V pátek byli oba bratři v Lounech na farním úřadě, kde jim P. Milan Bezděk (lounský duchovní správce a později generální vikář litoměřické diecéze) v rámci pátečního půstu předložil rybu. Jan

¹⁷ Informace poskytla Marie Hošková (*1969), praneteř P. Duška, prostřednictvím e-mailu, Žebrák, 11. 2. 2019.

neměl ryby v oblibě, pročež mu páter Milan bleskurychle přichystal jako náhradní pokrm knedlíky s vajíčkem – byla to jeho specialita, protože s touto krmí sytil množství vojáků, kteří za ním docházeli, neboť v Lounech byla tehdy kasárna. Dodnes Jan na toto jídlo vzpomíná jako na vybranou lahůdku. Druh den po ranní mši, na které bratři ministrovali, je P. Rudolf odvezl na Ročov. Jeli s ním pak do vesnice, která spadala pod ročovskou správu a jejíž jméno už si nevybavují, kde měl v místním kostelíku P. Dušek sloužit mši. Aby obyvatelé věděli, že bude mše, chtěl P. Dušek zvonit, ale Jan se s vehemencí sobě vlastní tohoto úkolu chopil sám. Nezvonil ale správným způsobem a ve správném rytmu a P. Dušek přiběhl ze sakristie, aby sjednal nápravu. Chtěl provaz od Jana převzít, ale jak byl útlý a nesmírně křehké a subtilní konstituce, provaz od zvonu ho vytáhl vzhůru, a tak se P. Dušek vznášel mezi nebem a zemí. Nicméně svérázný způsob vyzvánění tehdy přivedl do kostela více lidí než obvykle. V průběhu mše P. Dušek zjistil, že si zapomněl v sakristii brýle. Poslal nejprve Jana, aby je přinesl. Jan odešel od oltáře, ale dlouho se nevracel. Vzápětí byl vyslán i Jiří, ale ani on se nevrátil, brýle nebyly k nalezení. Když se oba chlapi nevraceli, odešel od oltáře i P. Dušek, brýle si našel sám a pak se všichni tři vrátili zpět a mše mohla pokračovat. Manžel jedné farnice, který do kostela běžně nechodil, pak řekl své manželce, že kdyby věděl, jaká je to legrace, chodil by s ní do kostela častěji.¹⁸

V letech 1990-1992 působil P. Dušek jako administrátor farnosti sv. Mikuláše v Lounech. Ve službě v lounské farnosti i ve farnostech v okolí mu pomáhal ing. Jiří Šolc, rovněž člen jezuitského řádu. Z tohoto období pochází rozhovor s P. Duškem uveřejněný v lounském týdeníku Hlas. Redaktorka navazuje na porevoluční nálady v naší zemi a v úvodu poukazuje na to, že se hodně hovoří o škodách na duši i těle, které byly způsobeny v uplynulých letech totality. Odkazuje na zpřetrhané vědomí souvislosti, zmatení hodnot kulturních, historických a zejména morálních. Zdůvodňuje rovněž, proč oslovila zrovna P. Duška – chtěla znát odpovědi představitele katolické církve a P. Dušek navíc představoval oběť obou totalit, ale beze stop zatrpklosti či rezignace – což, jak autorka zmiňuje, je snad to pravé „tajemství víry“.

Protože se rozhovor uskutečnil v době, kdy se slovo demokracie skloňovalo ve všech pádech, první otázka byla v tomto duchu, totiž jak je katolická církev spravována a zda je v ní demokracie. P. Dušek odpověděl, že s ohledem na původní význam slova demokracie vláda lidu v církvi není v podstatě možná a poukázal na to, že v církvi vládne Bůh. Současně ale upozornil, že tato teokracie má zcela duchovní rozměry, což doložil slovy Písma v pasáži o

¹⁸ Rozhovor s Janem Duškem (*1966), prasnovcem P. Duška, Praha, 15. 4. 2019.

Kristovi před Pilátem a zdůraznil, že království Boží se podle Kristových slov diametrálně odlišuje od království, jak je známe z dějin.

Dále poukázal na fakt, že mnozí, aby vysvětlili podstatu církve, aplikují ve svých úvahách hlediska sociologie, sociální psychologie, civilního práva, srovnávací vědy náboženské, apod., ale tím jim uniká specifický charakter křesťanství i církve, který leží v rovině zvláštního Božího sdělení – zjevení, kterým sám Bůh podhalil nám lidem něco ze svého niterného života. Křesťané věří, že křtem vstupuje člověk do vyšší, nadpřirozené roviny – a to mu umožňuje, aby prožil bohatší život zde na zemi. Život na zemi pak vyústí v život v Boží věčnosti, Boží lásce a v tom, čemu říkáme štěstí v nebi. Další otázka směřovala k výuce náboženství. P. Dušek popsal, jak začali coby duchovní působit na jednotlivých lounských základních školách, přičemž na některých bylo náboženství zařazeno jako školní předmět, jinde ho zase pojali jako zájmový kroužek. Výuka náboženství byla spíše záležitostí výchovnou než klasickým vyučovacím předmětem. Za menšími dětmi z I. stupně docházeli duchovní přímo do školy, ty starší se scházeli v Lounech na faře. P. Dušek si také postěžoval, že účast zatím není příliš hojná – přibližně deset žáků na každé škole. Zdůvodnil to tím, že vůči náboženství a církvi existuje ještě mnoho předsudků. Častým jevem bylo i to, že děti sice zájem měly, ale rodiče jim odmítli podepsat přihlášku.

P. Dušek pak poukazuje na to, že víra samozřejmě dává možnost prožít život v lásce k Bohu i lidem, ale výuka náboženství je přínosem i pro ty, kteří nejsou přímo katolíky, ale chtějí se seznámit s kulturními hodnotami národa i celého lidstva. Pokud tyto lidé v budoucnu zjistí, že se chtějí orientovat jiným směrem – např. ateistickým, zůstanou jim vědomosti, které by měly patřit ke kulturnímu a mravnímu povědomí každého Evropana. Dalším tématem rozhovoru byl vztah církve a státu otázka, zda má církev zájem zasahovat nějakým způsobem do politiky. P. Dušek znovu zmiňuje Kristovu větu „Mé království není z tohoto světa“ a dále rozvádí myšlenku, že úkolem církve není přímo dělat politiku, ale že samozřejmě sympatizuje a podporuje ty strany, které uplatňují křesťanské zásady: čestnost, pravdomluvnost, poctivost. Od státu církev požaduje především svobodu, aby mohla pracovat pro šíření Kristova evangelia.

Další téma, ke kterému se P. Dušek vyjadřoval, byl vztah katolíků k věřícím jiných křesťanských církví. P. Dušek k této problematice poznamenal, že podle jeho názoru a názoru církve jsou všichni křesťané bratři, nic na tom nemění fakt, že někteří jsou momentálně odloučení, mají jiný vztah k papeži či jiný vztah k některým dogmatům. Poukázal na tzv. ekumenické hnutí, jehož hlavním cílem je naplnění Ježíšova přání, aby všichni byli jednotni ve víře ve smyslu trojjedinosti Boží - Boha Otce, Syna a Ducha svatého. Uvedl rovněž, že

snaha po jednotě je patrna zejména po II. Vatikánském koncilu, který se konal v letech 1962-1965 a svolal ho papež Jan XXIII. a že rozdělení křesťanstva je velkou překážkou v hlásání evangelia. Křesťanství tím ztrácí na přesvědčivosti a věrohodnosti. Naději však P. Dušek viděl v počínající spolupráci mezi křesťany různých vyznání a jako konkrétní příklad uvedl několik ekumenických bohoslužeb v lounském okrese, kterých se účastnili představitelé různých církví.

V závěru článku P. Dušek seznámil čtenáře s tím, jak hodlá církev využít příznivé porevoluční klima k šíření víry. K výhledu do budoucna uvedl, že zcela určitě budou v rozšířené míře vycházet noviny, knihy, bude využíván i rozhlas a televize. Poukázal na to, že v některých zemích existují např. církevní vysílače, ale v našich podmínkách jsou zatím dost omezené možnosti: jednak kvůli technickým překážkám, jednak kvůli nedostatku schopných lidí. Dalšími plánovanými aktivitami byly přednášky s náboženskou tematikou a lidové misie – bohoslužby s rozšířeným programem – a dále speciální mše pro děti konané od listopadu 1990 v lounském děkanském chrámu sv. Mikuláše. V úplném závěru P. Dušek uvedl: „Chtěl bych ještě na něco upozornit – lidé často vidí z náboženství jenom to vnější – okázalost obřadů, staveb apod. Stává se, že to, co má povznášet, odvádí pozornost nesprávným směrem. Podstata věci je ale v něčem úplně jiném – stručně řečeno – v nejvyšším přikázání, v lásce k Bohu a k lidem“ (Dousková, 1999).

V porevoluční době se začalo obnovovat církevní školství a v r. 1992 se otevíralo znovu založené biskupské gymnázium v Bohosudově na Teplicku. P. Dušek byl proto povolán do Bohosudova, aby zasedal v komisi přijímacích pohovorů. Do r. 1993 pracoval společně se svým již zmíněným spolužákem a řádovým spolubratrem P. Cukrem na chodu gymnázia. V září 1993 odešel do Kolína, kde byl v bývalém kapucínském klášteře zřízen exerciční dům s Centrem spirituality a duchovních cvičení a od prosince pak opět začal působit u sv. Ignáce v Praze (Regner, 2006, s. 32).

K porevoluční situaci u nás rovněž P. Dušek v jednom z dalších rozhovorů upozornil na negativní jev současnosti, totiž ten, že v poslední době se u nás mnoho rodin ocitá v určité finanční tísní, v existenční nejistotě. Lidé jsou neklidní, obávají se budoucnosti své i svých dětí. Dá se to chápat jako bolestná daň, kterou splácíme za přerod společnosti. Reakcí na to je např. únik od základních problémů, zvýšená poptávka po tom, co pokud možno snadno a rychle přinese člověku zdraví na těle i na duchu, po tom, co představuje úspěšnou životní filosofii. Proto se lidé se více zajímají o různá světová i méně známá náboženství a orientální cesty k Bohu (Roedl, 1991).

V podobném duchu hovořil P. Dušek s odstupem 16 let v dalším rozhovoru. Naznačil, že katolická církev se vyrovnává s faktem, že se dnešní lidé zhlédli v západně orientovaném konzumním způsobu života, praktikujících katolíků je jen několik procent, a proto vyzdvihuje úkol laiků, který nespočívá jen ve spolupráci s kněžími, ale v práci samotné. Ta by se měla týkat zvláště oblastí médií, jako jsou tisk, rozhlas, televize, aj. Je nezbytné řídit se prioritami, jak je naznačuje konkrétní situace v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, v jednotlivých diecézích a farnostech (Poncarová, 2007).

K řadě těch, kteří na P. Duška s láskou vzpomínají, patří i jeho spolubratr Pavel Gábor SJ, který v současné době působí ve Vatikánské observatoři v arizonském Tucsonu. S otcem Duškem se seznámil díky Společenství křesťanského života u sv. Ignáce v Praze na přelomu let 1993 a 1994. Otec Dušek již před r. 1950 pracoval s Mariánskými družinami. Po roce 1989 začal s některými ze svých dávných sodálů znovu pracovat. Záhy si však uvědomil, že vývoj církve a Tovaryšstva transformoval Mariánské družiny v SKŽ, proto se pokusil založit SKŽ i v Praze. P. Gábor v té době studoval fyziku elementárních částic na MFF UK, ale již vážně pomýšlel na vstup do Tovaryšstva Ježíšova. Díky SKŽ se mohl více seznámit s otcem Duškem a jeho prostřednictvím i s jezuitským řádem. Na P. Duška vzpomíná P. Gábor jako na pedantního profesora latiny s láskou k pravidlům, jež byla součástí jeho osobnosti - ať už šlo o gramatiku nebo o řeholní život. Jedním ze základních znaků jeho mluvy byla perfektní dikce. Svým žákům říkal, že sice hůř slyší, ale že nemusí mluvit nahlas, hlavně ať dobře artikulují. P. Dušek působil jako socius provinciála a velmi trpěl, když někteří členové provinční kurie měli k pravidlům jiný vztah než on. Tato láska k pravidlům měla i úsměvný rozměr. Pokud byl nějaký student nemocný, P. Dušek si ověřoval, zda opravdu leží a léčí se, protože zcela v duchu řeholních pravidel chápal léčbu jako úkol a v tomto světle „ležet“ byla důležitá práce.

Vždy se snažil o druhé mluvit jen pozitivně. I to podle P. Gábora vedlo někdy ke komickým situacím. Všichni totiž věděli, že když otec Dušek někoho nazval „hodným“, tak to vlastně znamenalo, že se jedná o člověka v podstatě hloupého. P. Gábor zmiňuje také takřka vášnivou lásku P. Duška ke svému trabantu a popisuje úsměvnou epizodu, kterou zažil s P. Duškem cestou na půlnoční mši: „Jednou mě P. Dušek vzal svým trabantem na půlnoční z Kolína do Křechoře. Na hlavní silnici č. 12 nebyl žádný provoz, a tak otec Dušek sešlápl plyn až k podlaze. Vehikl po pár minutách dosáhl své maximální rychlosti. Motůrek vydával neuvěřitelné zvuky a celé vozítko povážlivě vibrovalo. Otec Dušek zakryl rukou tachometr a vzrušeně se otázel: ‚Kolikpak myslíte, že jedeme?‘“

Ve vzpomínkách P. Gábora mne dále zaujalo, že jako mnozí další vyzdvihuje a potvrzuje velmi silnou osobnost P. Duška. P. Gábor měl totiž v rámci řádu možnost srovnání, protože znal několik bratrů, kteří rovněž prožili nesmírně krušná léta věznění a pronásledování a některé to negativně poznamenalo. Nebyli sice zlomeni, jejich duše ale jakoby utrpěly úraz a stále si nesly různé deformace. Nejčastěji to byl stihomam, nedůvěra, těžkosti s navazováním vztahů. Otec Dušek mezi tyto poznamenané duše nepatřil. Byl svěží, stále pružný, velmi snadno si získával lidi a byl plný apoštolského elánu více, než leckterí mladší spolubratři. Věnoval se i různým skupinám na okraji církevního spektra, pracoval např. se skupinami inspirovanými charismatickou obnovou ve Vršovicích, Kolíně, Křečhoři. Sám do tohoto proudu nepatřil a tento způsob prožívání víry mu nebyl přirozený. Byl si však vědom, že se tam děje něco autentického a svou přítomností chtěl vyvažovat případné jednostrannosti a kultivovat projevy zbožnosti podle jezuitské zásady „vejít jejich dveřmi a vyvést je našimi“, tzn. danou kulturu přijmout a přetvářet ji zevnitř působením evangelia. Dobrým příkladem tohoto počínání byl kromě jiného i zpěv. Do apoštolské výbavy P. Duška patřily písně, jichž znal celou řadu a uměl je velmi účinně používat. Vždy dovedl zvolit nejpříhodnější píseň pro danou pastoračních situaci. Měl dobrý hlas, uměl lidi rozezpívat a stále se učil nové písně. Měl rád zpěvy z Taizé a zvl. text „Každý den Pán mi sílu dává.“ Jako ve všem, i v tomto ohledu postupoval systematicky. Byl to jeden z aspektů jeho dlouhodobého zaměření na kultivaci lidové zbožnosti. Mariánská úcta byla pro něho bytostně důležitá a právě odtud pramenil jeho zápal pro práci na poli lidové zbožnosti.

Co se týká práce otce Duška s různými skupinami, hluboce vnímal přítomnost Ducha svatého i tam, kde to nebylo na první pohled patrné. Právě tato schopnost je pro jezuitu klíčová, jak uvádí P. Gábor, vždyť byli a jsou posíláni na pomezí „zavedené“ církve a často i za ně. Tam je nutné nejprve rozpoznat Boží přítomnost, a pak ji pomoci růst. P. Dušek měl nesmírnou apoštolskou vytrvalost pramenící z naděje. Pokud se něco nedařilo, nenechával se odradit zdánlivými neúspěchy. Říkával: „Nemáme síť, rybaříme jen s udičkou.“ V závěru svých vzpomínek uvedl P. Gábor: „Otec Duška považuji za jeden z nejvýraznějších kněžských a apoštolských vzorů, které se snažím následovat.“¹⁹

Další střípky vzpomínek do mozaiky mapující život P. Duška přidal rovněž další spolubratr Tovaryšstva Ježíšova P. Petr Havlíček, který P. Duška poznal v roce 1997, kdy sám vstoupil do noviciátu jezuitského řádu. Ten byl tehdy v Kolíně a P. Dušek tam jezdíval. Navštěvoval nejen noviciát, ale i rodiny, které v Kolíně a okolí znal. Tyto rodiny se předtím

¹⁹ Informace poskytl Pavel Gábor SJ (*1969) prostřednictvím e-mailu, Tuscon – Arizona, 13. 3. 2019.

soustřeďovaly kolem otce Vladimíra Mikulici, který býval v Kolíně kaplanem a křesťanský život v tomto městě tehdy jistým způsobem rozproudil. P. Havlíček na jedné takové cestě na podzim 1997 P. Duška jako novic doprovázel. V noviciátě také P. Dušek budoucím spolubratrům vyprávěl o svých cestách životem, který byl opravdu zajímavý a pestrý. P. Havlíček v letech 2001-2005 pobýval Římě na mezinárodní koleji Del Gesu. Vzpomíná na bratra jezuitu Josepha Barreta z Británie, což byl podle jeho slov velmi svérázný stařík, který měl v oblíbě whisky a který vždy, když se objevil někdo z české provincie, zavzpomínal na to, že po válce studoval teologii v Anglii společně s P. Duškem a P. Cukrem. P. Havlíček se s otcem Duškem znovu setkal až tehdy, když přišel do jezuitské komunity v Praze. To už byl otec Dušek zesláblý a P. Havlíček spolu s dalšími spolubratry a pomocníky se střídali ve službě a pomáhali mu s jídlem, holením, povídali si s ním či ho doprovázeli do kaple.²⁰

P. Dušek často vyzdvihoval význam fungující rodiny. Např. ve své homilii 1. 2. 2001 se zamýšlí nad tím, co je pro každého člověka nejdůležitější. A odpovídá, že abychom se cítili skutečně někde doma, musíme vnímat, že domov nedělají zdi, stavba či zařízení bytu, ale milující srdce. Rodinu označuje jako první buňkou církve, a proto má být rodina obrazem lásky a společenstvím lásky. Pokud tomu tak není, přináší to mnoho nesnází a smutku, a to zvláště těm, kteří ve vlastní rodině lásku nezakoušejí dostatečně a plně. Nejvíce tím pochopitelně strádají děti. P. Dušek v homilii vysvětluje, že narozením vstupujeme do konkrétní rodiny lidí, ale křtem se stáváme členy konkrétního společenství Boží církve ve farnosti, v různých společenstvích, diecézích a nakonec v celkovém společenství všech pokřtěných. Kdykoli člověk žije láskou, cítí, že je doma. I kdyby byl v cizině, kdyby byl uvězněn, i kdyby byl nemocný, jen když má jistotu, že ho někdo miluje. A kdyby snad všichni okolo zapomněli, každý se vždy může modlit tu nejkrásnější modlitbu, v níž Boha nazýváme Otcem. A právě láska otce, matky, těch nejbližších příbuzných, ta dělá domov domovem, který je předzvěstí domova u nebeského Otce - domova, který všem připravuje.²¹ V jiné své promluvě z 6. 1. 2000 hovoří v podobném duchu. Nejprve se zamýšlí nad pravou moudrostí a vyvozuje, že ten, kdo má pravou moudrost, tak má i pravou lásku a moudrost ho následně vede k tomu, aby jeho láska byla skutečně podle Božího přání. Poté se vrací k tématu rodinné výchovy a upozorňuje na záporny tzv. „opičí lásky“, kterou někteří rodiče své děti zahrnují, ale pak splácí nad výsledkem. Pokud rodiče vše dětem dovolí, nic nezakazují, tak se může stát, jak to často vidíme, že nakonec děti poroučejí rodičům a rodiče si to ani neuvědomují. Tímto

²⁰ Informace poskytl Petr Havlíček SJ (*1972) prostřednictvím e-mailu, Praha, 20. 2. 2019.

²¹ Magnetofonovou nahrávku se záznamem mše v kostele sv. Ignáce v Praze z 1. 2. 2001 poskytl ze svého archivu Miroslav Dušek (*1948), synovec P. Duška, Praha 10. 1. 2019.

typem výchovy však rodiče nemohou svým dětem sdělovat to, co je tolik důležité: respekt k Božímu zákonu, k zákonu lásky, kterou musí člověk přijmout celým srdcem. P. Dušek opakovaně kladl důraz na fakt, že ten, kdo miluje, řídí se ve svém životě zákonem lásky a řídí se také příkázáními podle Kristových slov: „Kdo mě miluje, zachovává má příkázání.“ Jestliže děti opravdu milují své rodiče, pak se také ony budou řídit čtvrtým příkázáním: Cti svého otce i matku, abys byl dlouho živ a dobře se ti vedlo na zemi. Na námitku, že se někdo nemusí dožít vysokého věku a mnoha lidem se úplně dobře na zemi nevede, hned také P. Dušek odpovídá, že člověk je schopen vše posuzovat pouze podle lidských kategorií, ale že v každém případě Bůh dá spravedlivou odměnu každému člověku, který opravdově ctí a miluje své rodiče.²²

Vánoční svátky byly pro P. Duška příležitostí, jak oslovit i ty, kteří na bohoslužby pravidelně nedocházejí. Na otázku, v čem spatřuje pravé poselství Vánoc, odpověděl, že v zemích s křesťanskou tradicí jsou Vánoce svátky porozumění, pokoje, rodiny a hlavně dětí, což je krásné, ale ty pravé křesťanské Vánoce čerpají svou inspiraci z osoby Ježíše Krista, z jeho příkazu milovat Boha i lidi v souladu se slovy Písma - Sláva Bohu, pokoj lidem. P. Dušek dále zdůrazňuje to, že Dítě z Betléma nás všechny ubezpečuje, že s jeho pomocí se dají uskutečňovat tak nádherné věci, jako je láska v rodinách a mír ve světě. Vánoce však mluví ještě o něčem navíc: Kristus, Boží syn, se narozením včlenil do rodiny lidí, aby každému člověku umožnil žít v rodině Boží – v prostředí života a lásky samého Boha. Ježíš, narozený v Betlémě, je pro křesťana tak výjimečnou osobností, že se nedá srovnat s žádným sebegeniálnějším člověkem – géniem myšlenky nebo činu. Nabízí nám klíč k rozřešení všech našich základních lidských problémů i konkrétních tíživých situací. Jako by nám i z jeslí říkal: „Nemusíte chodit jinam. Přišel jsem na svět, abyste v suverénním Stvořiteli viděli zároveň i milujícího Otce“ (Roedl, 1991. s. 1).

V domě jezuitského řádu u sv. Ignáce pak P. Dušek žil až do své smrti. V letech 1995 až 1999 byl sociem otce provinciála. Na víkend většinou odjížděl do Kolína, kde byl noviciát SJ. Ve čtvrtek a v neděli měl pravidelné bohoslužby v kostele sv. Štěpána v Praze na Novém Městě.

V r. 1997 dával duchovní cvičení v Bílé Vodě u Javorníka. V rodinném archivu se zachovala promluva z těchto cvičení. V úvodu se P. Dušek zamýšlí nad častou námitkou, jak se Bůh může dívat na lidské utrpení. Poznává, že všechno, co vyšlo z Božích rukou, je krásné a dobré. Pokud si tedy položíme otázku, jak se Bůh na všechna zvěrstva, utrpení a vše

²² Magnetofonovou nahrávku se záznamem mše v kostele sv. Ignáce v Praze z 6. 1. 2000 poskytl ze svého archivu Miroslav Dušek (*1948), synovec P. Duška. Praha 11. 1. 2019.

špatné ve světě může dívat, odpovídáme – Bůh se na to nechce dívat či nerad se dívá, proto také za nás trpěl a svou láskou to všechno vykoupil včetně všech nemocných a postižených lidí, poněvadž právě oni jsou znamením pro lidi, že jediné láskou jim můžeme pomáhat a tento život jim zkrášlit. P. Dušek dále zdůraznil, že Bůh nechtěl mít v tom, co stvořil, něco ošklivého, špatného, nebo dokonce hříšného, ale že jen dopustil, aby něco takového bylo, protože riskoval naší lidskou svobodu. Na druhé straně je ale zase mnoho těch, kteří se právě svou láskou a svobodnou vůlí přiklánějí k Bohu a tím vlastně nejvíce Boha oslavují. „Co tedy máme nakonec dělat?“ ptá se P. Dušek na závěr, „můžeme stát před Bohem, můžeme klečet před svatostánkem a můžeme prosit o lásku a to je vlastně to nejvyšší. Poněvadž my se k lásce nemůžeme propracovat, promyslet, nemůžeme ji vydupat – ale můžeme svými skutky ji přiblížit, přiblížit se k ní a přitom nikdy nemáme zapomenout, že je to Jeho dar.“²³

V posledních letech se P. Dušek už zdržoval hlavně uvnitř domu jezuitské rezidence. Kvůli zdravotním potížím pobýval také po nějakou dobu v Domově sv. Karla Boromejského v pražských Řepích, po zlepšení se vrátil zpět do rezidence.

Častým námětem jeho promluv, jak už bylo zmíněno, byla Boží moudrost. Toto téma bylo i nosnou myšlenkou homilie na prahu r. 2000. P. Dušek hovořil o tom, že světlo Boží moudrosti přichází na svět, ale svět ho nepoznává, poněvadž žije v temnotě hříchu. Svět – to znamená lidé, kteří nechtěli či nechtějí přijmout Boží světlo - Boha. A důsledek? Pokud svět nepřijme toto světlo, je v temnotě a neví, kudy kam. Lidé si neuvědomují cíl života, neznají jeho pravou hodnotu a především nemají pravou moudrost a lásku. Proto tolik zmatků, proto tolik nenávisti, válek, jak to v současnosti vidíme na každém kroku. Následně P. Dušek obrátil pozornost ke slovům sv. Jana, že ti, kdo přijali světlo Božího Syna, dostali moc, aby se stali Božími dětmi. I lidé tedy mají žít plným světlem a být světlo ze Světla, mají žít láskou, která se nám viditelně, hmatatelně, citelně ukázala v Betlémě, když se Slovo stalo tělem a Ježíš se narodil z Marie Panny. Svět v pojetí svatého Jana, jak dále P. Dušek rozvádí svou myšlenku, to jsou právě ti lidé, kteří se uzavřeli do tmy hříchu, vyloučili ze svého života Boha. V současnosti je mnohdy slyšet hlasy, že Bůh je mrtev a že lidí Bůh již nezajímá. Na to P. Dušek říká, že Bůh samozřejmě žije, ale mrtev je pro ty, kteří v něho nevěří a Božímu životu se uzavřeli. Zajímají je jiné věci, jiné hodnoty, o kterých si myslí, že uspokojí jejich srdce. Nakonec v těch hodnotách, které uznávají, lze také najít Boží plán a Boží lásku. A tak ti, kteří třeba říkají, že je Bůh nezajímá, přece některými svými skutky dokazují, že je zajímá pravda,

²³ Magnetofonovou nahrávku se záznam duchovních cvičení v Bílé Vodě u Javorníka v r. 1997 poskytl ze svého archivu Miroslav Dušek, synovec P. Duška, Praha, 10. 1. 2019.

že je zajímavá pravá moudrost a hodnocení věcí a že je zajímavá dokonce i láska, zvláště když sami zakusí následky nenávisti.²⁴

P. Dušek pak i v rámci domácího léčení dokud mohl, denně sloužil mši svatou, zpovídal a byl k dispozici k duchovním rozhovorům. Sloužil také mše svaté v místní kapli a až do posledních dní si uchoval duševní svěžest a zájem o dění ve světě a s radostí přijímal návštěvy příbuzných, spolubratrů i lidí, s nimiž se za své dlouhé a pestré působení setkal a navázal s nimi vztah (Regner, 2012, s. 27). Měl velké znalosti z literatury a mezi jeho oblíbené autory patřil sv. Augustin pro svůj filosofický a teologický rozhled a psychologický vhled – zvl. ve Vyznáních, dále pak J. K. Chesterton pro své paradoxy a básník J. Zahradníček, kterého P. Dušek osobně znal z mírovského vězení a u něhož se mohl na vlastní oči přesvědčit, jak jeho tvorba vycházela z nejhlubších osobních prožitků (Roedl, 1991).

František Hylmar SJ, který působil také jako provinciál, se blíže poznal s P. Duškem až po roce 2002, kdy společně pobývali v pražské komunitě. Hovoří o něm jako „jezuitovi ze staré školy“, svědomitým, pracovitým a velice zdvořilým, který po celý život žil podle svého vnitřního řádu, jež ho držel nad vodou a posiloval ve zlých dobách. P. Hylmar dále zmiňuje krásný vztah P. Duška k dětem, což dokládá na dětských mších, které P. Dušek sloužil v kostele sv. Ignáce v Praze začátkem 90. let i na skutečnosti, že mnozí rodiče k němu vodili své děti ke svátosti smíření. Jak už bylo zmíněno, také P. Hylmar ocenil jeho práci v Mariánských družinách a také to, že svým příkladem ovlivnil ke vstupu do řádu další bratry - např. P. Gábora a T. Nováka. P. Hylmar na P. Duška vzpomíná jako na člověka vzdělaného a sečtělého, který ovládal jazyky a vždy uměl druhým poradit a stal se útočištěm mnoha lidem mladým, ale i starým a nemocným. Pečlivě dbal o své zdraví, chodil a později se nechal doprovázet na pravidelné prohlídky. V nemocech a stáří se snažil být trpělivý a co nejvíce si udělat sám, pokud mohl. Ale dokázal také požádat o pomoc, když ji potřeboval. Pokud mohl, snažil se s pomocí druhých sloužit v kapli domu mši svatou. Do kaple se chodil modlit i se svými pomocníky, kteří jej doprovázeli v nemoci a ve stáří.²⁵

P. Dušek si 27. 4. 2006 zapsal několik řádků s nadpisem *Moje povolání do Tovaryšstva Ježíšova*: „Studoval jsem na arcíku, tak se říkalo arcibiskupskému gymnáziu v Praze – Bubenci. Působili tam jezuité. A tak jsem od svých 11 let viděl činnost profesorů zblízka. Se svým spolužákem Jendou Formánkem jsem po maturitě r. 1936 vstoupil do noviciátu T. J. Léta věznění za nacizmu (1944-1945) a za komunizmu (1950-1960) mně

²⁴ Magnetofonovou nahrávku se záznamem homilie v kostele sv. Štěpána v Praze z 1. 1. 2000 poskytl ze svého archivu Miroslav Dušek, synovec P. Duška, Praha 18. 1. 2019.

²⁵ Informace poskytl František Hylmar SJ (*1957) prostřednictvím e-mailu, Praha 19. 4. 2019.

pomohla často se modlit k Bohu: Dej mi jen svou lásku a milost, to mi stačí (duchovní cvičení sv. Ignáce č. 234).²⁶

V archivu Tovaryšstva Ježíšova se zachoval novinový článek M. Doležala, který nese neobvyklý název *S Azorem na věčnost*. Autor zde líčí své poslední setkání s P. Duškem v létě 2011. Nepodařilo se mi nalézt novinový zdroj zmíněného článku, ale s ochotou a pomocí samotného pana Doležala jsem dohledala jeho knihu *Za*, ve které byl článek rovněž zařazený. M. Doležal vzpomíná na prosvětlený letní den r. 2011, kdy viděl P. Duška naposledy. Popisuje ho jako křehkého starého muže s řídkými a prošedivělými vlasy, který pomalu jde se svým doprovodem po dvoře jezuitské rezidence a brouká si písničku. V jeho tváři je vidět klidná vyrovnanost a nikdo by neřekl, že kdesi v jeho minulosti leží břemeno let prožitých v nacistických a komunistických vězeních. „Pak P. Dušek vyjede výtahem do svého prostě zařízeného pokoje se stolem, na kterém vedle sebe leží mariánský medailonek, kříž a bílý porcelánový pejsek. Když se ptám, co je to za důležité psisko, s potutelným úsměvem odpovídá: „To je můj osobní strážce Azor, něco jako anděl, bílý teriér, který mě doprovází ve dne v noci. A půjde se mnou i před Pána na Boží soud““. Doležal dále poznamenává, že když P. Dušek zemřel v pozhnaném věku 95 let, uzavřel se tak pozemský příběh jednoho z posledních pamětníků, kteří na vlastní kůži zakusili surovost obou totalitních režimů. Velice mne zaujal a zasáhl závěr článku – autor uvádí, že když s P. Duškem naposledy mluvil u jeho stolu s medailonkem, křížem a psem Azorem, hovořil P. Dušek sice pomalu a s dlouhými pomlčkami, ale zcela jasně s plnou duševní svěžestí. Na konci rozhovoru pak poznamenal, že měl v mládí určité představy o tom, jak bude probíhat jeho život, ale realita byla jiná a jeho životní osudy byly nakonec velmi nekonvenční a bohaté. Zdůraznil, že vnitřních radostí bylo zcela určitě víc než těžkých zkoušek a že naděje nikdy neumírá (Doležal, 2017, s. 36-37).

P. Dušek zemřel 29. 2. 2012 ve věku 95 let a byl podle svého přání pochován do řádového hrobu na hřbitově v Bubenči. František Hylmar, tehdejší provinciál SJ, řekl při zádušní mši 7. března v kostele sv. Ignáce v Praze, že P. Dušek byl zdvořilý a noblesní muž s klasickým vzděláním a širokým rozhledem – řeholník, který celý svůj dlouhý život věrně a oddaně sloužil Pánu, jemuž se zasvětil. Zmínil také to, že v posledních letech si všichni v jezuitské rezidenci zvykli na jeho nenápadnou přítomnost, na jeho pravidelný rytmus a denní program, na jeho setkání s návštěvami, písni, které si zpíval v kapli či při procházkách kolem domu, krmení rybiček, kontroly teploměru a na jeho odpolední mše, na které často přicházeli lidé zvenku. „Když se s otcem Duškem loučíme a připomínáme si jeho životní

²⁶ Rukopisná poznámka P. Duška, archiv Tovaryšstva Ježíšova, přepsala autorka v Praze 20. 4. 2019.

cestu, uvědomujeme si – i k našemu vlastnímu užitku – jak pravdivé je Boží slovo a jak mocné jsou Boží skutky. Bůh, který nás provází pozemským životem, nás provede i bránou smrti“ (Regner, 2012, s. 27). Od oltáře zazněla i další krásná slova, která se vzácně shodovala: P. Dušek zůstává v srdci všech, kdo jej znali, jako statečný člověk a mnoho lidí, jejichž život ovlivnil tím nejlepším možným způsobem, na něj bude po celý život s láskou a úctou vzpomínat. „Jsem přesvědčen, že když umíral, otevřela se pro něj brána nebeská dokořán.“²⁷

Jan Pavlík SJ, který sepsal obsáhlou knihu vzpomínek na zemřelé jezuitu narozené v Čechách i na Moravě od r. 1814 odůvodňuje v úvodní části důvod svého snažení: „Účelem této práce je vděčnost všech nás žijících, ale i budoucích jezuitů České provincie za zbožnost, horlivost a úsilí o ctnost našich předchůdců – jezuitů z českých zemí. Přál bych si, aby zvláště budoucí mladí členové si uvědomili, že vstupují do proudící řeky, která měla a má své peřeje i tišiny, své rovné úseky i krkolomné zákruty, že plyne někdy v klidu, někdy se vylévá z břehů. A to je vždy nový – mnohotvárný život! Děkuji Pánu, že nám dal takové otce a bratry, a prosím Pána, aby tuto provincii i nadále vedl cestou nejen spásy, ale i dokonalosti“ (Pavlík, 2011, s. 7).

²⁷ Informace poskytl Karel Dušek (*1939), synovec P. Duška. Praha, 15. 3. 2019.

Závěr

Cílem práce bylo představit život a dílo Rudolfa Duška SJ, dosud zachycené jen formou kratších rozhovorů v tisku, zachytit podrobnosti o jeho životě a smýšlení pro budoucí generace a použít jeho osud jako případovou studii pronásledování řeholních řádů a kongregací dvěma totalitními režimy, které poznamenaly dějiny Československa ve 20. století. Rudolf Dušek prošel oběma totalitami, ale na rozdíl od F. Šilhana či A. Kajpra nepatří ke jménům, která se v souvislosti s perzekucí jezuitského řádu zmiňují nejčastěji. Na rozdíl od řady spolubratrů se Rudolf Dušek dožil pádu komunistického režimu a aktivně se zapojil do obnovy řádu a jeho působení ve svobodné společnosti, a coby pedagog, kněz a zpovědník ovlivnil množství lidí a pomáhal jezuitskému řádu působit v ateizované porevoluční společnosti.

Tyto cíle se podařilo naplnit. Díky výzkumu při přípravě práce vyšly najevo dosud neznámé skutečnosti a podrobnosti, příbuzní, přátelé a spolupracovníci zaznamenali své vzpomínky na Rudolfa Duška a velké množství materiálů bylo objeveno v archivu české provincie Tovaryšstva Ježíšova. Jedná se o dosud nejpodrobnější záznam o osudech, činnosti a myšlenkách Rudolfa Duška. V současné době sílí snahy zaznamenat příběhy těch, kdo prožili významné zvraty moderních československých dějin (např. iniciativy jako Paměť národa, Příběhy bezpráví apod.) a to i ty, které byly dosud spíše opomíjeny. Tato práce je příspěvkem k zachování a rozšíření této dějinné paměti.

Práce by následně mohla být vydána v rozšířené podobě pro potřebu rodiny a přátel, případně Tovaryšstva Ježíšova, případně nabídnuta některému z křesťansky orientovaných nakladatelství. Již nyní projevila o rozšířenou podobu práce zájem řada spolupracovníků, přátel i příbuzných Rudolfa Duška i zaměstnanci archivu české provincie Tovaryšstva Ježíšova. Tato rozšířená verze by mohla zahrnout kompletní přepisy nahrávek promluv Rudolfa Duška i přepis jeho básní a textů k náboženským písním, které byly nalezeny v archivu jezuitského řádu.

Příběh Rudolfa Duška je jakousi miniaturou osudů katolické církve v Československu ve dvacátém století a zahrnuje období první republiky, nacistickou okupaci, čtyřicet let komunistické totality i náročná léta po znovunabytí svobody v roce 1989, a může být i dnes zdrojem inspirace a povzbuzení. Jak dokazují archivní materiály i vzpomínky mnoha lidí, kteří Rudolfa Duška osobně znali, i v obtížných situacích si uchovával víru, statečnost a smysl pro humor i lásku k poznání a za všech okolností se snažil pokračovat ve svém díle vedený základní ignaciánskou myšlenkou – být nástrojem v rukou Božích.

Seznam zdrojů

Použitá literatura:

90 let Církve československé husitské. Praha: CČSH, 2010, 408 s. ISBN 978-80-7000-044-1

Balík, S. a J. Hanuš. *Katolická církev v Československu 1945-1989.* Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, 399 s. ISBN 978-80-7325-311-0

Buben, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích III., 4. sv.* Praha: Libri, 2012, 534 s. ISBN 978-80-7277-443-2

Čornej, P. *Ilustrované dějiny historie českých zemí.* Havlíčkův Brod: Fragment, 1999, 127 s. ISBN 80-7200-346-1

Dinuš, P. *Českobratrská církev evangelická v agenturním rozpracování StB.* Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2004, 135 s. ISBN 80-86621-08-1

Doležal, M. *Jako bychom dnes zemřít měli.* Pelhřimov: Nová tiskárna, 2012, 446 s. ISBN 978-80-7415-066-1

Doležal, M. *Za.* Praha: Torst, 2017, 438 s. ISBN 978-80-7215-532-3

Drobný, S. *Političtí vězni padesátých let (předmluva).* Praha: Nadace Langhans Galerie, 2003, 112 s. ISBN 80-86512-21-5

Dousková, I. „Prožít život v lásce“ in *Hlas*, 1990, roč. I. č. 44

Fialová, E. *Malý obrazový průvodce dějinami Českobratrské církve evangelické.* Prah: Kalich, 2008, 86 s. ISBN 978-80-7017-091-5

Hájek, V., „Život v církvi – Přestupové hnutí“ in *Církev v proměnách času. Sborník k 50. výročí spojení českobratrské církve evangelické.* Ed. L. Balcar et al. Praha: Kalich, 1969, 313 s.

Ježková, A. *Tichá srdce – kláštery a jejich lidé.* Praha: Práh, 2013. 447 s. ISBN 978-80-7252-436-5

Ježková, A. *Tichá srdce – příběhy míst a lidí.* Praha: Olympia a Tichá srdce, 2015, 383 s. ISBN 978-80-905851-1-9 a 978-80-7376-396-1

Jindra, M. *Sáhnout si do ran tohoto světa.* Praha: Ústav pro studium totalitních režimů a CČSH, 2017, 698 s. ISBN 978-80-87912-80-5 (ÚSTR) a 978-80-7000-141-7 (CČSH)

Kuklík, J. et al. *Dějiny československého práva.* Praha: Auditorium, 2011, 426 s. ISBN 978-80-87284-17-9

Mikulášek, F. *Jezuité kdysi a dnes.* Praha: Societas, 1994, 57 s.

Nytrová, O., Pikálková M. *Etika a logika v komunikaci.* Praha: UJAK, 2007, 340 s. ISBN 978-80-86723-45-7

- Pavlík, J. *Vzpomínky na zemřelé jezuitky narozené v Čechách a na Moravě a v moravském Slezsku od r. 1814*. Olomouc: Centrum Aletti – Refugium Velehrad, 2011, 798 s. ISBN 978-80-7412-067-1
- Pekař, J. *Dějiny československé*. Praha: Akropolis, 1991, 247 s. ISBN 80-900354-2-6
- Peroutka, F. *Budování státu I.*, Praha: Lidové noviny, 1991, 442 s. ISBN 80-7106-036-4
- Piškula, J., „Protestantské církve v prvním roce komunistického režimu“ in *Cesta církve III*. Ed. P. Hlaváč, P. Morée. Praha: ČCE, 2011, s. 19- 33. ISBN 978-80-87098-25-7
- Poncarová, P. „Polévková lžice jako kalich“ in *Katolický týdeník*, 2007, č. 49
- Regner, J. „Ze dvou totalit na svobodu“ in *Jezuité*. Roč. 21, 2006, č. 1, s. 25-27.
- Regner, J. „P. Rudolf Dušek SJ“ in *Jezuité*. Roč. 15, 2012, č. 5, s. 30-32.
- Roedl, B. „Přijal jsem Boží pozvání“ in *Aréna*, 1991, roč. I., č. 4.
- Stříbrný, J., „Katolická církev v českých zemích v čase dvou totalit“ in *České církevní dějiny ve druhé polovině 20. století*. Ed. L. Jan. Brno: CDK, 2000, s. 78-105. ISBN 80-85959-74-7
- Šedivý, F. *Legie živých*. Praha: Nakladatelství Eva-Milan Nevole, 2008, 117 s. ISBN neuváděno.
- Šourek, M., „Slovo úvodem“ in *Církev v proměnách času. Sborník k 50. výročí spojení československé církve evangelické*. Ed. L. Balcar et al. Praha: Kalich, 1969, 313 s.
- Taraba, L. *Josef II.* Praha: Epoque, 1999, 191 s. ISBN 80-902129-7-2
- Tretera, J. R. *Stát a církev v České republice*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, 156 s. ISBN 80-7192-455-5
- Vaško, V. *Neumlčená I.* Praha: Zvon, 1990, 272 s. ISBN 80-7113-000-1
- Vaško, V. *Neumlčená II.* Praha: Zvon, 1990, 266 s. ISBN 80-7113-035-4
- Vlček, V. *Kříž jsem hlásal, kříž jsem snášel*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, 398 s. ISBN 978-80-7192-688-7
- Vlček, V. *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948 – 1964*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2004, 597 s. ISBN 80-7266-179-5
- Vodičková, S. *Papežovi špioni*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2005, 422 s. ISBN 80-86621-16-2
- Winter, E. *Josefinismus a jeho dějiny*. Praha: Jelínek, 1945.
- Winter, E. *Tisíc let duchovního zápasu*. Praha: L. Kuncíř, 1940.

Další použité zdroje

Archivní materiály:

Archiv České provincie Tovaryšstva Ježíšova (Ječná 505/2, Praha, Nové Město)

Rodinný archiv Miroslava Duška.

Rodinný archiv Pavla Poncara

Z okruhu příbuzných P. Duška informace poskytli:

Dušek Jan (*1966), prasnovec

Dušek Karel (*1939), synovec

Dušek Miroslav (*1948), synovec

Hošková Marie, roz. Poncarová (*1969), praneteř

Poncar Pavel (*1963), prasnovec

Poncarová Hana, roz. Dušková (* 1935), neteř

Z Římské unie řádu sv. Voršily v ČR informace poskytly:

S. Nives Folprechtová OSU (*1930)

S. Marie Brzobohatá OSU (*1929)

S. Pavla Bučková OSU (*1949)

Z řádu České provincie Tovaryšstva Ježíšova informace poskytli:

P. Blaha Josef SJ (*1963)

P. Gábor Pavel SJ (*1969)

P. Havlíček Petr SJ (*1972)

P. Hylmar František SJ (*1957)

Další informace poskytli:

Charvát Jan (*1933)

Plachá Radka, roz. Neubertová (*1966)

Přílohy

Příloha č. 1

Fotografie

Fotografie 2: P. Dušek jako maturant v r. 1936. Zdroj: Archiv TJ.

Fotografie 3: Heythrop College. Zdroj: Archiv M. Duška

Příloha č. 2

Fotografie

Fotografie 4: P. Dušek v Malé pevnosti v Terezíně, 70. léta 20. stol. Zdroj: Archiv M. Duška

Fotografie 5: P. Dušek v kapli rezidence TJ v r. 2007. Zdroj: Archiv M. Duška

Příloha č. 3

Tabulka – přehled vězňených členů jezuitského řádu

Příjmení a jméno rodné/Jméno řádové	Datum narození	Odsouzen soudem, datum/ vazba / Bez odsouzení	Dobová klasifikace trestného činu	Výše trestu počet roků, v závorce změna trestu u Ns	Skupinový proces
Adámek Otakar	12.9.1933	Krajský soud v Ostravě	Podvracení republiky	2	Zgarbík a spol.
		7.–21.3.1960			
P. Babíček František	28. 4.1915	Státní soud v Praze	Velezrada	10	
		15.9.1950			
Bláha František	30.12.1933	Krajský soud v Ostravě	Podvracení republiky	7	Zgarbík a spol.
		7.–21.3.1960			
P. Brtva Miroslav	13.10.1928	Krajský soud Praha	Podvracení republiky	4,5	Kolář a spol.
		28.4.1960			
Březina Jaroslav	30.4.1927	Krajský soud v Brně	Podvracení republiky	3	Březina a spol.
		20.5.1960			
P. Böhm Josef	16.7.1922	Nejvyšší soud	Velezrada	8	Joch a spol.
		16.–17.12. 1955			

Coufal Lihhart	4.1.1934	Krajský soud v Brně	Podvracení republiky	2,5	Sitkey a spol.
		31.3.–1.4.1960			
P. Cukr Josef	3.1.1917	Státní soud v Praze	Vyzvědačství, neoznámení trestného činu	11	
		5.12.1952			
P. Čáp Vladimír	13.3.1914	Krajský soud v Ostravě	Velezrada	10	Zgarbík a spol.
		7.–21.3.1960			
P. Dlugi Alois	22.5.1925	Krajský soud v Ostravě	Velezrada	10	Zgarbík a spol.
		7.–21.3.1960			
P. Dománek Karel	16.8.1911	Krajský soud v Praze	Podvracení republiky	2,5	Formánek a spol.
		12.4.1957			
P. Dušek Rudolf	20.11.1917	Státní soud v Praze	Velezrada, vyzvědačství	12	Kocábek a spol.
		17.–18.1.1951			
Flamík František	5.3.1915	Krajský soud v Ostravě	Velezrada	9	Zgarbík a spol.
		7.–21.3.1960			
P. Formánek Jan	23.2.1917	Krajský soud v Praze	Podvracení republiky	4,5	Formánek a spol.
		12.4.1957			

P. Havelka Stanislav	10.11.1918	Krajský soud v Brně	Velezrada	8	
		7.12.1955			
P. Hipsch Leo	10.4.1914	Krajský soud v Ostravě	Velezrada, maření dozoru nad církvemi	7	Hipsch a spol.
		20.3.1956			
P. Hladiš Josef	11.2.1932	Krajský soud v Ostravě	Podvracení republiky	5	Zgarbík a spol.
		7.–21.3.1960			
P. Hlubek Antonín	20.4.1921	Krajský soud v Ostravě	Velezrada, maření dozoru nad církvemi	8	Hlubek a spol.
		26.1.1956			
P. Holas Antonín	12.2.1926	Krajský soud v Ostravě	Velezrada	13	Zgarbík a spol.
		7.–21.3.1960			
P. Horský Vojtěch	7.10.1926	Krajský soud v Ostravě	Sdružování proti republice, maření dozoru nad církvemi	5	Hlubek a spol.
		26.1.1956			
P. Chromeček Jan	27.7.1932	Krajský soud v Brně	Podvracení republiky	4,5	Sitkey a spol.
		31.3.–1.4.1960			
P. Jedlička František	1.10.1922	Krajský soud v Ostravě	Velezrada	9	Zgarbík a spol.
		7.–21.3.1960			

P. John Čeněk	28.3.1915	Vězněn 1953– 1954			1	
Fr. Joch Jaroslav	20.11.1918	Nejvyšší soud	Velezrada, Ohrožení státního tajemství		6	Joch a spol.
		16.–17.12. 1955				
P. Just Josef	17.2.1896	Státní soud v Praze	Pobuřování		2	
		1.8.1950				
P. Kajpr Adolf	5.7.1902	Státní soud v Praze	Velezrada, špionáž		12	Machalka a spol.
		31.3.–4.4.1950				
Kolář Vladimír	15.4.1928	Krajský soud Praha	Sdružování proti republice		3,5	
		11.10.1955				
		Krajský soud Praha	Podvracení republiky		5	Kolář a spol.
		28.4.1960				
P. Konečný František	24.8.1910	Krajský soud v Ostravě	Velezrada		9	Zgarbík a spol.
		7.–21.3.1960				
P. Krásenský František	15.8.1925	Městský soud v Praze	Podvracení republiky		2	Nevtípil a spol.
		26.–27.4.1960				

P. Kovář Bohumil	20.9.1921	Krajský soud v Hradci Králové	Podvracení republiky	3	Plaček a spol.
		11.–12.5.1960			
P. Krejčířík Antonín	28.6.1933	Státní soud v Brně	Velezrada	7	Kunčík a spol.
		15.–16.7.1952			
P. Kučera František	8.9.1913	Krajský soud v Ostravě	Velezrada	16	Zgarbík a spol.
		7.–21.3.1960			
P. Litva Alois	20.6.1912	Krajský soud v Ostravě	Velezrada	13	Zgarbík a spol.
		7.–21.3.1960			
P. Měsíc František	2.12.1933	Krajský soud v Ostravě	Velezrada	8	Zgarbík a spol.
		7.–21.3.1960			
P. Mikulášek František	24.4.1913	Státní soud v Praze	Velezrada	9	Machalka a spol.
		31.3.–4.4.1950			
P. Nosek Martin	15.7.1916	Státní soud v Praze	Velezrada	7	
		15.12.1949			
P. Nevtípil Jan	5.3.1921	Městský soud v Praze	Podvracení republiky	3	Nevtípil a spol.
		26.–27.4.1960			

P. Ondřej Vojtěch	16.4.1924	Krajský soud v Ostravě	Sdružování proti republice, maření dozoru nad církvemi	6	Hlubek a spol.
		26.1.1956			
P. Osvald Andrej	9.5.1925	Krajský soud v Ostravě	Sdružování proti republice	4	Pavlík a spol.
		5.1.1956			
P. Ovčáčík Vlastimil	28.12.1929	Krajský soud v Brně	Podvracení republiky	1,5	Březina a spol.
		20.5.1960			
Palacký Jan	21.12.1937	Krajský soud v Ostravě	Podvracení republiky	4	Zgarbík a spol.
		7.–21.3.1960			
P. Pavlík Jan	23.10.1920	Krajský soud v Ostravě	Velezrada, maření dozoru nad církvemi	10	Pavlík a spol.
		5.1.1956			
P. Peroutka Stanislav	21.9.1933	Krajský soud v Brně	Podvracení republiky	5	Sitkey a spol.
		31.3.–1.4.1960			
P. Pešek Vojtěch	28.6.1910	Krajský soud v Hradci Králové	Podvracení republiky	4	Plaček a spol.
		11.–12.5.1960			
P. Pevný František	16.2.1921	Státní soud v Brně	Velezrada	12	Kostruch a spol.
		28.–29.6.1949			

P. Pilík Jaroslav	26.9.1926	Státní soud v Brně	Velezrada	16	Pilík a spol.
		27.–29.9.1951			
P. Pitrun Bernard	6.9.1908	Krajský soud v Brně	Podvracení republiky	2	
		11.8.1960			
P. Pitrun Václav	19.8.1913	Krajský soud v Hradci Králové	Podvracení republiky	4	Plaček a spol.
		11.–12.5.1960			
P. Plaček Bohumil	21.10.1911	Krajský soud v Hradci Králové	Podvracení republiky	4	Plaček a spol.
		11.–12.5.1960			
P. Pól Stanislav	31.3.1922	Vyšší vojenský soud v Trenčíně	Sdružování proti republice	5	Kolmačka a spol.
		21.1.1954			
P. Pospíšil Jan	10.12.1920	Městský soud v Praze	Podvracení republiky	2	Nevtípil a spol.
		26.–27.4.1960			
P. Ráček Blažej	3.2.1884	Krajský soud v Brně	Podvracení republiky	2,5	Ráček a spol.
		12.7.1960			
P. Raška Alois	1.6.1910	Státní soud v Praze	Pobuřování proti republice	2	
		5.5.1950			

P. Richter Stanislav	10.11.1923	Vyšší vojenský soud v Trenčíně	Neoznámení trestného činu	2,5	Kolmačka a spol.
		21.1.1954			
P. Rybář Jan	16.7.1931	Krajský soud v Ostravě	Podvracení republiky	2	
		14.7.1960			
Fr. Sedlák Jan	6.8.1902	Krajský soud v Brně	Podvracení republiky	1	Ráček a spol.
		12.7.1960			
P. Sitkey Juraj	23.4.1915	Krajský soud v Brně	Podvracení republiky	7	Sitkey a spol.
		31.3.–1.4.1960			
Fr. Slezák Pavel	18.6.1905	Městský soud v Praze	Podvracení republiky	1	Nevtípil a spol.
		26.–27.4.1960			
P. Slavík František	7.7.1921	Krajský soud v Hradci Králové	Podvracení republiky	3	Plaček a spol.
		11.–12.5.1960			
P. Stejskal Felix	21.5.1900	Státní soud v Praze	Neoznámení trestného činu	2	Zouhar a spol.
		6.–8.2.1951			
P. Stork Alois	16.5.1878	Krajský soud v Brně	Podvracení republiky	2,5	Ráček a spol.
		12.7.1960			

P. Sukop Josef	9.2.1913	Krajský soud v Ostravě	Velezrada	14	Zgarbík a spol.
		7.–21.3.1960			
P. Ševela Karel	6.2.1909	Krajský soud v Hradci Králové	Podvracení republiky	3,5	Plaček a spol.
		11.–12.5.1960			
P. Šilhan František	7.1.1905	Státní soud v Praze	Velezrada, špionáž	25	Machalka a spol.
		31.3.–4.4.1950			
P. Šital František	8.1.1905	Krajský soud v Ostravě	Velezrada	11	Zgarbík a spol.
		7.–21.3.1960			
P. Šupa Karel	19.2.1912	Krajský soud Ústí nad Labem	Velezrada	8	
		10.2.1955			
P. Švestka Václav	18.9.1921	Krajský soud v Ostravě	Sdružování proti republice, maření dozoru nad církvemi	7	Pavlík a spol.
		5.1.1956			
Uhlíř Václav	27.9.1933	Krajský soud v Ostravě	Velezrada	7	Zgarbík a spol.
		7.–21.3.1960			

Vančura Jaroslav	9.9.1928	Ns	Velezrada, ohrožení státního tajemství, Nadržování	8 (6)	
		4.11.1955			
P. Vaněčka Josef	10.3.1912	Krajský soud v Hradci Králové	Podvracení republiky	4	Plaček a spol.
		11.–12.5.1960			
P. Vašíček Rudolf	31.10.1913	Státní soud v Praze	Pobuřování proti republice, vzbouření, šíření poplašné zprávy	4,5	
		28.7.1950			
		Státní soud v Brně	Velezrada	18	Davídek a spol.
		21.3.1952			
P. Vedral Antonín	27.12.1934	Městský soud v Praze	Podvracení republiky	1,5	Nevtípil a spol.
		26.–27.4.1960			
P. Vojtek František	4.10.1911	Krajský soud v Ostravě	Velezrada	12	Zgarbík a spol.
		7.–21.3.1960			

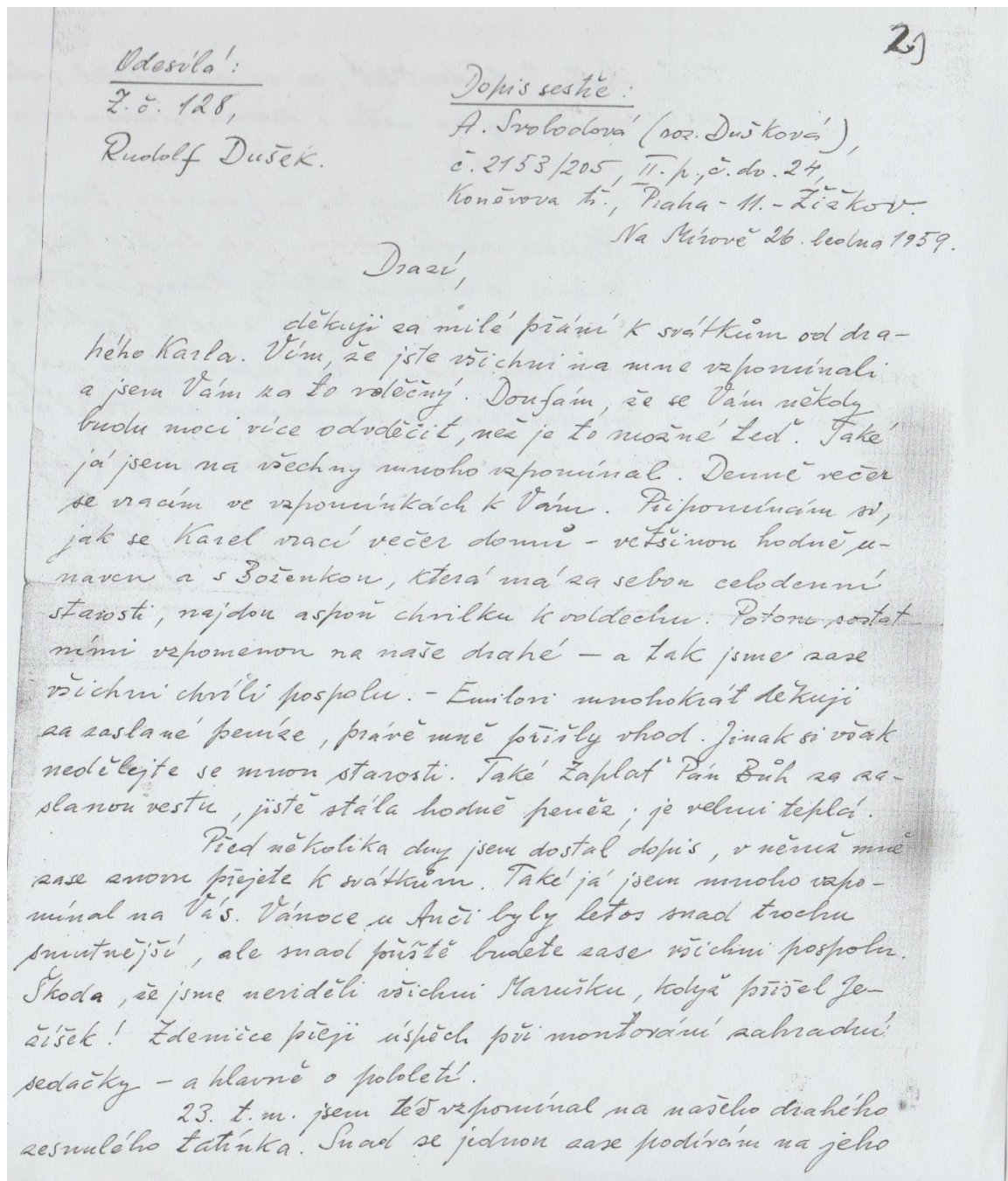
P. Weichsel Karel	15.11.1923	Krajský soud v Ostravě	Sdružování proti republice, maření dozoru nad církvemi	3,5	Hipsch a spol.
		20.3.1956			
P. Zgarbík Antonín	27.8.1913	Krajský soud v Ostravě	Velezrada	16	Zgarbík a spol.
		7.–21.3.1960		zemřel ve vězení 22.1.1965	
P. Zubek Rudolf	13.4.1925	Krajský soud v Ostravě	Sdružování proti republice, maření dozoru nad církvemi	6	Pavlík a spol.
		5.1.1956			

Zdroj: Vojtěch Vlček. *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2004. 597 s. ISBN 80-7266-179-5.

Příloha č. 4

Dopisy P. Duška z mírovského vězení

Dopis z 26. ledna 1959 - I. část

Dopis z 26. ledna 1959 – II. část

hoob. Je to deset let, co od nás odešel, ale myslím, že vzpomínky na něho i drahou maminku nejsou ani dnes vybledlé. -

Děkuji též za pozdravy. Znovu přeji strýčkovi Aloisovi mnoho zbraní. Také tetičce Karle, bratrancům, Helence a všem u tetičky Zdeny. Teším se zase na správy od Váš. Jak si vyklí Karlík a Hanička v novém prostředí? Dá'd vzpomínám na jejich poslední návštěvu a pozdravuji zvláště Vášu a Ladislava.

Do ochrany Babi Váš všechny doporučí

Váš

Rudolf.

Odesilá:

č. č. 128/52,

Rudolf Dušek.

Dopis sestře:

A. Svobodová (roz. Dušková),

č. 2153/205, č. dv. 24, Koněvova tř.,

Praha - 11. - Žižkov.

Na Mírově 20. dubna 1959.

Drazí,

děkuji za Vaš poslední milý dopis z 3. dubna, kde mně Anči tlumočí Vaše blahopřání k mému svátku. Velmi mě těší, že na mne nezapomínáte a hledíte se Vám odvděčit zatím svými vzpomínkami, zvláště večer. Zdeničce, Mirkovi a Maruše zasílám vždy kůžek na čelo a těším se, že se jednou zase uvidíme. Poněvadž je ještě nebezpečí chřipky, nejsou zatím naistěny povoleny. Jakmile to bude možné, abyste přišly - Anči se Zdeničkou - napišete Vám. Vyřídíte můj dík za přání všem u tetičky Zdeny, Helence, Kláre a strýčkovi Aloisovi. Na malou Marušku budu pozítí vzpomínat - to bude mít 14 let. To už bude asi říkat několik nových slov! Emilovi děkuji za pozornost, zaslane peníze, ale teď je nemohu přijmout, poněvadž sám si mohu něco vydělat. Kdyby bylo potřeba, napsal bych. Rád bych se s milým Emilem také jednou uviděl - ale pro něho by bylo cestování asi hodně obtížné.

Jendovi a Kláre přejí k jejich jmeninám mnoho zdaru a síly a pravých úspěchů v životě. Jistě si už sami nejlépe uvědomují, že tvrdých

Dopis z 20. dubna 1959 - II. část

úspěchů dosahujeme jen tepelnou denní prací a
snahou. Ať se vrátí Robert, jistě ho rád vidí
mezi s sebou. Také Karlíkovi přeji mnoho síly
a zdraví. Jezdívá často na dovolenou?

Na Boženučinu maminku i ostatní naše
drahé vzpomínám - též na tetičku
Julii. Myslím, že i Vy se k nim ve vzpomínkách
často vracíte a tak si navzájem můžeme pomá-
hat. - Na jaře má snad Hanička s dělní prací
radostnější - a Váša také má zkušenosti ze školy.
Jsem tak rád, že si oba rozumějí a přál bych
si, aby to porozumění vycházelo ze vzájemné ne-
závislosti a pravé upřímnosti. Pozdravte také
tetičku Karlu!

Denně na všechny vzpomínám a do Boží ochra-
ny Váš plně poroučím

Váš

Rudolf.

Dopis z 18. dubna 1960

Odesílatel:

Ž. č. 128,

Rudolf Dušek.

Dopis sestře:

A. Svobodová, roč. Dušková,

č. 2153/203, Koněvraty, Praha - Žižkov

Drazí,

Na Mírově 18. dubna 1960

Převládám Vám děkuji za milý dopis ze dne 13. IV. i za velice krásné pozdravy ze dne 12. IV., které jsem obdržel právě před svátky. Všem znovu děkuji za přání k svátkům a k jmeninám a budu se snažit odvděčit se Vám co nejčastějšími vzpomínkami. Obrázek chlapce s řehtačkou i děvčátka s kočíčkami mně připomněl naše nejmladší a Pavliček, kterému budou 24. dubna dva roky, si už možná také vyměnil chrastítko za nějakou tu řehtačku. Až bude pojídat ten dort k narozeninám, dal by mi také ukousnout? - Velmi mě těší, že jste při výchově dětí pozorní na jejich projev, správně je hodnotíte a - to je snad nejdůležitější - pečlivě jim ukazujete, jak osklivá je taková zlost nebo tvrdohlavost a jiné na první pohled snad nevinné chyby, a na druhé straně, jak je to pěkné, když jsou přející, ustupní a vstřícní

svých drobných povinností (čištění zoubků, ranní a večerní umývání, dojíždání jídla, včasné ulhnutí k spánku). Pavličkovi bude potřeba dát příležitost k poslechu pěkných písní, když má takový smysl pro rytmus a hudbu. Ja Jana mám radost, že je plný nápadů a se zájmem čte cestopisné reportáže Ing. Hanzelky a Žitkunda - loni vycházely i v Mladé frontě. Jak se zmiňujete, vlastně s Jendou jsou teď na vojenském cvičení. Četl jsem v novinách, že právě Ústřední divadlo č. armády dává hru „Domak z karot“. Vystupují tam dvě dvojice mladých: Aljoši s Lidou a Nikolaje s Ninou. Umělec tam odsazuje mladé lidi, kteří myslí jen na sebe a neobdobou dávat druhým. To sobectví je v každém z nás, ale rádií na tom, abychom mu nepodléhali. Mám radost, že Hamička, Liduška, Kája i Roli se o to snaží. - Zdenička, jak píšete, je už z nemocnice doma, svátky jara už snad mohla ve zdraví přečít, ale ať se ještě hodně setrvá! Kája i Pavel snad už budou mít dovolenou - jestli jim to ovšem oběma vyjde. Zdeničce končí letos dvůr škola - protože věřím, že ještě dohromy, co zanedbala nemocí. - Zdraví Vaš věrný a stále pamatuj
Náš Rudolf

Příloha č. 5

Vzpomínky dr. Jana Charváta (plné znění)

Od školního roku 1943/44 jsem studoval gymnasium v Brně na Vídeňské a těsně po válce, v červnu 1945, byl tatínek přeložen z Brna do Prahy, a tak jsem ve svých středoškolských studiích mohl od tercie pokračovat na Vyšehradském gymnasiu v Praze VI. Pro své mládí, byl jsem o rok mladší než většina spolužáků, jsem nebyl nijak zajímavý ani vyspělostí ani školskými výkony, prostě kluk ve spodní polovičce třídy, nadto s brněnským dialektem. V druhém pololetí kvarty se situace změnila, po pubertě jsem dospěl a dokončil třídu s vyznamenáním.

V naší třídě bylo několik přesvědčených katolíků, kteří tvořili jakousi elitu třídy a ti mě najednou objevili jako rovnocenného partnera. S jejich pomocí jsem se stal katolickým skautem (298. oddíl v Praze 12) a byl pozván do Mariánské družiny v jezuitské rezidenci v Ječné ulici v Praze. To bylo zhruba v první polovině roku 1947. Mariánské družiny studentů mají nebo měly u našich jezuitů tradici. Sv. P. Canisius založil v pražském Klementinu jezuitskou kolej, v níž bl. Edmund Kampaň, slavný anglický mučedník za jednotu anglické církve s Římem, zorganizoval v roce 1575 první studentskou Mariánskou družinu v našich zemích. Mariánské družiny se odvozovaly od stejnojmenné mateřské instituce v Římě, která byla vybavena mnohými duchovními privilegii, na nichž měly ty odvozené plný podíl. Naše družina v Ječné, kam jsem zpočátku chodil jako čekatel, byla vedena P. F. Úředníčkem SJ (1911-1969) který byl za nějaký čas vystřídán mladým knězem P. R. Duškem z téhož domu.

Nový ředitel se ujal své úlohy s erudicí a optimismem, velmi osobním přístupem a jakousi stavovskou důvěrností – on totiž, jak je u jezuitů obvyklé, se pořád vzdělával, pořád studoval. Bavili jsme se o tom, když jsem ho jednou náhodou potkal v tramvaji u filosofické fakulty. Řád své kněze v tomto smyslu systematicky podporoval. V družině jsme měli pravidelná večerní setkání, myslím, že jednou za měsíc. Začalo se v kapli, před vystavenou Nejsvětější svátostí, pak modlitba Loretánské litanie (kterou si proto do dneška z paměti pamatuji), požehnání a pak v klubovně nějaká zajímavá přednáška. Někde v průběhu setkání jsme se též modlili zásvětnou modlitbu, kterou mám v její (z dnešního hlediska) archaické formě pořád v hlavě, i když ji denně modifikuji. Stala se mi poutem k Matce Boží. Nebyl jsem v družině zpočátku příliš iniciativní, byli tam skuteční „kanóni“, ale mohl jsem si být jist, že mě páter svým nevyčítavým, ale záměrným způsobem povede. K mým narozeninám v roce 1948 (16. 5. – byly to současně jmeniny, svátek „jezuitského“ svätce Jana

z Nepomuku) mi dal dokonce větší dar, kompletní česko-latinský misálek tridentské mše. Když jsem emigroval, zachránil ho můj bratr a má ho dosud i s věnováním, které jsem tam dodatečně napsal, „jako vzpomínku na P. Duška“. K přijetí do družiny nám páter připravil nejdřív malou zkoušku, měli jsme napsat krátkou úvahu k biblickému citátu z prologu Janova evangelia: „A Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi“. Obávám se, že jsem teologicky příliš neuspěl, přesto jsem se stal řádným členem, sodálem, jak jsme se jmenovali. Družiny se latinsky totiž nazývali congregatio nebo sodalitium, odtud tedy ten název. Slovo má podobnost s výrazem soldát, voják, což odpovídá charakteru zakladatele jezuitů i většině jejich členů prvních století. Vůbec první mariánská družina, římská studentská *Primaria Congregatio seu Primarium Sodalitium sub titulo Annuntiationis Beatae Mariae*, k níž jsme statutárně patřili, byla zasvěcena Zvěstování Panny Marie; stejně tak byla pojmenována i naše. Šťastnou náhodou mi dokument o mém přijetí do družiny zůstal zachován, s podpisem P. Duška a tehdejšího představenstva (viz fotografie). Vyobrazení Panny Marie je kopií obrazu u sv. Ignáce, před hlavním oltářem vpravo vpředu. Otec Dušek mě nějakým způsobem – a nezaslouženě – protěžoval, moje pochybnosti o budoucím směru života mu snad připomínaly vlastní zápasy. Jeho metoda byla subtilní. Např., při prvním ministrování, kdy jsem udělal spoustu chyb, nic nevyčítal. Až po nějaké době si mi postěžoval, že měl dnes ministranta, který neovládal texty – nepřímá pobídka, abych se je snažil příště lépe zvládnout. V druhé polovici 1948 jsem se již angažoval víc. Začal jsem pracovat v představenstvu (viz foto představenstva s novými sodály; jsem ten dlouhán 3. zleva), později dokonce kandidoval (neúspěšně) na starostu. S pomocí pátera a několika věrných spolužáků jsem se na gymnasiu snažil vybudovat kroužek Katolické akce. Páter mi pomohl sestavit provolání, které jsem před skupinou spolužáků z více ročníků pronesl v kapli u sv. Ignáce. Pamatuji se na motto „Táhnout za jeden provaz“ – výzvu, která v již komunistickém režimu po únoru 1948 měla příchut' rebelie. Bylo toho víc, co jsme organizovali, sice bez větší aktivní účasti ostatních spolužáků, ale přece za jejich pozornosti a určitého ocenění. Tato činnost zůstala protivné straně ovšem dobře v paměti a tak po útoku Čepičkova Státního úřadu pro věci církevní na řeholníky v dubnu 1950 (akce K) a vůbec na všechno katolické, nezbylo nám skoro nic, co by nevzali: řeholníci internováni, Skaut a Sokol zrušeny, gymnázium na Vyšehradě pro svůj „buržoazní charakter“ také a my rozptýleni po různých školách v Praze. Páter byl z nějakého důvodu v tu noc dlouhých nožů pryč a byl zatčen až po několika měsících. Někteří známí věděli o jeho útěku. Ke mně nepřišel, věděl, že jsem pozorován. Před našim domem hlídkovali několik měsíců postavy nápadně se podobající orgánům StB – na řadu jsem přišel (jako malá ryba) až později. Věznění jsme byli oba zvlášť a každý pro něco jiného; já proti

němu krátce: 1952-1953, pak jsem dostal Zápotockého amnestii a šel do Karviné k 14. PTP 1953-55. V roce 1968 jsem odešel z republiky a dodnes žiji ve Švýcarsku. Naše osudy se trochu spojily až po 42 letech, v roce 1992.

Jako bývalý vězeň dovedu posoudit charakter lidí v žaláři a obdivovat ty, kteří se neuchýlili ke kompromisům se zlem. Nebylo jich mnoho. Otec Dušek byl podle všech měřítek takovým charakterem. Statečný muž.

S páterem jsem se potkal ještě několikrát po roce 1992, kdy jsem po mnoha letech exulanství navštívil vlast a jezuitskou kolej v Ječné.

Příloha č. 6

Vzpomínky Marie Hoškové (plné znění)

Otci Duškovi se v naší rodině neřeklo jinak než „strýček Růda“. Pro mě to byl už sice prastrýc, ale oslovení „strýček“ platilo. Žádnému jinému příbuznému jsme strýčku neříkali. Moc si považuji toho, že mě a mého o čtvrt roku staršího bratrance Jirku strýček mohl pokřtít v kostele sv. Anežky na Spořilově. Když se u nás strýček jednou za čas zastavil a požádal maminku o přespání, nikdy s tím nebyl problém. Sice jsme museli udělat určité přesuny rodinných příslušníků, aby se připravilo jedno lůžko pro hosta, ale myslím, že se všichni rádi uskrovnili. Vždyt tato návštěva byla, alespoň pro mě, brána jako vzácnost. Maminka vždycky honem připravila lehkou večeři, kde nesměl chybět šípkový čaj a meruňkový kompot. Strýček nebyl nikdy náročný host, ale maminka mu chtěla vždy přilepšit. Věděla dobře, že prodělal kdysi tyfus a měl náročnou dietu. Když mi bylo asi jedenáct let, tak jsem prvně jela do Ročova, kde tenkrát strýček působil jako místní farář. Maminka mě tam odvezla na pár dní o prázdninách. Přijela tam i jedna moje spolužačka, která v té době také chodila do kostela. Bydlely jsme u sestřiček v Horním Ročově. Každý den se zde konala v jedné místnosti, upravené jako kaple, mše svatá. Byl to pro nás takový „exerciční“ týden. Každým rokem jsem pak jezdila na podobné akce. Pokaždé jsem se zde setkala s novými mladými lidmi. Buď jsme byli ubytovaní na faře v Lounech, u sestřiček na Horním Ročově a později také na faře u strýčka v Dolním Ročově. Chodovali jsme uklízet kostely do okolí. Z těchto pobytů jsem si také vozila přeepsané texty rytmických písní, se kterými jsem se zde prvně setkala a které mi učarovaly. Když už jsem byla na střední škole, tak jsem během roku jezdila sama za strýčkem třeba jen na víkend. Pamatuji si, že jsem mu často pomáhala se zápisy o uskutečněných pohřbech, které musel odevzdávat. Také jsem mu pomáhala se zápisy do knih o bezpečnostních prohlídkách svěřených objektů nebo s vyřizováním osobní korespondence. Pamatuji si, že v zimním období na faře v Dolním Ročově vytápěl velmi střídavě jen některé místnosti, většinou jen svoji kancelář, kterou používal i jako ložnici. Já jsem u něj většinou přespávala v dalším pokoji, kam donesl elektrický radiátor. Jelikož fara byla poměrně velká a strýček často kontroloval všechny místnosti, tak se naučil odhadovat teplotu vzduchu. V každé místnosti měl zavěšený teploměr, a když jsem faru obcházela spolu s ním, tak mě vždy vyzval, abych chvíli počkala, on se zamyslel, vyslovil svoji domněnku o teplotě v té místnosti a já měla za úkol se podívat na teploměr a hodnotu přečíst. Fakt je, že se málokdy netrefil. Lety se už takto vycvičil a měl to jako svou zálibu. Dále si vzpomínám, že vždy, když jsme někam spolu jeli autem, tak jsme se na začátku jízdy společně pomodlili. Ať už do byla

cesta od autobusu z Loun do Ročova nebo z Ročova do okolních kostelů na mši svatou. Tento zvyk praktikuji ve svém životě i já, když vyrazím na nějakou delší cestu. Jsem ráda, že byl jako hlavní oddávající na mé svatbě v Žebráku v r. 1992 spolu s P. Miloslavem Knězem. Na křtiny našeho prvorozeného syna v roce 1993 nemohl přijet, protože v té době se angažoval v Bohosudově a byl pracovně vytížen, ale na křtinách dcery a druhého syna v r. 1996 a 2000 již asistoval. Strýček nikdy nezapomněl na naše jmeniny či narozeniny a vždy večer zatelefonoval a popřál každému a zdůraznil, že na nás všechny pamatuje ve svých modlitbách. Ke strýčkovi jsem měla vřelý vztah, byl to opravdu neobyčejný člověk!

Příloha č. 7

Záznam z homilie ze mše svaté za Karla Duška, kostel sv. Štěpána v Praze, 8. 2. 2001

Milí bratři a sestry, milí přátelé,

v mnohých kostelích – i zde v chrámu sv. Štěpána – ještě máme jesličky. Mohou zde být až do svátku Uvedení Páně do chrámu neboli Očišťování Panny Marie – čili jak jsme říkali Hromnic. Tyto jesličky nám připomínají velké jubileum, které jsme slavili loni: dva tisíce let od narození Pána Ježíše, a právě v tomto kostele sv. Štěpána, také třetinu z celých dějin křesťanstva. Už 650 let si zde věřící připomínají toto tajemství. A tak, kdo přijde do tohoto kostela, si uvědomuje, že náš život je sice krátký, ale že Pán Ježíš přišel pro všechny lidi všech věků. Právě tento rok 2001 se slaví 650 let založení tohoto kostela králem českým, Otcem vlasti, císařem Karlem IV. 650 let – je to krásné, velké jubileum. Ale také dnes mnozí z nás – i já, jako bratr zesnulého Karla Duška, si připomínáme 100 let od narození tohoto křesťana. Sto let – je to doba dlouhá, nebo krátká? Málokdo se dožije sta let. Ani můj bratr se těchto sta let nedožil, i když se dožil vysokého věku 86 let. Ale připomíná nám tato skutečnost, že my zde nežijeme jenom pro několik let, ale pro celou věčnost, že náš život je přípravou na to, jak máme pokračovat v lásce k Bohu, až nás k sobě povolá. Dnes tedy touto mší svatou mnozí z vás – zvláště synové a dcera mého zesnulého bratra i jejich rodiny – chtějí poděkovat upřímně za dar života svého tatínka, dědečka, blízkého příbuzného – za všechno, co z jeho rukou a milujícího srdce dostali. Zároveň také chceme všichni prosit Pána, aby nám odpustil všechno to, kdy jsme něco zůstali dlužni lásce k Bohu i našim nejdražším. Tak narozením i můj bratr před 100 lety vstoupil do konkrétní rodiny, měl určité rodiště, bydliště – i když ne na stejném místě až do konce života. Měl svůj domov. Ale co je pro každého z nás nejdůležitější? Abychom se cítili skutečně někde doma, abychom cítili, že domov nedělají zdi, stavba, zařízení bytu, ale milující srdce. Rodina – křesťanská, katolická rodina – je první buňkou církve, a proto má být obrazem lásky a společenstvím lásky, a proto mnozí jsou tak smutní, když tuto lásku nezakoušejí plně – především ve vlastní rodině. Víme, kdo to nejvíce odnáší – jsou to děti. Narozením tedy vstupujeme do konkrétní rodiny lidí, ale také křtem svatým vstupujeme do konkrétního společenství Boží církve ve farnosti, v různých společenstvích, diecézích a nakonec v tom společenství všech pokřtěných. Asi 20 let jsem působil na Lounsku a Žatecku. A tam důstojný pan děkan v Žatci měl u vchodu kostela v závětrí krásné fotografie tohoto také starobylého gotického kostela a tam měl takový nápis:

To je tvůj domov. A tam byla křtitelnice. Někdo si řekl – ale v tomhle domově bych nechtěl pořád být, je tady zima a není tady, lidsky řečeno, tak nejvlídněji. Ale je to skutečně tak – každý kostel je domov, poněvadž zde je láska Pána Ježíše, která nás prohřeje, i kdyby zde třeba byla zima. Prohřeje nás tou Boží láskou a tu můžeme načerpat, právě když si připomínáme narození nějakého člověka. Zároveň si připomínáme my věřící i jeho křest. Připomínáme si, že každý pokřtěný dostává domov u Boha, u Pána Ježíše, ve společenství církve – ta se stává jeho domovem. A tady, milí přátelé, máme tu velkou útěchu. Když člověk zemře, opustí tento svět, náš pozemský domov, své příbuzné, atd. Ale jako věřící neopouštíme nikoho. Oni jsou námi – zesnulí, živí, světci, i duše v očistci. Jestliže věříme ve společenství svatých, vytváříme jednu obec – jak se dříve říkalo, svatých obcování – to znamená, že jsme v jedné Boží obci, potom se nikdo neztrácí, jsme stále v tom společenství Božím. Bůh nám připravil domov u sebe, ve své lásce. A kdykoli žijeme láskou, cítíme, že jsme doma. I kdybychom byli v cizině, kdybychom byli uvězněni, i kdybychom byli nemocní, jen když víme, že nás někdo miluje. A kdyby všichni zapomněli, stále se můžeme modlit tu nejkrásnější modlitbu, v níž smíme Boha nazývat Otcem. A právě láska otce, matky, těch nejbližších příbuzných, ta dělá ten domov, který je předzvěstí domova u nebeského Otce – domova, který nám připravuje a o který právě prosíme pro naše drahé zesulé. Při každé mši svaté je tzv. memento mortuo – vzpomínka na zesulé. Skoro při každých přimluvách prosíme za ty naše nejdražší, kteří nás předešli, jak říkáme, na věčnost. Chceme jim poděkovat a chceme jim vyprosit odpuštění, pokud neplnili úkol, který jim Bůh svěřil. Vždyť Boží láska všechno vyrovnává a nekonečné Boží milosrdenství nezná meze. Navěky chci opěvovat tvé milosrdenství! A tak, milí přátelé, prosme za naše drahé zesulé. I vy, kteří jste přišli dnes připomenout si krásných sto let od narození našeho bratra. Prosme, abychom žili láskou a tak také druhým lidem – byť zdánlivě cizím – vytvářeli rodinné společenství, rodinnou atmosféru zde na světě jako předzvěst domova u Boha. Chvála Kristu!

Abstrakt

Cílem práce bylo představit život a dílo Rudolfa Duška SJ, dosud zachycené jen formou kratších rozhovorů v tisku, a použít jeho osud jako případovou studii pronásledování řeholních řádů a kongregací dvěma totalitními režimy v Československu ve 20. století. Tyto cíle se podařilo naplnit. Díky výzkumu při přípravě práce vyšly najevo dosud neznámé skutečnosti a podrobnosti, příbuzní, přátelé a spolupracovníci zaznamenali své vzpomínky na Rudolfa Duška a velké množství materiálů bylo objeveno v archivu české provincie Tovaryšstva Ježíšova. Jedná se o dosud nejpodrobnější záznam o osudech, činnosti a myšlenkách Rudolfa Duška. Práce by následně mohla být vydána v rozšířené podobě pro potřebu rodiny a přátel, případně Tovaryšstva Ježíšova, případně nabídnuta některému z křesťansky orientovaných nakladatelství.

Abstract

The aim of the thesis was to introduce the life and work of Rudolf Dušek SJ, so far captured only through shorter interviews, and to use the story of his life as a case study of the persecution of religious orders and congregations during two totalitarian regimes in Czechoslovakia in the twentieth century. These aims have been fulfilled. The research for this thesis revealed previously unknown facts and details, acquaintances and relatives have written down their memories of Rudolf Dušek, and a great deal of material has been discovered in the archives of the Czech province of the Jesuit order. The thesis is thus the most detailed existing account of the life, works, and thought of Rudolf Dušek. In the future, it could be published in expanded form for the benefit of friends and family and the Jesuit order, possibly offered for publication to one of Christian publishing houses in the Czech Republic.